

הלכות בכור

ב"ה, יום ב' ט' טבת אשריך וטוב לך לפ"ק פ"ק מאהילאוו.
 כרצון ה' אל יראיו כן יבורך גבר ירא ה' ב"א חביבי
 הרב המאורזנ וכי כשי"ת מו"ה נצ"י"ב נ"י.

זימנין סגיאין גדרסתי מכבוד מע"ל ומאחי היקר מוהר"ן נ"י
 לעיין בהנך מילי מעלייתא דאסקו בשמעתא דבכור.
 וחזינא הנך זקוקין דנור דנפקא מפומייהו להדדי והב. בסופה. אפס
 מטרדת שעורין תמירין כסדרן במס' אחריתא לא ה' לי פנאי לנכך
 בשמחת ד"ת בשעשועין דאוריייתא פנינן זה. ואחר עד עתה ביומא
 דמוכתא האלו ונתתי לב לעיין בזה ולהעלות עה"כ מה שהעליתי
 בענין זה לפוס רהיטא בס"ד. והנני מרינן לפני מעכ"ה והרלותי
 הדברים גם לפני אחי שיחי וברוב דברים הסכים עמי רק באיזה
 פרטים מחנלח לעמוד על דעתו. ואני הנלע"ד כתבתי. והעלתי
 כל חלקי הסותר ושמעתא ממילא רווחא. ובקסתי ממעכ"ה שישים
 עיונו בזה כיד ה' הטובה עליו ולהודיעני. ומיני' ומינן סתתיים
 שמעתא אליבא דהלכתא. ואף כי במילתא דתלי' בסברא שער הדמויס
 לא נגעלו. וכל הדברים יגעים. אך זו אבטח כי ראיות זורקת
 עפ"י רהיטת הסוגיא יתנו עדיהן וילדקו שוב אין לחדש רק שלומך
 יגדל לנלח כחפץ נפשו ונפש דודו כיוסף הללחתו:

סאיר בא"א מוהר"י יודל ברלין חוסי"ק.

סימן נו

בעזיה מאי דקא מצעי' לכו. אס בכור בע"מ אכור בהנאה
 לגמרי אף זולת איכור גיזה ועבודה. או לא. ונ"מ לענין
 לישב בללו להנן בחמה מפה"ח. ובכור חס מפשט פשיטא לכו
 דאכור. הנה לענין לישב בללו מסתברא דשרי אף בכבור חס.
 דהוי שלא כדרך הכהתן שהרי אינו עשוי ללל וכדא' בפ"ג דפסחים
 שאני היכל וכו'. ומשמע ודאי דאפי' לכתחילה שרי (וע' במ"מ ב'ה'
 יסודי התורה פ"ה) ולענין שאר הגלות כגון לרכוב עליו או לשמור
 בו. א"כ היינו עבודה דאכור אף בבע"מ מה"ח ואין להסתפק רק
 לענין קרניו שנשאר ממנו מחיים מהו לחלוטות. ויש להסתפק גם
 בכבור חס אפי' דאמרינן במעילה פ"ג (י"ג א) מה בכור מועלין
 בו ופי' התום' שאכור להנות בכל שיש בו. והרי בכור חס קרוי
 איכורי הגאה בכ"ד ובגדרים (י"א ב) המתפיים בכבור חס מהו
 והיינו בכור מחיים. (וע' בהשגות הראב"ד בפ"א מה' גדרים הט"ז
 ע"ש). וש"מ דאכור בהנאה כמ"ש הר"ן שם מ"מ י"ל דעיקר איכור
 הגאה הכבור משום שעומד לקרב ע"ג המזבח ואינו אכור בהנאה
 אלא בשכו ולא קרניו כמשי"ת להנן בעזיה"ה לענין הגיזה. ואת"ל
 בכבור חס אכור אף קרניו מ"מ בע"מ הופקע קדושתו וקרי לי' חולין
 בכ"ד והרי חס מביילין אותו לאחר שחיטתו אף לעו"ג. א"כ י"ל דמחיים
 אין בו שום איכור הגאה ואינו אכור מדאורייתא אלא בגיזה ועבודה
 שלא לולול בו אבל לא שארי הגלות:

לכאורה י"ל כיון דקיי"ל דבכור בע"מ שמת אכור בהנאה
 ואף העור אכור בהנאה והיינו מדאורייתא כדמכת
 מהא דדרשין בפ' שור שבת דש"ר של פה"מ שפול לכור דפטור
 משום ופתח י"ל ט' מי שהמת שלו. ואי מירו מתה מדאורייתא ע"כ
 הרי המת שלו וכמ"ש התום' שם ובכ"ה החערות (פ"א ב) סו"ה
 ובטריפה ע"ש. ואי אמרת דמחיים נהחד בהנאה מהיבן חל עליו
 איכור הגאה א"כ. וכדאמרינן נמי בחולין (פ"ב א) דעגלה פרופה
 אינה משנה דאס מותר מחיים מותר לאחר שחיטה ג"כ עיי"ש.
 מינו י' לרמות דכחא הרי חל עליו איכור גיזה ועבודה מחיים וזרי
 זה איכור הגאה וכיון שחל עליו קדושת אחר שמת לא פקע קדושתו
 ואיכור בהנאה לגמרי. ואין זה דומה לעגלה פרופה אי שרי מחיים
 אין עליו בום קדושה מחיים. ועוד י"ל דפס"ה לר"ש זריחה דש"ל
 דכפ"ה מותר בהנאה מחיים ואפי"ה אכור בהנאה לאחר חיטה
 לחזונה בכמותם (ט' א) דה"ה אף אם מת מאליו ס"ל לר"ש דאכור

בהנאה. דאל"ה אדפריך התם ליתני' ומודה ר"ש בפט"מ ובכ"ח
 לימא ולטעמך נמי ליתני' ומודה ר"ש בפט"מ ולאחר שחיטה דכפ"ג
 חייוי התם ולא לאחר עריפה. וע"כ דגם לאחר מיתה ושחיטה
 ס"ל לר"ש דאכור בהנאה. וכן שור הגסקל לדעת ר"ת ז"ל הביאו
 התום' ר"פ התערבות ובקידושין (נ"ו ב) ד"ה הרי עיי"ש דמחיים
 מותר בהנאה ואפי"ה לאחר שחיטה ומיתה אפי"ה שלא נסקל אכור
 בהנאה. וא"כ י"ל דה"ה בכור בע"מ מחיים מותר בשאר הגלות
 וכשמת אכור בכל הגלות:

וי"ש מקום להוכיח להיפוך אליב' דר"ע דס"ל בפ"ב דזבחים
 (ק"ג ב) שור טריפה שהופשט קודם שנמלא טריפה יאוחו
 הכהנים בעורו. ומשמע מדברי התום' דזבחים שם (פ"א ב) ד"ה
 ובטריפה שהקשה לר"ע מהא דב"ק והמת יהי' לו דלר"ע ה"ה במת
 ג"כ יאורו בעורו ע"ש. (וע' שבוטות י"ב ב' תום' ד"ה משום
 עורו ע"ש) ואי אמרת דמחיים אכור בהנאה האף חוזר להיטרו
 לאח"כ. וע"כ ז"ל דגם מחיים ה' מותר להנות בעורו ודוחק לומר
 דבהא גופא פליג ר"ע וחכמים אי בכור בע"מ מותר בהנאה. וכן
 יש להוכיח מהא דס"ל לר' יוסי במתניתין דבטרות (כ"ד ב') דגיזה
 שנשר והיטרו בחלון מותר לר"ע אפילו אם מת הבכור ע"ש והאף
 חוזר להיטרו לאחר מיתה וש"מ דגם מחיים ג"כ מותר בהנאה.
 אלא שלקמן יתבאר בעו"ה דשאינו גיזה שלא חל עליו קדושת הבכור
 וכן י"ל גם העור אליב' דר"ע אבל הכשר ודאי אכור בהנאה.
 והבשר אף ר"ע מודה שהבשר בקבוצה כדאיתא התם ועכ"פ אין
 להכריע מזה מה דין בכור בע"מ מחיים לענין שאר הגלות:

ולכאורה נראה שאין מקום לחלק בין בכור בע"מ ובין בכור
 חס בשדורו בחיים. כדאמרינן בכ"ד אין לך בו אלא
 היתר אכילה. וכלשון רש"י זבחים (ק"ד א') ד"ה דאפילו בגבולין
 שלא היתרו הכתוב אלא באכילה ע"ש וכן גבי שאר פה"מ אמרינן
 בקידושין פ"ק (י"ג ב') מידי דהוי אפס"מ מעיקרא אית ב' מעילה
 ואסורה בגיזה ועבודה פרקינהו מעילה לית ב' ואסורי בגיזה וכו'.
 ומוכח התם מדמדי לי' לענין איכור עשה דא"א דאינו מותר
 בפה"מ לאחר פדיון אלא מה שהתירה העורה בפירוש אבל מה שלא
 התירה. התורה באיסורו הוא עומד. וכמ"ש התום' בחולין לענין
 מלקות אגיזה משום דאדרי' קרא לאיסורי' עיי"ש וכמ"ש התום'
 בפ' ג"ה וכיון שפה"מ לאחר פדיון אין בו היתר אלא לאחר זביחה
 ממילא שמיטין דמחיים באיסורו הוא עומד כמו קודם פדיון ולא
 מהני לי' פדיון אלא לענין שאינו חייב מעילה. אבל מ"מ בהנאה
 אכור מחיים וא"כ כ"ש בכור לאחר שהומס דלא מהני לי' פדיון.
 וחמור משאר פה"מ כמ"ש התום' בב"ק ובתמורה (ח' ב') י"ש
 ואות ב' קדושה שפי שאינו נמכר באטלו וכו"ה והיינו מדאורייתא
 כמ"ש התום' בזבחים (פ"ג ב') עיי"ש א"כ כ"ש דאמרינן דקדושתו
 שיה בין שהוא חס ובין שהוא בע"מ כשהוא בחיים לענין איכור הגאה:
וי"ש להביא רא' לזה מהא דאמרינן בפ"ק דבטרות (ט' ב') דפטור
 חמור אכור בהנאה מחיים משום דאדפריך בכור לנכך למעוטי
 שוחטת נכרי. והשתא ממילא אכור פה"מ בהנאה ע"ש ופירש"י
 משום דילפינן מבכור ע"ש משום דלא גרע מבכור ע"ש. ואפי"ג
 דאיכא למימר דהשתא נמי אמרינן סברא דמעיקרא מי איכא מידי
 דבעי לאפקועי לאיסורי' בשה וכו'. מ"מ משמע לי' לרש"י ז"ל
 דהשתא אדרי' תירו' קמח לגמרי ומשמע התם בטלוהו סוגי' דאיסורי'
 דפטור חמור מחיים אכור בכל הגלות שבו ע"ש. והשתא אי אמרת
 דדוקא בכור חס דהוי לאקרינה הוא דאכור בהנאה אבל בע"מ
 שאינו שומד להקרינה מותר בהנאה וא"כ מאי חזית דקדמתית פט"ה
 שהרי אינו עומד להקרינה לכבור חס שעומד להקרינה ולאכורו
מש פה"מ ולהחיד לפט"ה ג"כ בהנאה ולאכור רק גיזה ועבודה.
 ובסלי' פוגי' משמע דאכור בכל הגאה. וע"כ ז"ל דבכור בע"מ
 אכור ג"כ בהנאה כמו בכור חס לשיטת רש"י ז"ל דילין פט"ח
מכבד. וכן מלאה שטפת לטון רש"י דבטרות (סס) גבי פה"מ
דאכור כשהוא זבגיה ועבודה. ואפי"ג דאפטר לומר משום הגלות
 חלץ קאמר דאכור בהנאה כמו שיתבאר:

ובן משמע קמח מדאמרינן התם מהו לפדות בשה"מ אליב' דר'
 יודח דאמר פט"מ אכור בהנאה משום דאין איכור חל על

איסור. משמע ג"כ דאיסור הגאה דפה"מ שיה לפט"ח דאי חמור מיני' לא שייך אין איסור חל על איסור :

ובן משמע ג"כ דעת התוס' ממה שהקדום בפ' התערובות (ע' ב') ד"ה ולטריפה דמאי נ"מ ברעיו' כיון דהוי טריפות דלא ידע לו א"כ איסור לאוכלו וכו'. ואי לענין להנות בו מחיים הכי איסור בגיזה ועבודה ע"ש ואי אמרת דקודם שנפדה איסור בכלל הנאות ואחר שנפדה מותר בשאר הנאות א"כ אהני עובא. אלא לאו ש"מ דלענין הגאה מחיים ס"ל דאין חילוק בין קודם פדיון ובין אחר פדיון וה"ה לענין ברור אין לחלק בין חס לבט"מ :

ובן יש להוכיח מהא דקיי"ל דהחלב של פה"מ איסור בהגאה מדררשינין בשר ולא חלב. והיינו מדאורייתא כדמוכח בבכורות פ"ק (ו' ב') מדגלי רחמנא בשר ולא חלב וכו' ודלמא תתם בהגאה וכ"כ התוס' במעילה פ"ג (י"ג א') ד"ה איחשל עיי"ש. (ויש לתמוה על התוס' שלא הביאו תלמוד ערוך דבכרות הג"ל). ואם פה"מ מותר בהגאה מהיין חל איסור הגאה על החלב. וע"כ ל"ל דפה"מ איסור בהגאה וא"כ כ"ש בכור בט"מ :

מיהו ע"כ ל"ל שאין כל הנאות שבו איסור שהרי הגיזה עלמה הן מפה"מ והן מבכור בט"מ שרי מדאורייתא אפילו כ"ז שהוא בחיים כמ"ש התוס' בבכורות (כ"ד א') וכ"כ הר"ש ז"ל בפ"ג דערלה דהגיזה מותרת אף בבכור תמים. כדמוכח מהסוגי' בבכורות ומדברי הר"ש ע"כ מוכח דאיידי מחיים עיי"ש. וכן משמע מלשון הירושלמי שם דאיידי מחיים מדקרי ל' דבר שיל"מ עיי"ש. וכן דעת התוס' נראה להחיר אף מחיים מדרחוקו לתוך תוכו ולא גיזה הוא לאו דוקא ואמאי לא תירלו דהיינו מחיים. וכן ממה שהקשו אהיהא דאילטרין קרא להחיר דם פה"מ דמי גרע מגיזה ולא תירלו דמאי להחיר דם פה"מ אף קודם שנשחט רובו דהוי מחיים. דאי לאו קרא לא הייתי מחירו לדם הג"ל אלא להמתין אחר שכבר נשחט.

וכן מוכח מדברי התוס' בפ"ג דמעילה (י"ב ב') ד"ה חלב דבטי לשגוי' דמשו"ה אין מועלין. משום דהחלב מותר דומיא דגיזה והתם ע"כ מחיים איירי וע"כ ל"ל דדעת התוס' להחיר דפה"מ הגיזה גם מחיים אלא דיש מקום לומר דדוקא דפה"מ. אבל בכור בט"מ דחמור יאסור הגיזה מחיים והא דמוכח מהסוגי' דלא איסור אלא משום דמאי לאשהו' היינו אם הניחו עד אחר השחיטה אז חוזר להיתרן מדאורייתא אבל בעודו בחיים איסור. ועפ"י ה' מהיישב ברווחא קושיית התוס' בר"פ התערובות (ע"ה ב') ד"ה בכור וד"ה הפדו. דמאי נ"מ במאי דאהני פדיון והשתא איכא נ"מ עובא להחיר הגיזה עלמה שם שנשר מאליו לענין איסור דאורייתא. ונ"מ טובא לענין א"ש נחטב וכה"ג (מיהו עוד יש לשב קושיית התוס' דאהני פדיון לענין לזכות בכפל שלו. לפי מאי שחלקו התוס' בב"ק ובתמורה (ח' ב') בין בכור בט"מ ובין פה"מ לאחר שנפדו. אלא שאי אפשר לומר כן לענין איסור דאורייתא להחיר הנמר שנשר מחיים לאחר שחיטתו. והרי משו"ה פסיקא להו להתוס' דאם החלב איסור מחיים אין סברא שאחר השחיטה יחזור להחירו שכבר חל עליו איסור הגאה איך יחזור להחירו ע"י שחיטה של זה ודווקא אם מדאורייתא שרי ורק שאסור מדרבנן כל זמן שהוא בחיים והיינו כדי שלא להנות בבכור מחיים. התם הוא דו"ל דלאחר שחיטה פקע איסור דרבנן דלא שייך למיגזר שמה אחיא לאתהני' מבכור ואינו איסור רק אליבא דחכמים ומשום שמה אחי לאשהו'. ומחשש זה יש לאיסור אף לאחר שחיטה אבל לא לענין איסור דאורייתא. והא אילטרין קרא כבכרת ה' אלקיך גו' בספרי להחיר כל הנמלא לאחר שחיטה. אבל לא מה שנשר ממנו בעודו בתמותו קודם שחיטה בשעת איסור :

ותרדע דאי אמרת דמחיים אסרה התורה והשחיטה מותרת. א"כ תיקשי' לר"י אליב"י דעקב' דמחיר אפי' במת הגיזה שנשר ממנו והרי במת ודאי אין כאן שום דבר שיתירו והאיך חוזר להחירו ע"י המיתה ולומר דבזה גופא פליגי הוא דבר שאין הדעת סובלתו דמשמע בגמ' דלא פליגי אלא לענין איסור דרבנן אבל מדאורייתא כ"ע מודה דמותר אפילו אם מת הבכור כשהחירו מומחה :

רק שלשון הרמב"ם בפ' המשנה שם ובטריות נראה דבכור חס איסור הגיזה מדאורייתא. וכשהימים והחירו מומחה חוזר להחירו גם השער שנשר בעודו בתמותו מדאורייתא רק איסור

מדרבנן כ"ז שהוא בחיים עיי"ש. וכן משמע מסתימת הרמב"ם בבכורות דבכור חס איסור הגיזה מדאורייתא ובבט"מ מותר הגיזה ולא עוד אלא שהותר גם הגיזה שנשר ממנו בתמותו והסוגי' מיושבת אליב"י ג"כ. אלא דהר"ש וודאי פליגי עליו ומחיר אף גיזה בכור חס עיי"ש בפ"ג דערלה והרמב"ם לשיטתו ומחלק לענין כמ"ד בין חס ובין בט"מ כמו לענין עור טריפה דמחיר בבט"מ ואוסר בתם ע"ש בה' בכורות וכן לענין עיר הנדחת בה' יסה"ל לחלק בין חס לבט"מ דמיקרי שללה עיי"ש. ורבו החולקים עליו אבל בבט"מ וודאי לכ"ע שרי הגיזה מחיים. ואי אמרת דאיסור הגאה בבכור בט"מ שיה לשארי איסורי הגאה א"כ אמאי שרי הגיזה מדאורייתא הא קיי"ל דשער איסורי הגאה איסור. כדאיתא בעירובין פ"ק. וע"כ ל"ל דהשער שאינו מגופו של בכור מותר בהגאה ואע"ג דאמרין בניטין פ' השולח (ל"ז א') דשערו כגופו ומועלין בו היינו לענין הקדש וכמו שיתבאר. וכן יש לרקדק מהא דאמרין בקידושין (ל"ו א') לא מצינו בט"מ שנחטרים ולא מקשה מבכור בט"מ ופה"מ דחולין גמורין הן ואפ"ה איסורין בהגאה :

ובן מהא דאמרין בפ"ב דבכורות (ט"ו ב') אי דאחטביר ואחיליד לאחר פדיון וולד לבי ואילי נינהו. וכתבו התוס' התם (י"ז א') ד"ה המורה דכיון שנפדית פקעה קדושתו לגמרי כלבי ואיל. ואע"ג דאסור בגיזה ועבודה אין כח לאיסור מועט כזה לחול על הוולדות אלא משמע דשרי בהגאה שאלו ה' איסור בכל הנאות ה' על הוולדות ד"כ כמו שהוכיחו התוס'. והרי וולד הנמלא במעי חטאת למ"ד במעי אמן הן קדושין אסורים דמאי' בתמורה (י"א א') והכא משמע דשרי לכו"ע. וע"כ ל"ל דפה"מ לאחר פדיון שרי בהגאה חוץ מגיזה ועבודה דאסור :

ובן יל"ד מהא דאמרין בזבחים (שם ע"ה) דמתפס בכור לבה"ב מהו והיינו בכור בט"מ. ונשמע התם בזבחי' סוגי' דחל על הבכור קדושת ב"ה מחיים ואי אמרין דאסור בהגאה מחיים האיך חל עליו קדושת בה"ב וכה"ג הקשו התוס' ביומא (כ"ט ב') ד"ה והרי ע"ש. וכן יל"ד מהא דקיי"ל בפ"ק דמעשרות ומקדשין בו את האשה והיינו אפילו לכתחילה ואי אמרת דאסור בהגאה האיך שרי לקדש בו לכתחילה הלא קדושין מחשב הגאה. וכמ"ש בס' הל"ח ספ"ק דפסחים ע"ש וע' בגמ' בפ"ה מה"א וע"כ ל"ל דאין איסור הגאה בבכור שיה לשאר איסורי הגאה ואינו אסור להנות מחיים אלא מגופו של בכור. ולכן אסור להנות גם מהחלב דמחשב כגופו משום דדם נעצר ונעשה חלב. אבל הט"ל לבשרו כמו שערו וגיוותיו' דאסור גם הלאר משום דאקדשי' בפסח שאל"כ בבכור דמאליו קדוש וכה"ג אמרין בעירובין (ו' ב') לענין שער התם גמר. דין אוסרתו וכו' ע"ש והשתא ניחא כשחיטתו הא דתנן בערלה פ"ג דלמר בכור בעי מלא היטו ובמקדשין תנן דבעינן כ"ש משום דלמר הבכור אין בו אלא איסור דרבנן ואפילו לבשר לדעת הר"ש. משא"כ במקדשין דאסור מדאורייתא מיהו לפי מאי דאיתא התם בירושלמי משום דבר שיל"מ ג"כ ניחא דבכור איל"מ. אלא דבירוש' הקשה שם דגם בבכור הו"ל דבר שיל"מ והיינו לעקבא דס"ל דמותר לאחר שחיטה ואפשר דמחיר אפילו בהשירו ולא תש להשיבו משום דאיכא למימר דמתניתין אחיא כרבנן :

ומיהו גם איסור הגאה דקדשים ג"כ אינו דומה לשאר איסורי הגאה מהא דס"ל לריה"ג המקדש בק"ק מקודשת דממון בעלים הוא. והא ק"ק אסור בהגאה כדאמרין בפסחים פ"ג גבי עלי שלמים ובר"ה פ"ג לענין שופר של שלמים ובכ"ד. וכ"כ התוס' בתמורה (ג' א') ד"ה לא נהנין ע"ש ואם הוא כשאר איסור הגאה מ"ש דמקודשת משאר איסורי הגאה דא"מ. וכן אמאי קרינן בו ומעלה מעל לחייב בכפירת מומן הרי דבר האסור בהגאה אינו מחשב ממון כלל ואין לו בעלים. וכדאמרין חידך לאו דמרי' קא טבח וכן בירושלמי אמתניתין דמכנן וקדש דמיהן מקודשת מפני שאינו דמיהן ע"ש. שוב ראיתי בס' קלה"ח סי' מ"ו שנתעורר בזה אלא הדבר ברור שאין איסור הגאה דקדשים דומה לשאר איסורי הגאה ודבר שאין נהנה מגופו של הקדש אינו אסור בהגאה. ונ"ל דמשו"ה מותר להנות בקדשים שלא כדרכה"ל אפילו לכתחילה כדמשמע בכ"ד ובשאר איסורים אסור לכתחילה מדרבנן אפילו שלא כדרכה"ל וכבר

דמיה; כמ"ש הר"ן ז"ל ודמיהן נ"כ חסור בהנאה וז"ל. ויש להעמיס זה נ"כ בפי' המשנה להרמב"ם שכתב דמיהם חסור הנאה דמיו ולאח"מ הנאה גופו. ור"ל הנאה דמיו ח"כ אינו כשאר איסורי הנאה שאין לו שום מכירה כלל. משא"כ לאחר עריפה הרי הוא כמו איסור הנאה ממש דקרוי הנאה גופו.

ועוד יש ליישב דעת הרמב"ם ז"ל בפשיטות דיל"ל אע"ג דפשוט בצבורות שם (י"ב א') כיון דקני' לי' ביני ביני לא דמי' להקדש והיינו דלא דמי' לגמרי להקדש ומחשבו ממון משום דאית לי' רווחא אבל מ"מ חסור מדין הקדש וכדאמרין התם וכי פודיהו בשווי' לא יהי' זה חמור מן ההקדש אלמא דפט"ח משום לתא דהקדש הוא וא"כ י"ל כיון דהקדש תופס דמיו ומיני' ילפינן לטביעות. א"כ ה"ה לפט"ח דחסור משום הקדש תופס דמיו. והנה בהקדש קיי"ל דאם מכר הקדש שיטאר בקדושתו הדמים חולין ואיט תופס אה"כ מוליאו לחולין. ומשוא"ה קיי"ל המוכר שלמיו לא עשה ולא כלום בפסחים (פ"ט ב') ע"ש. אבל אם לקח שכר מלאכה עבור בהמת הקדש וודאי הדמים אסורים שתופס דמיו. א"כ ה"ה בפט"ח משום לתא וזה שדקדק רש"י לכתוב דמיו אסורים אם השכירו דמיו אסורים. מכרו וכן כוונת הרמב"ם. (ויש מקום לישב עוד ד' הרמב"ם דדמיו אסורים היינו למוכר עצמו וכדעת רש"י בע"ז (נ"ד ב') וע' במל"מ בפ"ה מה"א דפ"ה מקודשת בו יע"ש). ואפשר דגם בצבור כה"ג אם עבר והשכירו דמיו אסורים אלא דיל"ל דאע"ג דילפינן מבכור מ"מ דון מינה וואקי באתרא וחמיר פט"ח מבכור. משום שאין עומד אלא להנאה. כי אסרינן לי' אסור טפי :

אבר פט"ח לאחר עריפה וודאי אינו תופס דמיו וא"כ יש לעיין בדעת הרע"ב ז"ל ספ"ה בדבורות במתניתין דהשוטב את הבכור וטודע לו שלא הראהו לתכם. שפי' דכרישא לא חני ומכריהו לנכרי משום דבכור אסור בהנאה. והבין בחו"ט שם ובחבורו על הרא"ש משום דבכור תופס דמיו והדמים אסורים בהנאה ג"כ. ולפ"ז וודאי תמוה הלא מוכרין וקדש בדמיהן מקודשת אפילו בפט"ח לאחר עריפה. והסמ"ע ס"ס רל"ז כתב משום דלמוכר עצמו אסור ע"ש. ויש להעמיס זה נ"כ בדברי הרע"ב ז"ל דוחק. אלא נראה כוונת הרע"ב פשוט מה שכתב דאסור בהנאה אין ר"ל שדמים אסורים. אלא לעולם הדמים מותרים בהנאה אלא ר"ל כיון דבכור אסור בהנאה ח"כ אין זה דמיהן. אלא גזל הן בידו וכדאי' בירוש' ח"כ אין לבעל הבכור שום זכות במעות שלקח הלווקח עבור איסורי הנאה שהרי הן כהפקד. משא"כ בטריפה שהן דמיהן וזה צדור. ובחנם השיג עליו החיו"ט ותלה בזקי סריקי בהרע"ב ז"ל במחכ"ה :

בהא שלקנין ובהא נחתינ דהנאה דבכור אפילו תם אינו דומה לשאר איסורי הנאה והגיהו שלו אם הוא בע"מ והתירו מומחה לכ"ע מותר מדאורייתא אפילו מחיים. אפי' מה שגשר ממנו בעודו בתמותו הותר לאחר שהתירו מומחה מדאורייתא ואינו אסור אלא מדרבנן שגראה כהנה ממט כל זמן שהוא בחיים. וא"כ קרניו נמי אסורים כל שהוא בחיים והכי משמע בירושלמי דמעשרות פ"ק ע"ש גבי מע"ב. מיהו קרניו לאחר שחיתטו וודאי שרי אף שגשר מחיים דגבי קרניו לא שייך החששא שמא אתי לאשהוי' דלא שייך אלא לענין הגמר שטשר מעט מעט. אבל הגיהו שגשר מהתם לדעת הרמב"ם נראה דאסור מה"ט בעודו בתמותו. ודעת הר"ש נראה דמה"ט מותר וגם כזה אינו אלא איסור דרבנן. אבל שארי הנאות מגופו של הבכור וודאי אין שום חילוק בין בכור תם לבע"מ. וקדושתן שיה בכ"ד מה דמותר דבע"מ ה"ה בתם רק לענין הגיהו. והטור טריפה לדעת הרמב"ם ז"ל. וזה מה שר"ייתי לבאר בזה בס"ד ובעולתו יע"ש אבטח כי נגמי בדרך אחת אמן :

סימן נח

ב"ה בסוצאי סנוחה כ"א פנה הרד"ח לפ"ק.

ר מאיר חכב וסופר אשכול הבורר דודי ומעודדי הרב הגהול מעוז ומגדול וכו' כ"ש ט מאיר ברלין נ"י :

הגיעני בהדרה תשובתו המאושרת מפנינים יקרה. ובמכתבו הרגוי

ובכר נתעורר צוה המל"מ בה' יטה"ע ע"ש וכן למ"ש הרי קורקם בפ"ב מה' א"מ דבהקדש נהנה פהות מש"פ אין בו איסור דאורייתא וע"ש במל"מ וכ"כ הרשב"א בחדושי' לגיטין פ"ק (י"ב ב') בד"ה פחות משו"ע ע"ש. ובשאר איסורי קיי"ל דח"ש חסור מה"ה וע"כ נריך לחלק בין הנאה דקדשים לשאר איסורי הנאה וא"כ כ"ש איסור הנאה דבכור אפילו תם. דמשום לתא דהקדש הוא שאינו דומה לשארי איסורי הנאה :

ואכתו איכא למידק הא דמטמע בסוגיא דבכורות דפט"ח אסור בהנאה מחיים לר' יודא כשאר איסורי הנאה. דהרי כיייל להו במתניתין דקדושין לפט"ח בהדי ערלה וכה"כ ובעי לאוקמי' מחיים וכו' יודא וכיון שכל עיקר איסור הנאה דפט"ח ילפינן מבכור ח"כ דיו להיות כנדון כמו איסור הנאה דבכור :

ודי' אפשר לומר דהיינו דאיכא בנייהו בין הגך תרי לישנא. בטעמא דר' יודא דאסור בהנאה דלתיורו' קמא דאסור משום סברא דמי איכא שגריך לאפקועא איסורי' בשה וכו'. וא"כ כיון שכל עיקרו של חמור אינו עומד אלא להנאה ע"כ נריך לאפקועי כל איסור הנאה שבו מעיקרא אסור בהנאה לגמרי. משא"כ לאידך לישנא דילפינן מבכור לשיטת רש"י ז"ל והיינו מבכור בע"מ קטוא"ה הוא דאינו אסור בהנאה אלא בגיהו ועבודה וקרי לי' איסור הנאה כיון דאסור בעבודה והשתא איכא למימר דכי בעי הש"ס לאוקמי' מתניתין דהמקדש דפט"ח אינו מקודשת מחיים ואלייבי' דר' יודא היינו להך שנוי' דילפינן מסברא אבל לאידך שנוי' דילפינן מבכור. בלא"ה לא מני' לאוקמי' אלייבי' דר' יודא ומחיים אלא דע"כ מיירי לאחר עריפה דאז וודאי אסור בהנאה כשאר איסורי הנאה. והיינו שדחק הר"מ והרע"ב ז"ל שם ובערלה פ"ג לאוקמי' לאחר עריפה. ואע"ג דכ"ל נמי כר' יודא דפט"ח אסור בהנאה מחיים והיינו דכ"ל דילפינן מבכור ודומה לאיסור הנאה דבכור ומהא דתניא בגונב פט"ח משלם תשלומי כפל מוכח ג"כ דאינו דומה לשאר איסורי הנאה דאל"ה כפל מאי עבידתי' :

ועפ"ז יש מקום לישב מה שהקשה הגוב"י על הא דקיי"ל דפט"ח דמיו אסורים כדאי' בסוגיא ממשנה ערוכה דקדושין הג"ל מוכרין וקדש בדמיהן מקודשת דבעי' לאוקמי' אף מחיים וכו'. יודא. ותיורו' של הגוב"י תמוה כמ"ש הגאון מוהרע"ק איג"ר בתשו' סי' ק"ם וגם קושיית הראב"ד חזקה וכו' הוא מאיסורים שחופס דמיו. ותיורו' של הגאון הג"ל בשו"ת שם דיש לו פדיון ע"כ תופס דמיו תמוה. דהא חנן התם נמי עגלה ערופה וע"ע יש לה פדיון כדאי' בתוספתא דפרה הביאו הר"ש שם פ"א חומר בפרה וכו' וע"ע מל"מ פ"א מה' רוצח ואם יש לה פדיון ה"ו חומה לשאר קדשים דבדיעבד אם פרה שזה מאה מנה בפרוטה מחולל. עיין בטורי אבן מגילה (כ"ג ב') אף לעג"ד ניחא בפשיטות דבירושלמי דקדושין הג"ל קא יתיב טעמא אהא דתנן מוכרין וקדש בדמיהן מקודשת. משום שאינו דמיהן וש"מ דמקדשין בגזל והביאו הר"ן ר"פ השוכר אה"פ ופי' הר"ן ז"ל דאי לאו האי טעמא דלא הוי דמיהן הוי אסרינן משום דאמרינן מה לי הן ומה לי דמיהן. כדאמרין בעלמא והי' לן לאסור בהנאה מהדמים כמו שאין להנין מגופו ועיקר הסיבת שאין זה דמיהן של איסור הנאה שהוא כהפקד שאין לו בעלים ע"ש דמשוא"ה נריך ק"ח בע"ז ובטביעות שחופס דמיו. משום אפס"י שאינו דמיהן ואפ"ה אסור מזה"כ אבל אלו ה' דמיהן לא ה' לריך קרא והשתא י"ל דהתם לפי הס"ד דמוקי מחיים וכו' יודא דמשוא"ה אינה מקודשת ס"ל ע"כ דאסור כשאר איסורי הנאה ממש כמו ערלה וכה"כ ולא חשיב רווחא דביני ביני דאי בעי פריק לי' בשה דאל"ה היתה מקודשת ח"כ לפי סברא זו וודאי אם מוכרין וקדש בדמיהן מקודשת מפני שאין דמיהן כלל כשאר איסור הנאה משא"כ למאי דמסיק בצבורות פ"ק דמתקדשת ברווחא דביני ביני. ואפילו אי ילפינן מסברא וכ"ש ללישנא כהרא דילפינן מבכור ח"כ אין זה דומה לשאר איסורי הנאה נמלא קולו חומר הרי יש לו דמים לבעל החמור שהרי איכא רווחא דביני. שפיר אמרינן מה לי הן ומה לי דמיהן וגם דמיו אסור בהנאה כמו פט"ח עצמו ולא קשיא מידי קושיית הראב"ד דאטו הוא מאיסורי הנאה שחופס דמיו דדוקא באיסורי הנאה שאין לו מכירה כלל אינו תופס דמיו. משא"כ דפט"ח יש לו מכירה וודאי תופס דמיו ואמרינן דמה לי הן ומה לי

ועוד נ"מ לענין גיזוהי' וקרני' כאשר נבאר איה"ש דאף לאזר תלישה ה"ה כמוהו :

והנה פשיטא דלמר בכור בע"מ מותר מה"מ כמ"ש החו' בבכורות (כ"ה א') ובכ"מ. וזה א"ל לומר להשמיטה מחירו דכיון שנחלש מחיים לא מהני המעשה בגוף ההנמה שאח"כ. כדמוכח מנזחים (פ"ו א') בעלמות שפרשו לפני זריקה וכש"כ מחיים כמ"ש החו' בבכורות (כ"ז א'). ואפי' למ"ד דמהני דווקא בפירשו לאחר שמיטה כמש"כ רש"י ז"ל הטעם דדמי לבשר דגם הוא נפרש מהדס בשעת זריקה. ומכ"מ הוריקה מחירו ה"ג כ"ד שאינו ראוי למזבח. אבל דם הקזה שנפרש מחיים מושלין בו לשולס. ולכן אמר ר"ז דם הקזה אסור בהנאה ומושלין בה. תרתי. לומר דלא דמי' לקדשים שיש להן היתר זריקה אלא כשאר איה"ג שאין להם היתר וכמו שלא מהני שמיטה לאכזר מן החי או בשר מה"מ. הא תיבא לר"י בחולין (ק"ב) דיליף מבשר בשדה טריפה היו כטריפה שאין לה היתר אבל לר"ל מ"א"ל. ואפילו לר"י הא פליג על דר"ש כטריפה שם (ס"ח ב'). וכן מה שהוכיח הש"ס בבכורות (ד"ו) דחלב מותר מואח עשרת חרילי חלב וכדומה לזה דילמא לא הותר אלא לאחר שמיטה ולהלן עוד אדבר בזה איה"ש :

ועוד רא"י מר' יוסי במשנה ובכורות (כ"ה ב') דע"כ סובר כן. דהמיתה אינה מתרת ולא פליגי ר"מ ור"י אלא בגזירה דרבנן. וכן משמע מהר"ש ריש פ"ג דערלה שג' דהא דקיל בלמר הכבור דמיידיי בע"מ. ואי איתא דלא הותר בע"מ אלא לאחר שמיטה ובי פסיקא להנחל דמיידיי הכי. ועוד נבאר איה"ש דלמר תלוי בכל הגאזות הגוף. ועוד רא"י מדמינא בבכורות (ט"ז ב') אבל קדם הקדשן כו' לפני פדיון מושלין בהם כו'. ואי אסור לאחר פדיון בהנאה מה"מ ממילא לוקה על המעילה במזיד כדון מעילה באזהרה או במיתה כידוע. דהא תלמוד לוקה על הגיזה ועבודה משום דאזהרה' לאיסורא קמא כמ"ש החו' בכ"מ. ה"ג כיון דאין לו היתר אלא מזבחה ממש ואילך לוקה על המזיד במעילה. ולמה תני לפני פדיון מושלין בהן לאחר פדיון כו'. הגם דתסם מעילה בשוגג מ"מ לימני הגוזו והעובר והנהנה מהן סופג כו' אלא ודאי כלל התנא שוגג ומזיד במעילה שאין בהם איסור מעילה. וכן מוצא בתוס' פסחים (מ"ד) ד"ה ובמוקדשין כו' ולפ"ה ניחא כו' אלמא דאין בהנאה מלקות. וע"כ מותר לגמרי מה"מ ואין לחלק בין פה"מ שנפדו ובין בכור שהומס. דהא הפסוק תזבח וכלת פשה"מ שנפדו כתיב ומיני' הוא דילפינן כל המיטוטס שנחמטט מגיזה ועבודה. ובכור סתמא כתיב בשערין תאכלנו ואי סברא לחלק ניחא דלא הותר אלא אכילה דפה"מ רבי בספרי מכבדת ה' אלקך. והא דדרשין אין לך בהן היתר אלא משעת זביחה ואילך. כבר פירש"י ז"ל בתמורה דלמעט חלב וגיזה אחי ולהתום' רק חלב [אדרבה מוכח להיפך מדפירש"י ז"ל בבכורות (ט"ז ב')] דזה התנא דסבר פודין את הקדשים כו' ודריש אין לך בהן היתר כו' דלא דריש בשר ולא חלב דממילא נכלל החלב בכלל איה"ג. ולא פי' דמיעט בשר ולא חלב אפילו לח"ש ש"מ דסבר רש"י ז"ל כמ"ש דבלא פסוק ידעינן דשמיטה אינו מחיר האיסור שנחלש מנוף הקדושה. וא"כ לתנא דדריש הכי ש"מ דסבר דכל הגאזות מותר מחיים. ואין לומר דתחלב ידעינן שארי הגאזות א"כ מאי נדחקו התוס' שם במיעט בשר ולא דם וכתבו ז"ל אע"פ שהדרשה אינה מיושבת על הדם כו' אלמא דלא ממעטינן אלא בר אכילה כחלב ולא שארי הגאזות ולפי דעתו הייתי מפרש דלא כרש"י ז"ל שנחלקו כ"כ הכי תרתי ברייתות אלא לכו"ע דרשי בשר ולא חלב. ולכ"ע מותר בכל הגאזות כמו אכילת כלבים דמה לי הנאה זו או זו וכי מיתה מחירו להנאה. ומה שדרש אין לך בהן אלא משעת זביחה היינו משעה שראוי לזביחה. לאסוקי קודם הפדיון ולא ניחא דלא בעי פדיון אלא להמיטה ואכילה לחוד. ואי נרייק' אכן לשון הש"ס ניחא דלכן תני משעת זביחה ולא קאמר אלא מזבחה ואילך. אלא ה"פ משעת שראוי לזביחה. וכ"ת מנל' למדרש הכי דילמא הפי' כפשוטו הא לק"מ דרייק' הש"ס דע"כ ה"פ דממיעט בשר ולא חלב אי קאי תחלב שלאחר שמיטה כבר הותר בספרי פ' ראה אלא תחלב שנחלב מחיים ואי לאסור לאחר שמיטה. פשיטא דלא מהני כדלעיל אלא לאסור מחיים ואי כל הגאזות אסור ותזבח ממש פשיטא דחלב בכלל. אלא פשיטא דכל הגאזות מותר והל' :

הרזי ועמותו הרבני ומר דגברא רבא הוא ידע כנפשו כי עדיין לריבה עינא רבתא. ושמעתתא דא בעי' לילתא קימחא עמינא לכפוחא. וע"כ הרשי למשקל ומיטרי ולדון לפניו בקרקע ושלל למשוי נפשי כעונה על רב שמועה זו נאה ושמועה זו כו'. אמרנא להיות כדון בפ"ע. ואדוניי בחסדו ישים עינו עליהם ויבין להיכן עיניו מטייפין ואין מפרשין לחסם כו"כ. וטרם אענה אני תפלה מהטותן מענה להיכן מערכי לבני על אפיקי מי מנוחות ואל יגיל מפי דבר אמת. וכטון לבני בטוח על אדוני אשר יעמיק עוד בשמועה זו כמנחת קדשים הלריכה י"ג נפה דקה אחר נסה ועלובה העיפה שהנחתום מכל חמדה משושה. ע"כ אינוי בוטח על העולה על רוחי עד אשר יודעיני אדוני בחסדו אם יערב עליו שחי. ולא אצט' אזוי כאפרכסת לשמוע בלימודים כדברי דודים כי זה כל יעשי וכל חפני כל עמותי. וה' יכונן כסאו על מרומי האושר ולהיות בארץ החיים מאושר כנפשו ונפש ב"א תלמידו דו"ש וטובתו כל הימים :

נפתלי צבי יהודא ברלין :

במאי דקא הוינא אס בכור בע"מ אסור בהנאה וזלח איסור גיזה ועבודה. ונ"מ להתחמם בלמרו שעליו כענין שאמרו פסחים (ל"ג א') שאם נתכיון להתחמם בגיזו כו'. ומקופיא דלא הוי עבודה דה"ה חגיגה (י"ז ב') אקופי ידיכו. ובשעה שגמר מחובר וודאי ה"ה כמוהו דלפילו עמר המת דממעטינן מקראי משומחה כשעת שכיבון ה"ה שמוהו כדתן באהלות פ"ג וכנהה פ' דם הגדה. וזה לא הוי שלא כדרך הגאזות דמותר לכתחילה לרעת התום' ז"ל. וכענין שאמרו במנחות (ד"ע א') במחובר לא עבירי אינשי כו' דתסם משום דנחין ואכיל לא אורחי' ובטלה דעתו אבל כה"ג ודאי דרך הגאזות הוא ועומד להתחמם. ועוד נ"מ להניח עליו מלבוש שהוא לזרע הבכור והבעה"כ נהנה מה שהוא מעביר את המלבוש ממקום למקום. דמשום עבודה שרי דהא בפרה אדומה וע"כ לא אסור ללרכו וללרכה אלא משום דכתיב אשר לא עובד בה מ"מ כדאיתא בפסחים (כ"ז א') אבל בקדשים דכתיב לא תעבוד ולא כתיב לא יעבד דווקא לזרכו אסור. אבל משום איסור הנאה אסור דהוי לא אפשר וקא מכוין ואסור לרבה שם. וכברא פשוטה הוא דלאו עבודה היא כיון שהוא להנאה והנאה מיקרי. ובקדושין (כ"ב ב') זה נהנה וזה נהנה כו' אלמא דבהנאה עלמו לא מיקרי עבודה. הגם דלכאורה דמדי הש"ס שם איסור עבודה לאה"ג היינו לס"ד דלא ידע מזה הדרש. אבל להמסקנא מדאלטרין קרא לרבות ש"מ דלאו עבודה הוא בכ"מ. הגם שיש לדמות דלרבה דאסור בכ"מ לא אלטרין קרא אלא להנאה דממילא. וניחא' וכהיא דעלה עליו זכר אבל במעשה לשולס אסור בלא קרא. מכ"מ נ"מ להביא רא"י דרק משום רבוי הפסוק אסור לזרכו וללרכה. דאיתא בפסוק (מ"ו א') אלא מעתה לא יהא אשר עבודות פוסלות בפרה אלמא אמר ר"י אמר רב כו'. ומתוך שאני פרה דיליף עול עול. וקשה דלהלן בסמוך מסיק דרב ע"כ לא יליף מג"ש זו. מדפסיל בפרה בהנחה ובעגלה במשיכה וע"כ יליף מאשר. ועוד תימא למה להש"ס להא דרב וכי כעורה זו ששנה רבי במשנתיו במס' פרה דעבודה בפרה פסול. לכן נראה דנוף עבודה שמיטא לי' דפסול ולא קשה מידי וידע מהברייתות דלהלן אלא משדה של שקין דנקיט רב דהוי גם לזרכה להגין מפני החמה והזבובים. אלא שהוא גם לזרכו ופסול בע"כ מדכתיב אשר לא עובד בה. ומקשה ניחא דבה עכ"פ ממעט לזרכו וללרכה בפרה. ומתוך דיליף מג"ש פי' אפילו לרב דיליף מאשר מכ"מ כיון דגלי לן קרא שפיר ילפינן מג"ש להא דגילוי מילתא בעלמא הוא. וע' תום' ב"מ (ל' א') ור"ש פרה פ"ב מ"א. ואי איתא דלפי האמת עבודה דומיא דהנאה הוא. וכדלעיל לא ממעטינן מזה אלא עבודה דנעשה ממילא וניחא לי'. ואין להקשות ליקשי הש"ס מעלה עליו זכר דפסולה. ד"ל דגם זה דרשין מושל דכתיב פלה ולא העלה דמשמע גם ממילא אסור ושאר עבודות ילפינן מאשר. ובה מדויק לשון התוספתא פרה והובא בר"ש פ"ב כל עבודה כו' פוסל בפרה. הכניסה לרכבה כו' פי' מוסף על הכלל הזה שאין חייב במוקדשין ופוסל בפרה. ומזה הטעם הא שאין מרביעין בבכור כו' הוא מדרבנן (עי' מ"מ פ"א ה' מעילה) :

וחלב חסור מגוה"כ ועוד מדכתיב כגזי ואילן. כדמקשי הש"ס לגבי ולדות בכורות (ט"ו ב') ומהא גופא ראי' המאי פשיטא להש"ס כ"כ ומהא דכ' רש"י ז"ל בזבחים (ק"ד א') ולא התירו הכאוב אלא באבילה בדכתיב בשעריך חאכלנו וע"כ ל"ד דהא לאחר שחיטה מותר בכל הגאות. אלא משעה שראוי לאבילה קאמר לאפיקי מת. ומהא דקידושין (י"ג) מוכח להיפך מדנקיט גיזה ועבודה ולא נקיט איה"כ. והא דמקשה מבכורות (ט' ב') ולגישגא דילפינן פש"ח מבכור גילף גילף מבט"מ דלא חזי להקריבה כמוהו אלא אמינא להיפך גילף גילף מבכור בע"מ עובר וזקן חולה ומזוהם דלא חזי לא להקריבה ולא למדידה ואסור בהגאה וה"ג פט"ח ה"ה כמוהו. והא דאיתא שם (ד"ב) אין איסור חל ע"א פשיטא דלא כיון הש"ס להא דקיי"ל אין אחע"א. כדי שדקדק שאין בזה איסור מוסף דזה הכלל לא נאמר אלא לענין עושין. אבל ודאי מיחל חיילא דאי פקע הדר חיילא כידוע אלא ה"ק אין איסור נחפס בקדושה. וע' רש"י ד"ה אין איסור והא שכ' החום' בזבחים (ע' ב) שאין ג"מ בפד' בהערובות עריפה. היינו שאין כדאי לפדות ולמה ירעו עד שיסחאבו. ומי פתי יסור הנה לפדות לקלקלה וע"כ ז"ל הכי דהא לכו"ע למר קדשים תמימים אסור בהגאה ובע"מ מותר לדעת דודי הרב שי'. כללו ש"ד דפה"מ שנפדו וכן בכור בע"מ קבוע כיון שראוי לשחוט הרי הוא כחולין לכל הגאות לבד גיזה ועבודה וחלב דאסור מגוה"כ והגיזה מדרבנן לרש"י שמא יבא לידו גיזה ולרמב"ם ז"ל שמא ישאח עד אחר שנה. וכן הרב"ע אסור מדרבנן דדמי לעבודה אבל בכור חס ודאי אסור בהגאה מה"מ ככל קדשים קלים דאסור בהגאה מה"מ כמש"כ הסו' בכ"מ. וכן מבואר בסוכה (ט' א') ומבדירות (כ"ג ב') ע"ש וה"ה הנמר שלו אסור מה"מ דכיון דכתיב חס שור חס שה' לה' הוא כולו בכלל כמו בכור הנסקל דכתיב סקול יסקל השור וכולו בכלל ואפי' פרש בעי מיעוטא בע"מ (ג"ד ב') מבשרו כעין בשרו. והא דפרש קדשים מותר מה"מ היינו משום דמעלמא קאפי ולא מגוף הבהמה כדאי' במעילה (י"ב ב'). אבל מה שגדל מגוף הבהמה בכלל הבהמה היא ומאי בין למר לחלב. כמו דמס נעכר ונעשה חלב ה"ג למר גדל מלחלוחית הבהמה כדאיתא בגדה פ' בא סו' שלא יהא שניהם יוקים כו' (וכלפי טווחתא דמר קאמינא דכיון דחילק בין בכור לכל הקדשים שוב לא הולך לחלק בין חלב למזר דאין חלב לבטור). ועוד דמזו בשעה שהוא מחובר ה"ה כמהו בקדושתו ובמאי פקע לאחר שגזז. הא קדושה בכדי לא פקעה כדאי' בגדרים פ"ג ואפילו במח הולך הכתוב למעט שערן לאחר שנתלש. והא שכתיב החום' בזבורות (כ"ה ב') והר"ש ערלה פ"ג דאפילו עולה תמימה הגיזה מותרת. אין הכוונה שלא בעי פד' דהא משנה מפורשת בזבחים כל שלא זכה המזבח בבשרה כו'. וכ"כ החום' להדיא (כו' א') ד"ה החולש אלא כלפי דתנן חלב המוקדשין כו' ל"ג ול"מ ולא מהני פד'. ומדאורא אף כפה"מ שפדו ושם לא שייך פד' וממילא גם בקדשים לא מהני פד'. והא דאי' במעילה (י"ב ב') כ"מ שאמרו חכמים קדוש ואינו קדוש דמיו יפלו ללשכה דוקא כ"מ שאמרו חכמים היינו מדרבנן. אבל מה שאסור מה"מ יש הרבה דלא מהני פדיה כחלב המוקדשין ודישון המזבח ודישון מזבח הפנימי פ' חום' זבחים (מ"ו א'). ומדאורא וטלה דאסור מה"מ ואין מועלין ולא מהני פד' ואי היינו דורשים תוצה ולא גיזה כמשמעו ה"ה הגיזה לעולם אסור ולא מהני פד' ולמדנו רבוחינו ז"ל דאפילו עולה תמימה מותר פי' בפד'. וממילא כפה"מ מותר שכבר נפדו אבל בכור חס לא מהני פד' וכן כוונה הר"ש ז"ל שם. דבכור בע"מ ומוקדשין תמימים שיהיו רבנן. ובה מייירי החס לפירושו ז"ל (ואסור כתי' הג' של חום' הג"ל וד"ל) מכ"מ כיון שהחום הכבור הותר הנמר שנתלש כדמוכה בזבורות (כו' א') בכור ומעשר לא חבטי לך כו' מוכח דרק משום גיזה אסור ולא מה"מ דמזו שהעמדה והערכה של המוקדשין מהני למזר שנהלם דלאו משעה בנפשו הוא אלא ממילא ראי' להו"ה. ה"ג המוס' שנעשה ממילא מועיל גם ללמד הנתלש. ועוד דזה הכלל דכל דמהני פד' במוקדשין מהני מוס' לחוד בכבור. וא"כ כמו שמועיל פדיות הבהמה במוקדשין ה"ג מהני מוס' בכבור. והנה לא נחלקו הרמב"ם והר"ש ז"ל בזה מעולם (ומה שג"יין משער המס בערכין (ז' ב') החס שצח מיתה אסור והשער כבר מח' גם מחיים וז"ל לרש"י הא דלריך מיעוטא בפ' דם הנדה לענין טומאה (ח"ב)

משום שן ולפנין לחוד. ושער דנקט בדרך אגב אבל אמר הכבור כאשר הוא שמחוברין וגם נחלקו הפוסקים על פירש"י הלא הוא בתשובת הרשב"א) והא דתנן מקדשין בו את האשה לריה"ג דקסבר ממון בעלים הן. וכן ה"ג כל קדשים קלים כי היכי דרשאי להמנות על הפסח לריה"ג כדאיתא בפסחים פ' האשה והוא הינה במוט. כ"ז לק"מ דמלות לאו ליהנות נתנו (אם שהחום' בע"מ (ס"ג) כתבו בע"א ע"ש) וקדושי אשה ומכירה למיטו פסח מכירה דמטה היא. ומותר אפילו לכתחלה כדתנן מלמדו מדרש הלכות ואגדות ע"ש בר"ן (והא דקשה לה"ן ז"ל לאבניי כמו שהקשה הגאון בעל טורי אבן ז"ל במס' ר"ה תירלתי יפה ואכ"מ להאריך) הגם דיש להקשות מיבמות (ק"ג) סגדל המוחלט לא יחלוץ כו' וע"כ משום הגאה הוא דאסור לכתחלה. אלא ד"ל משום דלאו נעלו הוא ולכתחלה בעינן נעלו שלו וכן קשה מה שכ' החום' בניטין (כ' ב') ד"ה בכורות. דהא דכתבו על איה"ג כשר היינו כדיעבד משום דמהני. וע"כ ה"פ משום דכ"פ יש בה הגאה הגם דמטה היא ולכתחילה אסור. ז"ל דאי לאו מלות לאו להנות נתנו אף כדיעבד אסור משום כל דאמר רחמנא ל"ח ע' ביטורי אבן ר"ה (כ"ח). הרי דהגאה במקום מזה אסור לכתחלה. אבל להיפך קשה מהא דעירובין (ל"א א') מלות לאו להנות נתנו מותר לכתחלה הגם דיש שם הגאה דממילא דמיא דגט וחלילה. ולריך בזה ביאור דברים להבין פשר דבר ואכ"מ. אבל קשה הא דתנן בכור מוכרין אותו חס חי כו' ולריך לדחוק דמייירי במקום מטה. ולא בא אלא להורות דיש לו דין מכירה דמתין בעלים הן ועוד ל"ע דברי הרא"ש בזבורות פ"א סו"א שכ' אבל למשקל מיני' כו' שפיר דמי. והלא נהנה מאיה"ג ואפי' הגאה דממילא אסור שלא במקום מטה :

אבר

כ"ז לכתחלה אבל כדיעבד ודאי תופס קידושין מן הדין כקדשים קלים למ"ד ממון בעלים הן. ולא משום שיש נפקותא בין אה"ג דקדשים לשאר אה"ג אלא כל אה"ג דכוותה שיה' להן היתר בשוה פרושה מקידשת בן. ויותר מזה הקשו החום' בקידושין פ"ב דליקדשי בערלה משום שראוין שלא בדרך הגאחן אף דמס י"ל דכ"פ אין הפרוטה שלו. דאה"ג אין להם בעלים וה"ה הפקר מכ"מ דעת החום' דלא בעינן שיה' הפרוטה שלו רק שיהנה אותה בש"פ. מה שלא ה"ה לה מקודם לכן כמש"כ כאן דקדשים קלים ממון שלו הם לאכול בשרו ושורו ולהרלות בו. ואם יתמו לה הרי מהנה אותה בש"פ פשיטא דמקידשת מן הדין רק לרבנן דריה"ג אינו יכול ליטע לה דממון גבוה הוא. ומשלתן גבוה קא זכי הוא ולא אחר כיוולא בדבר בגד המוסגר שאסור בהגאה כדתנן בגגעים (פ"א מי"ב) קללו כו' ומותר בהגאה הא כ"ז שהוא טמא אסור בהגאה מכ"מ חס קידש בו את האשה ה"ה מקודשת. דיש לו בעלים ויש לו ש"פ חס יטהר וזהו הכפל שמשלם בפ"ח משום שיש לו בעלים וממון. וכן למר פ"ח ודאי אסור לרי' ואסור בכל הגאות. (לא כדברי דודי הרב ש' דלויי בשי' לטעות שש"ס ובדמב"ס פסק דילפינן מבכור ולמרו מותר). וכדמוכח בטרות (י' ב') וזכור בגיזה ועבודה דר"י ומקשי הש"ס הייט רישא. ותמיה מאי חלוי איסור גיזה ועבודה לאה"ג קדשי בדיק הבית יוכיחו אלא פשיטא להש"ס דאינו לוקה על גיזה ועבודה. דנחמעט מבכור לאך ודלא כלשגא בחרא דנשאר בקושיא. וע"כ ז"ל כן לענין הלכה דפסקין כר"י בזה ולא בשותפות עכו"ם. וע"כ ממעטינן מבכור לאך פט"ח ומכ"מ אסור בגיזה ועבודה היינו הגאחן ע' כרא"ש שם דמבואר כן ואסור מלד הכשרא. וא"כ סובר הש"ס דגם ר"י דריש כן ומפדשי הכרייתא דלא פליגי אהרדי בדרשא דקראי וגם ר"י סובר דממעטינן מדכתיב שור ולאן. ולא כתב בכורך למעוטי דאחפתא אלא בא למשעטי אדם ופט"ח וכן ר"ש דריש מהדיוק שורך ולאך למשעטי עכו"ם. דלא נימא דלא אחמעט מבקר בחולין (ק"ל"ו) דוקא לענין קרבן דמייירי בכהי אבל לא לענין איסור. וה"ה של חול' לר"ע קמ"ל דאין בו קדושה כלל ע"כ"ס ודאי הגיזה אסור. וה"ה ככל אה"ג מ"מ יכול לקדש את האשה כיון דשוא כסף להאשה חס חפדו. ומאי יוכיח מן זה שאינה יכולה להשתמש בו עשה ולא גרע משוה פרוטה במדי ועדיף שיכולה לפדות תיבך. אבל אם לית ב' ביגי וביגי אינה מקודשת כר"י. והא דלא מוקמי' הר"מ והר"ב ז"ל במחיים וכו"י ובללא שוי דסתמא קסגי משמע דכל פש"מ ח"מ: אב

אבר בהנחת גזיו דחיתא בצבורות שם לריכא עיונא דרש"י ז"ל פי' אם השכירה. ולכאורה מאי כ"מ בין מכירה לשכירות שכירות ליומא נמי ממכר הוא. והמשכיר עולמו ושלמיו ג"כ חולין הן וגזל הן בידו ודמי שכירות יפלו לנדבה דמי מכר. אלא נראה דפי' כעין פי' הרא"ש ז"ל שפי' אם מכרו למי שא"י שהוא פט"ח ע"ש וכעין קנסא הוא שמפקיע מן המלוה. אבל רש"י ז"ל מואן בזה דא"כ יש לקנוס לר"ש כמו לר"י. דכיון שמכרו ולא הודיע הפקיעו ממלות פדו' ועריפה לגמרי ואם ידע שהוא פט"ח לר"י נמי שרי (ע' ע"ז) לכן פי' שהשכיר למי שא"י וישתמש בו ויחזירו נמלא שלל הפקיעו ממלותו רק הכשילו בציבור הנאה לר"י וקנסו את דמיו. אבל מלשון הרמב"ם ז"ל משמע דלעולם דמיו אסורין בהנאה חז"לו מכרו וידע שהוא פט"ח ויותר מדמי שויו דטלה. וי"ל דהטעם משום דעשאוהו כאיסור משום קדושה. והמוכר עולמו ושלמיו דמיו יפלו לנדבה ה"א אסורין בהנאה דכאן לא שייך נדבה. ובאמת כ"כ ההוס' ב"ק (ס"ח ב') ד"ה הוא דמשום לחא דהקדש אסור (אלא) שדבריהם ז"ע מאי אהני לן דהא גם לר"ש מוכח בבכורות דיכול לפדותו בלא דעתו. ולכן מאלו הדין' בבכורות להרן כן ויותר פשוט להרן קושייתם ז"ל דר"ה סבר דהתורם משלו על ש"ח א"ל דעת בעלים וכן פי' הרמב"ם ז"ל) והא דתנן ואם מכרן וקדש בדמיהן מקודשת משום דלינו אלא איסור קנסא דרבנן. אף דהוי בזה טובא שבהקדש בזה"ל דרבנן מכ"מ כאן אינו אלא איסור קנסא ודמי לחילין בעורה למ"ד דרבנן דמקדושת. והראב"ד ז"ל פליג וסבר כפי' הרא"ש ז"ל דרוקא למאן דלא ידע קנסוהו משום דהכשילו בציבור אבל מאן דידע אינו חופס דמיו. ואם נבוא לפלפל בדבריהם ז"ל נוכל לומר דזו"ל דעתה הר"ן בע"ז פ"ה דכל אה"ג אם הי' להם דמים היו נתפסין מן הדין דמה לי הן ומה לי דמיהן. וא"כ פט"ח דיש להם ממון יותר מדמי הטלה תופס את דמיו היסורין מדמי הטלה דכ"ז שלא פדאו אסור בהנאה ותיפס את דמיו. וה"ל דתנן מכרן וקדש בדמיהן מקודשת שאני התם דע"כ מיירי במתניתין למאן דמוקי לה מח"ס ואליבא דר"י בשאינן שוין דביני וביני כדמוקי הדין' בבכורות (י"ט ב') וא"כ אם מכרו אין נתפסין בדמיהן. אבל הברייתא מיירי בשוין יותר מדמי שקל ושפיר דמיו אסורין. מיהו מן הדין מהני להמעות פדו' ולא מגוף הפט"ח (אם כי יש לחלק בהכרח דהנזקח במ"ס) מיהו אינן נפדין אלא בשוין ולא בטלה דלא שייך טלה אלא הפט"ח. וכיון דבעי שוין טוב אין נפקותא בפדו' הלזו אף דאין בהן איסור אלא הגתור מדמי שקל. אבל דמי שקל היתר הן. וא"כ מהני פדו' מ"מ הא מסקינן במס' ע"ז פ' הולכות דאם שכרו למאה חביות ויש בהן חבית אחת של י"ג דמי כולן אסורין. דלא הי' שוכרו בלא איסור בכלל ע"ש בר"ן ה"ג לא מהני פדו' ודמי כולה אסור אבל הראב"ד ז"ל פליג עלה ההס'. וסבר דכיון דפסקין כר"א דפורין מהני פדו' לדמי היסור. ה"ג מהני פדו' לדמי היסור והשאר מותר. לכן כ' הראב"ד ז"ל שיתן דמי היסור לכהן והוא יפדה לעלמו והשאר מותר זה נ"ל דרך פלפול. אבל הפשוט שסובר כדעת הרא"ש ז"ל שחולק על סברת הר"ן ז"ל. ומפרש גם הירושלמי בע"א ע' ברא"ש קידושין פ"ב. ולכן דמיו שותרין לעולם רק אם לא ידע ובחורח קנס במש"כ :

היוצא מדברי בעו"ה דפה"מ וכן בכור בע"מ מותר בכל הנאות לבד מגיוה ועבודה. וא"כ מותר לחמס ידיו בלמרו במחוכר וללרכו וללרכה עותר אבל הגמר שנתגש אסור מדרבנן. והרצנה ג"כ אסור לדמי לעבודה רק חלב אסור מה"ס וכ"ז בע"מ אבל הם אסור בכל הנאות ולמרו וקרניו הכל אסור. פד שפולט בו מוס ומותר אף שנתגש בתמותו. וכן פט"ח אסור בכל הנאה שבעולם גזיזו והנחת דמיו למר כדאית לי' ולמר כדאית לי'. וה' יתמכני בימין דקרו וישכילני בדרך תמים ואמונה אמן :

סימן נט תשובה

מדורי הרב מ' ניאיר ברלין שי' סי' דק"ק מאתחילוב .

ברה דמיו לן אהא שכ' הר"ן ז"ל בנדרים (פ"ג ב') ד"ה אימא סיפא דאי אכלה בעטל היכא מותרת בלקט שו"פ דהא

דהא לאו עני' היא. מהא דלמרינן בב"מ פ"ק (י"ב א') ואשמו מלקטת אחריו ע"כ. מאי דסבירא לי' למר דהר"ן ייחדי' היא חלק עליטו את השוין דנראה פשוט לענין דינא לית מאן דפליג שאם בעלה עשיר והיא נוגת משל בעל דאסורה בלקט שו"פ דמי גריעי ממי שיש לו ל' וזו וזו"ג בהם והא דנארו שארי המפרשים מפי' הר"ן בפ"י הסוגי' היינו משום דלא פסיקא להו דכל היכא שנוגת משל הבעל הוי הבעל עשיר דמי ללא פסקין שהבעל גופי' מתפרנס מלקט שו"פ והיא ג"כ נוגת משלו. וקמ"ל מחינתין דאפי' בכה"ג יש לה להנות מלקט שו"פ ממה שמלקטת בעלמה ג"כ. ולהכי נארו בפ"י הסוגי'. אבל לענין דינא מודי לדברי הר"ן ז"ל שאם יש לבעל ר' וזו או ל' ונושא ונותן בהם והיא נוגת ממנו שאסורה בלקט שו"פ. ולא מצעי לפמ"ש הרמב"ם בפ"י המשנה פי"ד דנגעים מ"ג דלהכי מחייב בקרבן עשיר בשביל אשמו עני' משום דאשמו כגופי' דמיא. א"כ פשיטא דאסורה משום הט"ע בלקט שו"פ. אלא אפילו לפי מאי שפירשו שם רש"י ותוס' ושאר מפרשים משום דהבעל חייב בקרבנות אשמו מתנאי כתובה. משמע דוקא משום דחויבי' עלי' רמיא. אבל היא עצמה היחה יכולה להביא קרבן עני' בהך קרבנות דלא רמי' עלי' דבעל מתנאי' אע"ג דהבעל עשיר היינו דוקא לענין חיובא. אבל לענין לקט שו"פ היכא מליא ללקוט ויש לה מווסות :

ומאי דקשיא לי' מהא דפ"ק דב"מ גס מפ"ה הטיב לררואח לחלק ולענין בעלים ודאי אינו נקראח בעלת הגדה דלאו אסור משום להזיזר בעני על שלו. ומר שמיט לי' מסברא דנפש' ובהדיא מחינתין לה פ"ק דקידושין (כ"ד א') גבי אשה פורה מע"ש דמקשה בפשיטא הא אמר רחמנא לפרש"י ההס'. דאשה אינה נקראח בעלת המעשר בשל בעל ע"ש וכאחר חשוכה ואינה מוסיקף חומס. ואפילו לפר"ח ההס' בפ"י שמתחא מ"מ לענין הדין ע"כ מוכח מדברייהא דאשה נחשבת כאחר. וכן נראה לענין פשיעה בבעלים אשה לא נחשבת בעלים. אך בירושלמי פ"ק דקידושין ובמע"ש פ"ד ובשירובין פ"ז משמע דמפרשי להך ברייתא דאשה פורה מע"ש דבהא גופא פליגא אליבי' דר"מ אי אשה נחשבת בעלים עיי"ש. ויש מקום להשוות הסוגיות ואמ"ל :

ואבתי לריך הדבר ישוב לפי הפי' שהביא הריטב"א שם במידושו' דהא דמקשה אצוה הא עשיר הוא. משום דמשמע לי' דהגלים עולה לר' וזו וא"כ הדק"ל א"כ אמאי אשמו מלקטת אחריו. ודוקא לומר דאיירי באינה נוגת משלו ולריך לומר לדעת זו דשיעורי' דר' וזו היינו לו לבד ואם יש לו אשה לריך ח' וזו וע' בר"ש פ"ח דפאה. וא"כ י"ל דחלקו אינו עולה אלא ר' זו וקמ"ל דאשמו יש לה וכו' לנפשה מדאורייתא ולהכי מלקטת אחריו. והא דלא בעי למימר דגם לר' זו אינו עולה דא"כ מאי קמ"ל דבטו ואשמו מלקטת אחריו פשיטא. אבל השתא קמ"ל דאשמו אית לה וכו' מדאורייתא :

במאי דאית לפשוט ספיקו של הרא"ש ז"ל פ"ק דב"ק בבהן שקדש אשה בבכור. ולרצח דס"ל דגם מע"ב מותר מה"ס במכירה לאחר שחיטה בבכורות (לא"א א'). א"כ ע"כ כי אמרינן בתמורה (ה' א') דהוא דכתיב בחרמים למטוטי בכור דלא דמי למע"ב. א"כ ע"כ מותר בבכור גם מחיים בע"מ אלו דבריו. וחמי' בעיני דאגב שיטפ'י' אשתמיט לי' דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מה' בכורות דפסק אליבי' דרבא. דמעשר בהמה אינו אסור במכירה מדאורייתא אלא תמים וחי. אבל בע"מ אף חי מותר במכירה מדאורייתא עיי"ש (מיהו בש"ס דזבחים פ"ק (ט' א') משמע דאף לאחר שחיטה אסור במכירה וע"ש בתוס' ד"ה למאי נ"מ). וא"כ ע"כ ל"ל ממיטוטי דהוא גבי חרמים בכור אפילו תמים חי מותר במכירה. והא וודאי לרבנן ממון גבוה הוא וא"כ למיקס פלוגתא דת"ק ורבנן דפליגי נמי בבכור כדמוכח מסוגיא דפ"ק דב"ק (י"ב א') לא משכחת לכה"פ אלא בבכור תמים חי בזה"ל או בנבולין. דבא"י בזמן ביהמ"ק לכ"ע ממון גבוה הוא וע"כ גם רבא מודה בזה וכן רב אשי דס"ל כרבא. א"כ מוכרח דתמים חי דמותר במכירה ואפ"ה הוי ממון גבוה. וע"כ ל"ל דאליבי' דרבנן דס"ל בכור ממון גבוה הוא אף בע"מ משום דהוי ממתנות כהונה. א"כ בע"מ דבכור שוה למע"ב תמים דמעשר בהמה בעל מוס לכ"ע הוי ממון בעלים שהרי אין בו שום קדושה ואלא כלל במומו לבעלים מכ"מ. רק בכור בע"מ

לבא ולשעבר מצבי לי' מה שהורה ר"ח רבא דמוסר אי הורה כדיעבד דוקא והיינו לשעבר. או אם הורה אפילו להבא כלומר אפי' לכתחילה נמי שרי ליתן אפי' נחלבה. (והרבה פעמים בש"ס זה על לשון לכתחילה קרי' לי' לבא) :

עבר ר' אחי ואדרון חברי' היינו ר"ז ור"א דכולן תלמידי ר"ח הי' : ובעין נוחזר עליו'. השאלים הי' רזזים לרדוף אחריהם לשאל את פיהן האיך התיר ר"ח :

א"ל ר"ח חזריהוון דרבנן מאן דהוי עובדא הוי עובדא. פי' מעשה שהי' כך הי' (כה"ג בירושלמי דכלאים פ"א ובכ"ד). ור"ל אפילו יאמרו לכם שהמעשה הי' לשעבר כדיעבד. שכבר שמו עליו. מ"מ י"ל דלעולם אף לכתחילה ג"כ הי' מתיר ר' חייא אלף מעשה שהי' כך הי' :

ורבן לריבא לבא. ור"ל אחי נשאר הספק אם מותר לכתחילה והשתא מקשה שפיר. אם תאמר שלא התיר ר"ח אלף דיעבד. א"כ אפילו בשל עלי' בתחלה נמי כדתנן כו' :

האיך עבדא נטע פחות מל' יום לפני שביעית כו'. דעת ר"ח הביאו בתוס' ר"ה והר"ש בשביעית דנטיעה הוי תולדה. ואינו אסור בתוס' שביעית עיי"ש בר"ש. מיהו מ"מ אפי"ה אסור ליבט פחות מל' יום לפני שביעית דסבר דקלוטה הוא כל' יום. וקולט בשביעית וה"ו אסור אפי' בזה"ו לילכא תוס' שביעית וכדמוכח בסוגי' דר"ה. ודברי המפרש בזה תמוהין שכתב דמותר בזה"ו אף בתוך ל' יום. וזה אינו דבתוך ל' יום ודאי אסור מפני שקולט בשביעית וגם לפי דבריו וודאי תמוה דא"כ אמאי אסור למ"ד מפני מנין כיון שבהיתר נטעה אלף פשיטא דאסור. ע"כ פי' מוהר"א בזה בתוס' תרומות גראה עיקר :

ע"ד מה שפי' בירושלמי ר"פ כירה בגוף הפירוש אינו יודע מה חידש על דברי המפרש שגם הוא פירש עד כמה נקרא עלי'. ור"ל דלמעלה מזה השיעור אינו קרוי עלי' ומותר אפי' בלא גריפה. ומאי דאסברא לן בטעמו של מ"ד ג' משום דכירה של נחתומים בעי מעויבה ג' וס"ל דה"ה למעלה. הנה דעת רוב הפוסקים אינו כן אלא שלמעלה בעי הרחקה ד' אמות אפי' בכירה שאינו של נחתומין מפני השלכת העולה. ע' בטור ואחרונים אם פתח הכירה למעלה ככירה דמתניתין דידן דאירי שפתחו למעלה. ומאן דס"ל התם בכירה של נחתומין גם למעלה ג"ט יחידאי הוא וס"ל דכירה של נחתומין יש לו מעויבה גם למעלה ופתחו מהלך והרי משנתנו בודאי איירי בכירה שפתחו למעלה. וכו' דלפי פירושו א"כ לא איירי משנתנו אלא בכירה של נחתומין. והא ליכא למ"ד אלא דמשנתנו איירי בכל הכירות בין של נחתומין ובין של בע"ב. ע"כ אין טעם זה מחזור אלא י"ל לפי מאי שפי' הרמב"ם ז"ל במשנה רפ"ח דגלים הקלחות וכו' דאם פתחה מנ"ט אין הקדרה מתבטל עוד עיי"ש א"כ א"ש בפשיטות דדוקא עלי' אסור ובעי גריפה גנפת וקרוי עלי' מקום שדרכה של קדרה לשפת שם ובעי עד היכא. ומשני עד ג' פי' אם נתן הקדרה למעלה מן ג' ממקום שדרכה של קדרה להנתן. אם אין הקדרה ראוי' להתבטל מחוס הכירה. וכשם שאם פתחה הכירה מלמטה ג"ט ורחוק קרקע הכירה ממקום שדרכה להיות קרקע הכירה שוב אין הקדרה מתבטלת. כן אם הרחיק את הקדרה מלמעלה ג"ט ממקום שפתחו של קדרה הנהוג אין הקדרה מתבטל שם. ורשאי להשהות שם אפילו אינה גרופה ואע"ג דאפשר מ"מ הוי סולדת גם למעלה מנ"ט מ"מ שרי לר"ח כיון שאין דרכה להתבטל שם. וא"כ לא ס"ל כו"ד שאסור להפסיד במקום שהי' סולדת ור' מנח פליג ואמר עד מקום שהוא עושה חרין. ולרד"י אסור אפילו למעלה מנ' טפחים ואינו מותר אלא למעלה ממש שאין קרקע הקדרה יורד כלל לחלל הכירה שזה נקרא עושה חרין :

ואתיא כמ"ד מפני החשד ברם כמ"ד מפני המנין הקסו בשוגג כו' קאי אמתניתין דשביעית פ"ב אין נוטעין ואין מזריקין וכו' פתוח מל' יום לפי ר"ה ואם נטע והזריק וכו' יעקר. ומשמע לי' בין בשוגג ובין בזמיר ואתיא כמ"ד מפני המנין כל"ל וכמפורש לעיל למ"ד מפני חשד אין כאן חשד. ואולי קאי אחוספת' שהביא בירושלמי שם בשביעית נטע ומח בנו אסור לקיימו עיי"ש בירושלמי. ודע דיש לתמוה על דעת הרמב"ם שכתב ר"פ א' מה' שמיטה ויבול דנטיעה הוי תולדה ואינו אסור אלא מדרבנן עיי"ש. מהך סוגי' דגיטין פ' הנוקין ולהכי שביעית בין שוגג ובין מזיד יעקר משום דבדאורייתא קטבו שוגג וכו'. ובחדושי יבבתי בעו"ה על כסן ועתה אשמע מה בפיו אם ימלאו דברינו מכוונים :

בפ"א בסוגי' דח"י דבר. נשתבש המפרש בזמנת' והי"פ תמי י"ח דבר גזרו ובי"ח רבו ובי"ח נחלקו. ומשיב אלו הן שגזרו פתו וכו'. תמן תנינן אלו פוסלין חשיב בזה י"ח ממה שרבו והדר קאמר אלו הן שגזרו. הוא כמו אמר מר אלו הן שגזרו ומפרש אילין עשרה קדמייתא והיינו פתו וכו'. והשאר מן מה דתני רשב"י. ועל הטעמי ועל שמנן ועל איריפן כל"ל על דביתן כו' ועל שכבת זרען כל"ל במקום כזריקין. והשתא ממילא רווחא משתתא ולקמן מקשה על הא דשכתב זרען דתני בבבביתא ולא כן אמר ר"א בשם ר"ח ש"ז של עכו"ם שהורה. ומשני שא"א ללאת בלא מ"ד כדאיתא בתוספתא דזבים פ"ה עיי"ש :

יחז וטקויו מאיר ברלין.

סימן ס

תשובה

דודי הרב ס מאיר ברלין שי' ט"ז דק"ה מאהליב.

בעוה"י והוא ינחני בדרך אמת.

מה שפשוט לי' בהר"ן ז"ל דאשה שנעלה פסיר אסורה בלש"ס מהא דמי שיש לו ק' זוז כו' וכתב עוד דלא דמי לקרבן דמביאה קרבן עני דהתם לעמן חיובא. אבל לענין לבו"ס היתא מליא ללקוט ויש לה מוונת. לכאורה לא סיפא רישא אבל שפיר דקרא בדבריו. דמטעם הראשון לאו דוקא הוא דדוקא מי שיש לו קמני היינו שהי' זוז הוא שלו ממש. אבל אם יש צדו כ' זוז הוא

שו"ת משיב דבר סימן נט הלכות בכור סימן נט
 מה שפשוט לי' בהר"ן ז"ל דאשה שנעלה פסיר אסורה בלש"ס מהא דמי שיש לו ק' זוז כו' וכתב עוד דלא דמי לקרבן דמביאה קרבן עני דהתם לעמן חיובא. אבל לענין לבו"ס היתא מליא ללקוט ויש לה מוונת. לכאורה לא סיפא רישא אבל שפיר דקרא בדבריו. דמטעם הראשון לאו דוקא הוא דדוקא מי שיש לו קמני היינו שהי' זוז הוא שלו ממש. אבל אם יש צדו כ' זוז הוא

לחצר שחיטה אסור מה"ה דלא כר"ב וכן משמע לכאורה מהתוס'. אבל פליאה בעיני דשה מיירי דשחט כדון בפנים לשם מעשר. וזה לכ"ע אין נמכר שום קרבן אפילו בכור אלא כך פי' הסוגיא לעבור על מכירתו בלאו דבכל הקדשים לא מציט לאו אלא מסנרא ידענו דמשלחן גבוה קא זכו. ולא אורח ארעא כעטע רש"י בתמורה (ז' ב') או כמסקנא דקידושין (נ"ג) דילפינן מקרא אבל לאו לא מצינו ובמעשר יש לאו לזה. אבל קשה עדיין דבכורות אמר רבא דרמיא דתמורה ולאחר שחיטה לעולם אין עושה תמורה. וזה קושיית התוס' שם ולריך לומר דשם אליבא דרבנן קאמר לריה"ג דבע"מ נמכר לא דרשינן זה הדיקש. ומה שכתבתי מעבר דמכירה תלוי בממון שלו. ודאי כן הוא כדמוכח מסוגיא דב"ק בתקומה דמעטע מעשר מקרבן שבועה משום דאין נמכר וכן מבוואר בקידושין (נ"ד ב') אלימא ר"מ מי מלי יהיב לי' במתנה. והא דהוכיח משלמים במומן דמוכח מסנהדרין (ק"ב ב') דשלל שמים הן ומכ"מ נמכרים וליין ע"ז רש"י בהזבז והוא שם (נ"ו ב') קדשים אמר הרי עלי עולה כו' הרי תמייה חייגא הכא. חדא דלו נככים בהחלט דשלמים במומן לרבנן לאו ממון שלו הן. לאו קושיא היא הא דנמכרים לדעת דאף לדמר קשה דקדשי קדשים לכו"ע לאו ממון שלי הן. ומ"מ נמכרים במומן אלא התם המכירה כפדי' היא היינו שהקדושה חל על המעות והמעות אז אינם שלו. אבל מכירה שיהא הבהמה בקדושה ודאי אין לה והא דשקלינן וטרינן במכר מיירי בכ"מ שיהא הבהמה בקדושה כמו בכור. אבל פדי' מקרא מפורש הוא דהכל יטלינן לפדוה ומעשר שני לר"מ דממון גבוה הן ואין נמכר ויתן מכ"מ הכל יטלינן לפדוה. ועוד נפלא בעיני איך פירכס הסוגיא דסנהדרין דשם מבוואר דשמואל סבר דלרבנן בתם פליגי ע' רש"י ד"ה וכל שקרב כו' כנון בכור ומעשר אפילו בתמון כו' והיינו פליגא דחיהו מוקי לה אפי' בתמימים כו'. וזה תימא דר"ע סברי דמעשר ממון גבוה הוא ומכ"ש רבנן דריה"ג. אלא כך פי' הסוגיא דשמואל סבר דאף דלאו ממון של בעה"ב מיקרי מכ"מ שלל העיר הוי. דעכ"פ נאכלין בעיר אלא שאין לה' בעלים ור"ש תרתי קמ"ל לא כת"ק דסבר דקדשים קלים ממון בעלים הן ועדיף משלל העיר ולא לאו ממון הן ועדיף משלל העיר. אלא לאו ממון בעלים הן ולאו שלל העיר דאין נאכלין לעולם ואף במומן בעי פדי' ואין ריוח לעיר בה. אבל בכור ומעשר נהי דלאו ממון בעלים הן שלל העיר הוי והולך למעט מבהמה. ומכ"מ יש לרייק דשמואל סבר דשלמים במומן לאו ממון בעלים הן. דאי איתא הא יכול למכרן במומן בלא פדי' והיי המעות חולין ושלל העיר. אלא דיש לדחות דמי יקח בהמה קדושה בע"מ בלא פדי' דלא חיי למידי אלא לתקלה בנייה ועבודה. ובעיקר הדבר לרבנן אני מסופק בשלמים במומן מאי הוי. דמהירושלמי דקידושין הג"ל משמע דרבנן ילפי ממעשר. אבל בב"ק שם מוכח לכאורה דק"ו הוא חי בכור לאו מ"ב מכ"ש שלמים. ויש לדחות משום דרבינא נחה שם ועוד יש לדון בזה דשם לריה"ג דסבר דבכור אפילו חס שפיר יליף מק"ו. אבל לרבנן דפכרי דבכור נמי דוקא בע"מ נמכר חי לסתור ק"ו. דדוקא בכור דאין לריך פדי' ונאכל במומן אבל שלמים דקדישי טפי לא. ועוד מוכח דסוגיא דבכורות אחי לרבנן מדהביא הש"ס הברייתא בב"ק דבכורות נאמר ל"ה ונמכר תמים חי כו' ובתמורה ד"ה ובכורות תני סתם ונמכר הייט למר כדאיתא ולמר כדאיתא לי'. עכ"פ מוכח מדברי הרמב"ם דהסוגיא דבכורות אולא לרבנן. ומכ"מ ממעטינן מהוא דבכור נמכר ולא כמו שגדחקו לעשות דרשות חדשות :

משיב

בביאור הירושלמי טעם יפה הוא. אולם מה שהקשה על פירושי גם הוא הדין דהרשב"ם יחידי' הוא בפירוש דכירה דירושלמי מיירי בפתחו מן הגד. דלא כבכל מקום אלא שכל הפוסקים לא פסקו כהירושלמי מטעמם דסבירא לכו דהטעם משום שהלכת. אבל הירושלמי מפרש הטעם משום סבלא וגם המאה"פ שם פי' דפי' הירושלמי עיקר כהרשב"ם והפסק דפוסקים בלא טעם נכון על מחלוקתם. ולדידי ניהא דפירשו כמש"כ ונחלקו בעל טעמם ואולי יש להם ראי' לדחות טעם ירושלמי או מלך הסברא :

ור"ה דקרו לרב חגיגה ורב הושעא מכריהון דרבנן. נראה לי משום דהו רווקים כדאיתא בפסחים (ק"ב) ומולגי בכו. ומשום שחיבותיהו קרי להו הכי :

נו"ג ומשכח בהם ראשי. דלו ממש משמע כדמוכח בקידושין (מ' א') ע"מ שיש לו כו' ואם הראה לה עה"ס ט' ובגמ' ל"ג אטפ"י דקייב בעיסקא. וכרישא לא הולך למחני אלא דלו פשיטא דלו ממש ואשה לית לה מנרמא כלום. אדרבה לכאורה כ"ש הוא מה לענין קרבן דהמירו עליו דאפילו למכור נכסיו נראה דחייב. דבחיטתא ערכין פ"ב תניא דאין אומרים לו לך לזה לך ועשה מלאכה כו' ואל יביא ק"ע לאח"י. הרי דלא הטריוהו אלא משום חביבה מזה בשעתה ולכן סמך ענין לה הא דר"ש דהקטר חלבים דעמנו משום חביבה מזה בשעתה (פסחים ס"ח א' מנחות ע"ב) ויותר מבוואר בת"כ (פ' ויקרא פרשת מטות פי"ט). למדנו דלהחליף בגידו על שה לריך דאין זה איחור יותר מלוקח בכסף. ומכ"מ אשה אידו לריבה להביא ק' עשירי ואף הערכה לא מצינו אלא בערכין ע' ב"מ (ק"ד א'). ואף בערכין ומסדרין אין משירין בידו מכספו כלום כדמוכח ערכין (ז' ב') היו בידיו כו' מכ"ש לענין לשו"פ דהקילו בזה הרבה. הן בכסף חמשים שקלים הן בכלי חמשים דבלשו"פ ומ"ע לכו"ע אין מחייבין. אבל בלדקה פליגי רש"י ור"ת בכחובות (ס"ח א'). ויש לי ראי' לתוס' מהוספתא פ"ו דנדה יש טטל מ"ע ואינו טטל נדקה כו'. אלא שיש עדיין לומר דלא דמי דבשלמא בקרבן אין ביד האשה מאומה ממה ליקח טלה. אבל לקט שו"פ דתלוי בפריסת העני ומזונות אית לה אבל גם זה יש לדחות. דהא תלמוד דאש יש בידו מאתים וזו הוא כדי מזונות לכל השנה כידוע. א"כ אשה שיכולה לומר איני גיוטת ואינו עושה מלן דאסורה ללקוט. ואין לומר דנכפיה לה לעשות מלאכה ולהתפרנס ממעשה ידי' או להשתעבד לבעלה. זו מנין לנו דכופין לעשות מלאכה כדי שלא ילעך ללדקה. אלא שיש לנו לרייק מהא דיש בידו כ' וזו הוא נו"ג כו'. והוא דבעינן דוקא שיהא משלו דמשמע דאין כופין לנשא י"יתן המעות בזה אחרים אף שנותנים לו על שנה תמימה. אלא ל"ג ל"ל דכל שיש לו מזונות בכור כעת. רק על להבא לריך להניח. ע"ז אומרים שיהפך בזוי אבל כל שאין לו אף על היום אלא במלאכה אין אנו מכריחים אותו לזה. וא"כ באשה שכעת יש לה מזונות בכורים כופין אותה לעשות מלאכה ובה דברי אדוני מווקקים. אבל גם זה אין מוכרח דודאי אף שיש לו חמשים וזו ואינו נו"ג. אלא שהוא פועל יכול ללקוט כפועל לחוד דמוכח מהא דב"מ (י"ב) דיכול ללקוט. ואין לומר דשאל לא יתמי לי' פעילה דשכיחא פעולה בכל יום וע' מש"כ הר"ן פ' כל הנשבעים דפדי חיי דשכיח איתו אלא יום ביומו. אלא טעם דנו"ג היינו משום דודאי לא יעשה מעותיו אנפרות ויפסיד עסקו. אבל מלאכה לחוד אפשר דלא ירלה לעשות וא"כ אשה נמי מותרת. (ואולי לשיטת הר"ן בכחובות דהאומרת א"כ וא"ע לריבה לעשות ששה מלאכות לבד מלמר. ה"ג ודאי לא תאמר א"כ וא"ע אבל לשיטת תוס' ור"ש בסוגיא דמזרחת יש לומר דלוקטת):

בזה שראה את דברי בענין בכור ודייק להרמב"ם שכל דמעשר נמכר חי בע"מ מה"ה. ע"כ ל"ל דבכור נמכר חי וזה הא"א כבר ראינו זה בהלכה והזכרתיו במכתבי העבר. וכן הוא דלהרמב"ם נמכר בכור חי חס וכן כו' בפ"א מה' בכורות לענין חס בזו"ה וה"ה בחול' ולא הולך לפרש דפסק כר"ע ע"ש בהלכה ה' ועי' בלח"מ ע"ז ה"ב. אלא שהוא ז"ל פסק בפשיטות כריה"ג דסתם משנה כוונתו. ואני אומר לדעת הרא"ש ז"ל שמשחק בזה ואמרתי אף דאסור בתם בזו"ה כמו בחול' דמי לג' אבל בע"מ מודי. והנה דעה הרמב"ם לריך ביאור דבכורות בפ"ה מבוואר דחי עכ"פ אסור במעשר מה"ה בין לדרש רבא אימתי עושה תמורה מחיים. ובע"מ נמי עושה תמורה אפילו מעשר דלא כחיב ב' בתמורה סוב ברע או רע טבוב דמשמע מיני' אפילו בע"מ כדחנן בתמורה (ד"פ). מכ"מ שזה לכל התמורות כדמוכח שם (י"ג א') והרי מעשר בכלל ה' כו'. ודברי הכ"מ תמוהים וכן לדרש רב אשי אלא ל"ל דהרמב"ם סבר דכולי דרשות שם מיירי אליבא דרבנן דריה"ג דכל הקדשים ממון גבוה (ויש לי ראי' ע"ז כאשר יבואר). ובכור חידוש הוא (פ' ירושלמי קידושין פ"ב ה"ז מבוואר דכו"ע מודי בבכור וכמ"ס. ועוד אדבר מזה) וממתיי במעשר כמו בכל הקדשים קלים. אבל לריה"ג דסבר דמעשר חידוש הוא יש למעט החידוש כל דאפשר ודנשי הפוסקים לדרשא אחריתי. ודאי לזה מהא דנבחים (פ' א') למלקי עלי' משום בל יגאל. והנה מדברי אדוני מוכח דהוכיח מזה דאף

סברא להחיר אפי' בילה טמאה טריפה: ונראה ליישב בזה מה שעמדו רבותינו בזהה' בחולין ד"ד א' ב"ה בהמה. דהכא משמע דאבי ס"ל סתם בהמה לאכילה עומדת ונבי תרנגולת אמר אבי בריש בילה עומדת לאכילה ועומדת לגדל ביצים, ואפשר לומר דדאי סתם בהמה לחליבה עומדת היינו לאכול החלב מיד ולא לעשות גבינות לסחורה. וכן סתם תרנגולת לגבי עומדת היינו לאכול הביצים ולא להו"א מהם אפרוחים. וקסבר אביי דבהמה מיקרי בזה עומדת לאכילה. שהחלב מגוף הבהמה משא"כ תרנגולת. אבל הגמ' חולק וס"ל שאין אכילת החלב מופיל לגוף הבהמה לענין מוקלה שבה. וכדאיתא בשבת ד"ט א"ג עז לחלבה ותרנגולת לביצה כו'.

וראוי לדעת דמש"כ הבי' בחו"מ סי' תק"ה בשם הכלבו והביאו הט"ז שם דאפילו עומדת לחלבה אין חלבה מוקלה אם אין עומדת לגבן ולייבש גבינות לסחורה דומיא דתרנגולת העומדת לגדל ביצים ולהוליא אפרוחים וכ"כ הר"ן עכ"ל [והוא טהורפ ז"ל הר"ה והוא המאור ריש מסכת ביצה ומ"מ גם הר"ן פ' חבית הביא בזה בשם הרמב"ן]. אין הכוונה דהבהמה עלמה אינה מוקלה כמו שהבין הרש"ל. והקשה יפה דבגמ' משמע דחלוי בעומדת לחלבה לחוד והיינו דאיתא ספ"א דשבת. ודחית הט"ז אינו אלא תימא. דשבת שם גם בתרנגולת איתא סתם לביצה. אלא כונת הכלבו דלענין חלב אפי"ג שהבהמה מוקלת מ"מ החלב אינה מוקלה אם לא שעומד לגבן והיינו שכתב הכלבו אין החלב מוקלה. וימקור הדברים הוא במאור ריש מסכת ביצה שבה ליישב הא דאיתא ריש מס' ביצה אי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים מוקלה הוא. והרי בפ' חבית איתא חולב אדם לתוך הקדירה. ואפילו בשבת לרעתו ז"ל. והרי בהמה בשבת ודאי מוקלה הוא. מש"ה יישב דאפי"ג דהבהמה מוקלה אין החלב מוקלה. ודוקא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים להוליא אפרוחים הוויין גם הביצים מוקלה. ובסמוך הביא המאור עוד ראיה לזה הסברא מדאיתא ריש מסכת ביצה בשבת נמי תשמי'. הרי דאפי"ג דהתרנגולת מוקלה בשבת הביצה אינה מוקלה. וזוהי למדנו שיטתו דהא דחולב אדם לתוך הקדירה מיירי אפילו בעומד לחליבה רק שלא לגבן דהוי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים להוליא אפרוחים דהוי גם הביצה מוקלה. וכבר הביא גם הר"ן שיטה זו בפ' חבית בשם הרמב"ן. אבל לענין בהמה עלמה ודאי לא דברו שכל לחליבה היא מוקלה וכן התרנגולת כל לגבי ביצים היא מוקלה. ולא כמו שהבין הרש"ל והט"ז כונת הכלבו:

ומה שחקר מע"כ נ"י במהגה הנשים שלא להשתמש בפסח בקדירות שמבשלים בהם ביצים כן הוא מנהגם ולאומרות שהוא משום חשש שגדק בקליפתן איזה חימוץ. וכן מחמירות בקדירה שמבשלים תפוחי אדמה עם הקרום העליון. ואפי"ג שאוכלין הביצים עלמם. שם הוא משום שמסירין הקליפה וגם הוא בדיעבד. משא"כ הקדירה ולחמרת הנשים אין קץ. ועכ"ז נרמז במקרא ושמתם את המצות ופי' הרמב"ם בה"פ פי' שמרו אותה מכל לך חימוץ. ולשם לערא אגרא וגם מעכ"ה נ"י שכרו מרובה על כל חקירה טובה. וימצא חיים לדיקה וכבוד:

סימן סב

ב"ה ג' א' דהגבלה בברכה השנה

בכור הרב הסאוה"ג סופרנו ודריך משיכיל ט' יוסף שי'.

בכתבו הגיעני היום. ואשר עלה בדעתו להחיר בהמה שילדה ולא נודע אם זכרה משום שיש לה סמינים שהיא בת חמש. או בת שבע. וכי מע"ל בזה"ל דאנן סהדי דרוב בהמות בנות חמש מתעברות ויולדות בתוך זמן זה פעמים ושלש אף דהוי רוב החלוי במעשה ולא הוי רוב גמור. מכ"מ הא כ' היום' ודא"ש רפ"ג דבטרות גבי חששא דמטישות לר"י דמטייע ליה האי רובא דבהמות מתעברות ויולדות ולש"כ עד חמש שנים פשיטא דיש לנרף זה לרוב חלב שטר מכתובה עכ"ל. והוסיף עוד בסוף מכתבו בזה"ל ואחרי שהתום בפ"ב דע"ז גבי גבינות כ' הדיכא דחוקה מטייע לרובא חשיב המיטוט למיטוטא דמיטוטא דלא מיטייען כלל לנ"ע

ומאי דנחקשה בדברי הרמב"ם פ"א מה' שמיטה ויובל לא ירדתי לסוף דעתו. דאי כיון דכיון דנטייעה מדרכנן לא קנכו כו' יש לומר כמו לר"מ מהר"ן הש"ם מפני החשד או מפני המנין ה"ל לידון ור"י דמיקל דבאר' חמירא כו'. ואי כיון למה פסק דנטייעה מדרכנן נגד סתמא דהש"ם גם ר"ת כתב כן. וגם הר"ש בפ"ב דשביעית לא פליג אלא דאפילו למ"ד דתולדות חסיר מה"מ אחי מחניטין שפיר דאי מהלכה כך הייתה הלכה חרישה וקליה ותו לא. ואי מהפסוק בחריש ובקליה ה"ל כן הוא ואי הא נטייעה בכלל זריעה לענין שבת. ה"ל חרישה וקליה אחת היא ופרט הכתוב דתו לא. ואי משום דלמה סתם הש"ם דלא כהלכתא יש לומר דנטייעה דגיטין היינו גרעין. ונטייעה דהרמב"ם אילין. ולכן שניה הסדר וכתב הברכה והרכבה ונטייעה:

בירושלמי דחי' דבר פירשתי אילין עשרה קדמייתא היינו דמתניטין מלא ישב כו'. וטעם של גבינות וקושיא של ר"ת מבואר במ"א:

סימן טא

ב"ה ג' ניסן תרס"ג וואלאש.

בכור הרב

מכתב מע"כ נ"י הגיע. ואשר דרש ממני ע"ד מה שראה בשו"ע הגאון מוהר"ז מלאדי ז"ל בדין מוס שבכבוד. ידע מע"כ נ"י שכבר בא מנעשה לירי. וגם אני ראיתי דברים הללו. והגם מוטעים במח"כ הגאון ז"ל. וראשית דבר תלה במש"כ וכמבואר בפסקי מהרא"י ז"ל. וז"ל פסקי תה"ד סי' רכ"ד דסחוס הוא קשה במשמוש היר ויש לו גובה קלת בפנים בתוך האזון ט' כסטר הגאון ז"ל שמהרא"י כיון שיהא החתך במקום הגובה בתוך האזון. אבל א"כ הוא למאי כ' תזלה הוא קשה במשמישי היר. אלא הפי' שיהא החתך נוגע בראש האזון במקום הקשה אפי"ג שאין בו שום גובה. אלא שמסיים הימן אותו קושי שיש לו גובה בפנים בתוך האזון. אבל החתך דוקא שלא במקום הגובה. והכי מבואר לשון בה"ג בה' בטרות. און פגומה מראש השפה בעור ובסחוס כדי שתהא משמשת בסחוס. פי' לא גובה שסס א"ל למשמוש היר אלא גם העין רואה הגובה. אלא בראש הסחוס שאין שם גובה רק במשמוש היר מרגישים שם איזה קושי. והכי מבואר בפירש"י ובשו"ע שלא הוליאו אלא האליה רכה של און. והוא העור שבשפת האזון. והנה הט"ז הביא לשון רש"י בחומש גדר האמלעי שבאזון. ופי' הט"ז הוא הגובה שבאמלע האזון שהוא עשוי כמין גדר בפני נקב האזון. והסיג ע"ז בעל תפארת ישראל שעל משניות שהרי אין לבהמה גדר באמלע האזון ומה שיש בעומק האזון כעין מחילה קטנה לא עדיף ממחילה אמלעי שבחוטם דהוי כמס שבסתר. והנה יפה השיג לפי הבנתו בלשון הט"ז דס"ל שיהא החתך בעומק במקום שהוא כעין גדר. והוא כדעת הגאון מלאדי ז"ל וע"ז השיג יפה. אבל באמת חלילה להט"ז למיטעי בזה. וגם הוא לא בא אלא לפרש לשון רש"י גדר האמלעי שבאזון דמשמעו דהסחוס הוא בולט בגובה. ובאמת אינו כן. מש"ה הוסיף הט"ז אותו קושי הוא גדר בעומק האזון אבל החתך מוכרח להיות דוקא בשפת האזון שהוא במקום נראה. ולא למעלה דהוי מוס שבסתר. וכבר הרגיש גם מעכ"ה נ"י בזה. וכבר הודיעני רב אחך שגמלא מדפס בחיזה ספר השגה על הוראה זו של הגאון מלאדי ז"ל ושכתתי שם הספר.

ומה שדרש מעכ"ה נ"י ממני ע"ד תומרת האחרונים ז"ל לאסור החלב מבהמה האוכלת חמץ בפסח. אם כך הוא בזילת תרנגולת האוכלת חמץ. ומלבד שמע"כ נ"י חילק בטעם יפה. עוד יש חילוק היותר פשוט. דחלב הוא או מדם הבהמה או ככל דבר היוצא מן החי מגופו ובשירו דאיתא דבטרות ד'. דמש"ה עלה טה"ד לאסור חלב בחליבה. משא"כ בילה היא פירשא בעלמא כמ"ש התום' חולין דס"ד ב"ה שם ריקמה. דלני דרשא חול' סי' (ח"ב) ב

לכ"ע. וכש"כ הכא דרוב משייב לרוב דרובא עדיף מחוקה לפי זה אף ר"ת מודה לזה דחולבת בכה"ג פטור מבכורה עכ"ל מע"ל

עד כה. ויה דבר השאלה. אחד קנה פרה חולבת מן העו"ג. ובמשך ימים ילדה זכר. וישאל את העו"ג אם ילדה אלוו. והשיב כי גם הוא קנה אותה מעו"ג. והמוכר אמר לו שילדה כבר. ולפי פסק הרמ"א שאין לסמוך על חלב למוד כי אם בירוק מכל"ת. אבל החקירה גם בדבר העו"ג השני שמכר לישראל גם בדבר העו"ג הראשון שאמר להעו"ג השני כי כבר בכרה. אם יש לסמוך על דבריהם. והמקום ית"ש יעורני לעמוד על האמת :

והנה בדבר העו"ג השני. הספק הוא משום שבא ע"י שאלת ישראל. אע"ג שלא ידע העו"ג שטוגע השאלה לסמוך עליו בדבר הוראה. מכ"מ הרי בא בשאלה. ובכר ראה מעב"ת נ"י בפ"ת בשם שו"ת חוה יאיר דאפילו ע"י שאלה מיקרי מכל"ת והביא ראיה מטעמית כותי בס' ל"ח. והנה אם מעיקר הדין מדעם נאמן לפי תומו אפילו בשאלה ה"ג בנ"ד. אין בזה שום הוכחה דהתם עיקר הסמיכות על העו"ג הוא משום דעבידא לגלויי כמ"ש הש"ך בסק"ב ולא עוד אלא דעת הרמב"ם שם דלא בעינן כלל שלא יהא העו"ג יודע שסומכין עליו כמבואר בב"י שם. מש"ה אפילו לפירש"י בחולין דל"ז דבעינן שלא יודיעוהו כו' והכי פסק השו"ע. מכ"מ עיקר ההמיות הוא על עבידא לגלויי. משא"כ בנ"ד לפני דעת הב סק"ס דמדרבנן אין סומכין על רוב דחליצה וה"ו ככל א"כורי דרבנן שסומכין על גוי במסל"ת אפשר שאינו אלא בשאלה. וזוהי משמעות מסיח לפי תומו. כפירש"י בבכורות דל"ה ה' לאתויי מוכ"ת בלא שאלו קסדור כו' :

איברא אין פירש"י צבור לכו"ע. לפני פירש"י הרבנא דלא מיבעי אס שאלו הקסדור מה טיבו של זה שהינו נשחט והישראל מוכר להשיב. ואין שום הוכחה דתמנין הישראל שיהא הקסדור עושה בו מוס. אפילו לא שאלו הקסדור ורק הישראל מספד לפי תומו. וה' מקום למשוב נש"ה כיכר כדי שיהא העו"ג טושה בו מוס מכ"מ מותר. וכ"כ באמת הרמב"ם בה' בכורות פ"ב ה"ט אמר אלו כפל בבכור זה מוס יהיה שוחט כו'. אבל הטור בס' ש"ג כתב בזה"ל עו"ג או חינוק מטיל בו מוס מעלמו אם לא כיון להחירו מותר. אפילו אם שאל למה אין שיתעין אותו והשיבו לו כו'. והכי איתא בשו"ע שם. ונראה דמפרש לאתויי מכל"ת ששאל בפי' למה אינו נשחט והוא סיפר הטעם. דנראה דמש"ה הפיל בו מוס כדי שיהא נשחט. הא מיהא אין הכרח דמשמעות מכל"ת היינו דוקא שלא בשאלה :

ונראה דחליא באשלי רבדבי בעדות אשה. דהנה מדאיתא ביבמות דקב"א היבא מבכחה לה מכל"ת כי היה דהוי קאמר מאן איבא בי חיואי כתיב חיואי. משמע דרק כהן שקיל וטרי בפי' מסל"ת. משא"כ בב"ק דק"ד ב' לא שאל בגמ' ה"ד מכל"ת. ואין לומר דסמכו על ה"ה דיבמות דה"ה בכל מקום מכל"ת הכי הוא. א"ל לומר כן בערי לדעת הר"ן בעינן בעדות אשה קישור דברים והכי נוטה דעת הרמב"ם בפ"ג מה' גירובין. והא ודאי דזה אינו אלא בעדות אשה הרי ברור דרק ביבמות מפרש הגמ' מזה מכל"ת כן ולא בכל מקום מנוילא מוכח דלדעת הריב"ש שהובא בב"י בזה"ע"י ס"ו דלא בעינן קישור דברים כלל רק שלא יהא בשאלה. ה"ג דוקא ביבמות בעדות אשה הכי הוא. משא"כ בכל מקום דבעינן מסל"ת אפילו בא בשאלה מיקרי מכל"ת. מעתה לפי דעת ר"ן וסיעתו אפשר כפירש"י דמסל"ת אינו במשמע אלא שלא בשאלה. אבל אגן קי"ל כהריב"ש כמשמעות פסק הרמ"א בזה"ע שם והכי דעת השאלות כמ"כ בס' קנ"ט אות ז' וכ"כ הכ"י שם שכך נהגו גאוני עולם. ממילא בכל מקום דבעינן מכל"ת אינו במשמע דוקא שלא בשאלה. וכפי' הטור ביו"ד ס' ש"ג הנ"ל ואין להחמיר בנ"ד יותר ממה שכוין הרמ"א ז"ל :

מעתה נבוא לחקירה השניה בדבר העו"ג הראשון. וזה פשוט דאם יחקור עוד הפעם ישראל מן העו"ג השני אימתי אמר לו העו"ג הראשון אם בשעת מכירת הפרה או קודם לכן או לאחר המכירה. באופן שלא שיך החשש דלהשביח מקחו אמר כן ודאי סומכין עליו. ואין חשש בזה שמא שכת העו"ג השני משום דהוי מילתא דלא רמי' עליה וגלאו אדעתיה כמ"כ מע"כ נ"י דזה אינו אלא בענין שההרגש דק ונלכך לכיון דדעת שכן הוא בזה אמרינן דמילתא דלא רמי' עלי' לאו אדעתיה. משא"כ בזה שיאמר העו"ג השני שהעו"ג

דבר גדול דיבר מע"כ ש' בעיקר הטוביא. דמחלוקת התנאים ואחריהם הפוסקים אינו אלא במקום דליכא לירוק רוב בהמות דמתעברות ויולדות. אבל האף אפשר לומר כן הא בתחלת סוגיא דבכורות שם מקשה הש"ס מאן ואילך ספק אחמי ספק הלך אחר רוב בהמות ורוב בהמות מתעברות ויולדות בתוך שנתן. פי' בשנה שראויות להטעבר כל בהמה לפי טבעה השנוי במשנה. ונראה מכ"מ דרש"י ז"ל דקדק שפיר וכדעת מעב"ת ש' דזה"ל בדה"ל חלב פוטר אם חולבת אפילו בתוך שנתה או שגולדה בבית ישראל ולא ראוייה יולדת עד לאחר שנתה כו'. האריך כ"כ לאפוקי הלוקח בהמה מן הנכרי והיא לאחר שנתה. דיש לה רוב מתעברות ויולדות ג"כ. לכ"ע חלב פוטר מחמת לירוק חרי רובי. אבל פליגי בחרי אופשי. חדא כמה שמירי כל הסוגיא דשם בטעף. דעו יש יולדות וחוזרות ויולדת בשנה ראשונה ללידה. וע"ז שקיל וטרי הגמ' בילדה בשנה ראשונה לבסוף. אי חוששין לטנוף באותה שנה או לא. וע"ז האופן מיירי מחלוקתם דר"ע ור"י אי חלב שחלבה בשנה ראשונה פוטר לומר דודאי ילדה. ובזה באמת אין רוב אלא בתוך שנתן ודאי הוא רוב שחתעבר וחדל. אבל לא שני פעמים. עוד המילא רש"י מחלוקתם בגולדה בבית ישראל וכיון שלא נודע לבעליו אם ילדה כדרך הבהמות שמולידים בבית בעליהם. ילדה מרוב בהמות מתעברות ויולדות. ומש"ה פליגי אס חלב מוכח מיהא שילדה ועוזב בשדה. אבל בגולדה בבית גוי והיא לאחר שנתה באמת לכו"ע חלב פוטר זהו פירש"י. אבל הרי הוסיף שהביא מע"כ ביארו שגם חליץ שנה ראשונה של עו"ג בחוקת מתעברות ויולדות. ומש"ה חייב ר"י לטינוף. וכמ"מ פליגי בהא ר"ע ור"י אס חלב פוטר. הרי דשיטת הוסיף להיפך מדברי מע"ל ש'. וע"כ משום דהני חרי רובי שמראות שילדה כחד מיחשבי ומש"ה חוששין למיטוט וחוקה שלא ילדה. והנה כבר נהגו כר"ת ובהגהת רמ"א ז"ל אפילו בפרה שבשנה ראשונה ושני' א"א שחלד. ובשלישית היא בכלל רוב מתעברות ויולדות. ומה לנו עוד לחלק בין שנה שלישית לשניית. וא"כ נחת דברך לשיעורין. והן אמת שאחר החקירה היפה קשה לומר שלא ילדה עדיין. אבל כבר עמד ע"ז מהרא"י בס' תה"ד שממנו ילדה הוראת הגהת הרמ"א בזה. וכ' בס' רע"א בזה"ל ושאלתי ודרשתי מיהודים וארמאים נשים ואנשים רבים אס ראו מיניהם פרה חולבת שלא ילדה כבר. ולא שמעתי אחד מהם שראה זהא מעולם. אך בעזים שמעתי ממקלחם שלפעמים הן חולבות ה' או ד' שבועות לפני הלידה. וא"כ אי אשכח פרה ה' מאלף הוי מיטוטא דלא שכיחא. ומיטוט דמיטוט לא אמרינן ב' סמוך מיטוטא כדאי' בהדיא בתוס' ואש"י ומררכי. ואע"ג ד...נוולא לא חשיב הך דאין חולבות א"כ"ס יולדות כי אס לרובא ולא לרובא דרובא כמו שהוא בבהמות שלנו. י"ל דבהמות שלהם ה' משועות נבהמות שלנו. וכה"ג אי' בהדיא בתוס' ואש"י פ' א"ט כו' וא"כ גם להך מילתא אין דוחק אס נחלק בדבר אמנם אין נראה להחיר מהאי טעמא לחודא כלל לסמוך על חקירתנו שהוא נגד קבלת התלמוד. ולומר שנתנה בזמנינו. וגם הגאונים שכתבו לאסור ולהחיר מזה היה לריבים לומר שלא כתבו דבריהם לזמנינו ולא רצוהו שאנו יושבים בהם כו' עכ"ל. ומי יבא אחרי דברי מהרי"א ז"ל אשר ממנו ילא הוראה זו לישראל. שאין לסמוך על אומדנות אלו שבדואי ילדה אס לא בהוכחה אחרת כמו מסל"ת או לירוק אחר וחלילה להקל. עלמי שיהקרו בחצר שקנה הפרה אחרי'. אס ילדה ולעשות בתורת מכל"ת באופן שלא יהי' נ"מ לגוי רק בתורת ספור. ולא נחייב בדבר ידיו הדו"ש :

נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן סג

ב"ה ב' לסדר וסדרבר סהנה תרמ"ב וולאזין
כבוד הרב ס' מרדכי נטע נ"י

מ.ר.ב. הניע לפה. ואני לא סיימי בבית ע"כ נתאחר ושובסי

הסימין לצד מוכיחין שהם של עוף טהור. אלא משום דאיכא דעורבא דדמי לדיונה בעינן שיאמר העו"ג ג"כ. אבל עיקר הסמיכות הוא הסימנים :

בעתה כנ"ד אפשר דהוי עבידא לגלויי ולא בצרור. ולדעת הפוסקים סמיכין משום דרוב חולבות ילדן. וסמיכין על הרוב בצרור מאמר העו"ג. אבל לדעת הרמב"ם לא מהני כאן הטעם מילתא דעבידא לגלויי שהרי אינו ברור שיגלה. אבל לדעת הרמב"ם קי"ל דחולבת לצד סגי. וא"כ אם העו"ג יאמר דבשעת קנין היה אפשר לדעת ע"י שגני העו"ג לכ"ע סגי דברי העו"ג הראשון לסמוך עלי' הא אם לא היה אפשר לגלויי ע"י שגני העו"ג אין מקום לסמוך על דבר העו"ג הראשון שאמר בשעת קניה שכבר ככרה. כ"ו נראה לענ"ד הנני העמום בעבודה רב :

נפתלי צבי יהודה ברפין .

סימן סד

תשובה

לגדול אחד עיד חלה בבישה אחת

כתב ה"ג ש' שראה בשו"ת הרא"ש בכלל ז' ס"ב על דבר אשה שקנה מקלט ככרות וא"כ נזכרה שלא הפרישה עדיין חלה מן העיסה והפרישה חלה מן העיסה הנשארת בעריבה ובשעת האפיה נחטבו יחד החיוב עם הפטור. והאריך בזה רבינו הרא"ש ז"ל לתקן הדבר ע"י אפיית עיסה אחרת או ע"י הפרשה מכל א' וא'. ואני תמה לפי הכלל המסור בידינו מגדולי האחרונים הב"ח וט"ו סי' שצ"ו סק"ב והש"ך סק"ד דכל עיסה שנילושה ביחד נפטרת בחלה אחת אף אם לא היה מן המוקף. ואף אם לא חשב כלל לפטור הככרות האחרות ואיכור גמור להפריש חלה אחרת. וכן חפס להלכה הגאון מל א"א בס' מקור"ם סי' רנ"ט. וכן אני רגיל להורות תמיד עפ"י האחרונים הנ"ל. ומעתה נכון אנכי בהוראה זו כי לפי הנראה לא הייתה תשובה זו למראה עינים. שהרי כחוב כולם זה הדין לדבר פשוט. ולא זכרו לדברי הרא"ש אלה ולאשר שאלה זו מלויה וביחוד בחלות מלות בפסח. ע"כ אשאלה נא מאת הד"ג ש' שרני וילמדני דעמו בזה למעשה ע"כ דברי הה"ג ש' :

במה"כ ה"ג ש' תחלת הוראתו בזה לקלוקלא. ולאו חתא היא לי כי מכבר אני מורה ונזא להיפך. ומשולם לא עלה ע"ד הב"ח וט"ו וש"ך כזה. והגאון מקור"ם ז"ל ראה להעלות כן וכ' בזה"ל כדמשמע קלח ביו"ד כו'. ואח"כ חזר בו גם הוא וכ' דבסי' שכ"ד בט"ז ס"ק י"ג ובש"ך ס"ק כ"א משמע להיפך. וסיים ע"ז ובתלה דעתי. ובאמנה דברי הגאון מקור"ם ז"ל תמוהין ביותר שהסביר טעם וראיה לזה. מדלא בעינן בנילוש ביחד מן המוקף וע"כ דא"ל לתרום מוע"ז. רק כיון שקורא שם חלה ממילא נפטר כל העיסה דאם היה לריך לחשוב להפריש מוע"ז אז היה לריך להיות מן המוקף כמו בתרומה עכ"ל. ולא ידעתי שום חילוק בין חלה לתרומה בדין מוקף. דבא"י בעינן מוקף גם בחלה ובחלת מו"ל הקילו דאובל והולך ואח"כ מפריש משום דלא בעינן מן המוקף. וה"ה תרומה כדאיחא בבכורות פ"ג והקלו בזה חכמים. אבל לא עשו יסודות אחרות שממילא יפטר ולא יהא מועיל לחלק כלל. ואדרבה הרי תרומה מעשר מה"ת לא בעינן מן המוקף כדתנן במס' ביכורים. ורק מדרבנן בעינן מוקף כמש"כ החוס' גיטין דל"ז דר"ה מעשר. ומכ"מ ודאי אין מקום א' נפטר ממילא בתקנת מקום א' :

ועיקר הדיוק מדברי אחרונים ז"ל אינו רואה כלל. מש"כ הש"ך בשם הב"ח בזה"ל ותו דכיון דבהפרשת חלה של הנחתום פטורה כל העיסה לית לן למוכרה לחלקים ושיבך כ"א ברכה בפ"ע משום ברכה שא"ל עכ"ל הדיוק דאע"ג שאין הנחתום מטיין לפטור רק החתיכה שאופה ללרכי ביתו. ממילא נפטר כל העיסה אבל אדרבה מזה מבואר להיפך דמאי קאמר ברכה שא"ל דקיל. לימא ברכה לבטלה דחמור ותו אינו מובן דברי הב"ח שכח שני טעמים שאינו מסכים למנהג שנהגו שהנחתומים מוכרים חתיכות מעיסה גדולה אחת והלוקחים מפרישים חלה. חדא כיון דהמלוה חלה עליו להפריש

שהעו"ג הראשון אמר לו שלא בשעת קניה הפרה. זה אפשר לזכור אפילו לא רמי' אדעתיה אז. ועוד דכאן גם הדעת נותן שלא היה סומך העו"ג בשעת קניה על דבר המוכר. ומסתמא לא היה באופן שלששית מקחו אמר כן. והוה פסק מה"ד בסו' רע"א דאפילו אמר העו"ג בשעת קניה דילדה כבר. אלא שהיה הדברים נראין שאין בדעת העו"ג להערים בזה שאפשר לסמוך ע"ז בחולבת. מכש"כ באומר העו"ג ששאל ושמע מן העו"ג שלא בשעת קנין. ובאמרה כל מסל"ת אינו ברור כ"כ שאינו מכויין בדבריו. והרי משום הכי התמירו בעדות אשה בעיני מסל"ת. ואם היה כל מסל"ת ברור למאי התמירו בעדות אשה. אלא ודאי אין בזה אלא אומדנא טובה שאין העו"ג מטיין להגיד לאיזה פניה. וא"כ כל שהעו"ג אומר שהעו"ג הראשון אמר לו שלא בשעת קניה יש לסמוך עליו. אבל מספק שמה אמר לו בשעת קניה ואינו מסל"ת א"א להחיר. וכמש"כ בשו"ת חות יאיר והוא בפ"ת. ולא שייך לומר שהוא ס"ם שמה אמר לו שלא בשעת קני'. ואפילו אמר לו בשעת קנין שמה שלא להשביח מקחו אמר הכי וכמש"כ מע"כ נ"י. דזה אינו אלא ספק אחד אם אמר כדי להשביח מקחו או לא. וע' חוס' כתיבות ד"ע א' בד"ה ואיב"א כו' וי"ל שם אונם חד הוא :

אכן עיד יש מקום להחיר אם יחקור הישראל מהעו"ג השני באופן שלא יהא יודע גדרש לענין. וישאל ממנו איך האמין להעו"ג המוכר שכבר ילדה. ואולי ישיב שהי' בידו לחקור משכני העו"ג אם ביכרה בהמתו או לא. כדרך העו"ג השכנים שיודעים כל אחד מה שביד חברו וכדאיחא בעירובין דע"ה ב' דעו"ג מפעא פני'. ואם הוא באמת מילתא דעבידא לגלויי נאמן העו"ג אפילו אינו מסל"ת. אלא שיש לזכור הדבר בס"ד :

ומתחלה יש לזכר דשני אופני מילתא דעבידא לגלויי יש חדא דעבידא לגלויי בצרור. ושנית דאפשר דעבידא לגלויי. ולענין ישראל שאינו נאמן בלא עבידא לגלויי. איכא חרי לשיני בצבורות דל"ו במימרא דרב נאמן הכהן לומר בכור זה נתן לי ישראל במומו. ופסק הגמ' כל"ק דגם י"ה האופן מיקרי עבידא לגלויי. וע"ש בתוס' בד"ה והלכתא. והתוס' לטעמיהו דס"ל דעיקר היתר דעד אחד במה בעליך הוא תקנתא דרבנן וכמ"ס ביבמות דפ"ח א' ד"ה ממוך. אבל לדעת הרמב"ם דפסק דעד אחד נאמן עפ"י ד"ת משום ד"ל מילתא דעבידא לגלויי. היינו דאפשר שיבא הבעל ויתגלה שקרו. נראה דהיינו שפיקא דגמ' ביבמות דל"ג ב' בזה דעד אחד ביבמה מאי אי עיקר טעם היתר משום דמילתא דעבידא לגלויי נאמן העד. וסברא דדייקא ומינסבא אינו אלא הוספה משום חומר עריות. או להיפך עיקר הטעם הוא משום דדייקא ומינסבא. ומשום עבידא לגלויי א"א לסמוך באינו בצרור שיבא לידי כך. ובזה פליגי עוד בדל"ב רב נאמן ורבא אי הוראה הוא או טעות. דר"ג ס"ל דעיקר היתר הוא משום דדייקא ומינסבא. וא"כ אינו מעיקר ד"ת והוא חדוש הוראה. ורבא הוכיח דעיקר היתר משום דהוי מילתא דע"ל דאי הוי עיקר היתר משום דדייקא א"כ היה הדעת נותן דאלו אחי חד ושריין לה ואחו חרי ואסרנא. הרי חזינן דלא דייקת וא"כ אי אחי חד אחרינא שוב לא שריין לה. אלא ודאי מדשריין לה עפ"י עד אחרינא. ש"מ דעיקר הסמיכות היה על העד משום דע"ל. ואע"ג דחזינן דעד קמא שיקר במילתא דע"ל. מכ"מ העד השני בחוקה הוא דלא משקר. ומש"ה דוקא עד אחרינא משא"כ עד הראשון אלו הו' ב' והיגור דעכשוו מת הבעל ודאי אינו נאמן שהרי שיקר במילתא דע"ל. ורבא לטעמי' פסק דעד אחד ביבמה נאמן :

נחזור לענין דבישראל איכא חרי אופני מילתא דע"ל. וקיי"ל דלעולם ישראל נאמן. ובעו"ג תליא במחלוקת דתיחא בחולין דס"ג ב' לנאמן בינים וכי' ומסיק הגמ' באומר של עוף פלוני וטהור דהוי מילתא דע"ל. ודעת הרמב"ם דוקא ישראל נאמן ולא עו"ג. והכי דעת המחבר ביו"ד סי' פ"ג ס"ו וסי' פ"ו ס"א. ואע"ג דדעת הרמב"ם לענין פשימה בחטירות סומכין על העו"ג משום דעבידא לגלויי לחוד. וז"ל דבעו"ג בעינן דוקא עבידא לגלויי בצרור. משא"כ של עוף פלוני ומי יודע אם יודמן הסוף לבדוק אחריו אבל דעת הראשונים להיפך בטעמיה לא סמיכין על עו"ג משום דעבידא לגלויי אלא בזירוף מסל"ת. ובעוף פליגי נאמן משום דעפ"י רוב

א' ובזכרה א'. והרי צבהמ"ק עסקו הרבה כהנים בקרבן א' גם צהעלאה גם באכילה וכולם היו מזכרין דבין. אע"ג שהיה אפשר שיטעה צבהן אחד מכ"מ מטה במרובין וזכרו עם הדתה מלך וכמו כן בכל מלוא אס אינו מניעה מלך מלוא בו צבעליו. הא מיהא מהנה הנחתומין ודאי יא' עפ"י גדולי דורות קדמונים ז"ל אלא שרבותיו של הב"ח ערערו בדבר. ולא נודע טעמם וגימיקם ז"ל אולי משום דהנחתומים כשמפרשת לעלמה סתם ממיילא נפטרת כל העיסה משום דלא צבינן מוקף. והמלאה הגאון מ"ב ז"ל אינו מוכרחת כ"כ אבל זה צבור דמי שמכין שלא ליטול חלה כי אס מכילי א' לא נפטר הנשאר במק"א :

ואגב אודיע מה שנשאר רבינו הגר"א צבימחא ע"ג הגהה הרמ"א ס"ג יעו"ש. נראה צבור פי' הגהה דמייירי שנאלף ג"כ יחד. ויודע דלא מהני חילוק אלא צבלק ויעלה רמ"א דאס נאפה ביחד שלא צבעתן פטור. ולמד מדעת ר"ל צבלוק צביסה ה"ג לדין צחלוק פת. ודרך הרמ"א להסב דברי ראשונים צבונה אחרת שמו שנהגו הראשונים ז"ל צמאמרי הגמ' כמס"כ צמלחמת ה' שלהי מ"ב ע"ז. וכ"כ בהע"ש ס' ל"ה אוח ע"ז ובכ"מ הכי נהג הרמ"א להביא לשון הסמ"ג וצבונה אחרת. ואס שאין ראיה מעיסה לר"ל לאפיה אליבא דר"י דס"ל הממרה כר"י ש"ח שלא מדעתו חייב ואפיה כמירוח צכרי דמי מכ"מ למד זה הדין מהירושלמי ושו"ע ס' זה ס"א דמחלק בין מקפיד אינו מקפיד וכבר כתב הגר"א ע"ז ג"כ דלא דק. דאפילו אינו מקפיד כל שדעתו לחלק קודם אפיה אין מלטפוח. אבל כונת המחבר שנאלף יחד עם זה הצבור ולא מהני דעתו לחלק אבל אס מקפידים על זה גם האפיה לא מהני לחייב חלה :

ואשר נשאלה צסוגיא דסנהדרין דקי"א צבה דנחלקו ר"י ור"ל אי חולקין עיר אחת לשני שבטים או לא. ונוקשה מהא דכתיב ערים השט מאת שני השבטים האלה מאי לאו ד' ופלגא מהאי וד' ופלגא מאת לא ד' מהאי וחמש מהאי א"ה לפרוש פרושי קשיא. והרי צספר יהושע מפורשים שמות הערים חשט אלו ולמי הן היינו שמה מיהודה ורק עיר עין משצט שמעון. ואין צוה פלא משום דכתיב מאת הרב צרבו ומאת המעט תמעיטו. וא"כ מה הקשה המקשן ומה חידן המחרן. והעלה בני הה"ג ש' צוה"ל ע"פ מס"כ הרד"ק צדה"ש צשעטה שהפריש יהושע הערים ללוים עוד לא נכצשו והפרישו אחרים תחתיהם לפי טעה. והביא הא דחוכפתא מכות פ"ב וירושלמי שס אע"פ שהפרישו שס צוה אפרים לא היה קולטת. הפריש קרית יערים תחת' עד שביצבו את שס אע"פ שהפרישו קדש צגליל לא היה קולטת הפרישו גמלא תחת' עד שביצבו את קדש עכ"ל. ומעתה אינו אומר דה"ס דייק לישנא יתירא ערים חשט מאת שני השבטים האלו. דכ"ז מיותר דכבר כתיב שמה מתחלה שנתנו הערים האלה מיהודה ומשמעון ומפורשים צשמותיהן מינא למ"ל. ע"כ פי' הש"ס דכוונת המקרא דיהושע הפריש את הערים האלה המפורשין צשמותיהן. אך לאשר לא יכול הדבר הזה להתקיים כי והכנעני אז צארן. ע"כ הוסיף יהושע לאמר דדבר זה אינו מעבד להיות הערים האלה המפורשים דוקא הם ולא אחרים. ואס אין הלוים יכולים לצב צערים אלו מפני הכנענים ופרשו אחרים תחתיהם כאמור צחוכפתא. אך דבר זה מעבד שיהיו ערים חשט מאת שני השבטים האלו. וכן בכל הפסוקים האחרים אשר הוסיף המקרא למטת ערים ארבע ערים שחיס ערים שלש. ככה היה כוונת יהושע שלכתחילה יפרישו הערים המפורשים ואס לא יוכלו לצב אליהם יפרשו אחרים עד שהיו ערים כך. ומעתה יבוארו דברי רבותיו ז"ל כי המקשן הקשה ע"פ דרכו כי מאחר שלא פירש רק ערים חשט מאת שני השבטים האלה. דאך דבר זה מעבד ולא פירש כמה משצט זה וכמה משצט זה משמע דבאיזה אופן שיהיו חשט ערים האלו אפילו ד' ופלגא מהאי וד' ופלגא מהאי ע"כ דברי בני שיחי'. והוסיף כי עדיין הדברים מנוגמים דלפי הנראה גם העיירות האחרים שיפרישו תחתיהן יהיו לפי מספר הערים שהופרשו מתחלה ואס צראשית ההפרשה ה' שמה מיהודה ואחת משמעון גם העיירות האחרות יהיה כך :

ודנה לדעתי כל הסוגיא מוכרחת צלי שום דוחק ורק דיוק הלשון. ויותר פירש"י ז"ל קשה ולא מיטורא כי זה הלשון כהלא

להפריש חלה ושוב פטורה כל העיסה האך נחיר לכתחילה למכור לחלקים ושהלוקחים יפרישו חלה ויברכו. והנחתום לא יפריש ולא יצרך. ומו כיון דבהפרשת חלה של הנחתום כו' ככ"ל הרי דבריו כוהרים ואז'. חלה כצ שהנחתום אינו מפרש ואינו מצרך. ואח"כ כצ שהנחתום הפנרך החלה פטור כל העיסה אלא ודאי היה המנהג שהנחתומים מפרשת כדי לורך ביתה מהעיסה הגדולה ומצרכת דבין ומנחת המורה להלקוחות. ואמר הב"ח שכיון שנחתיבה הנחתומים להפריש על כל העיסה א"כ הו מלוא צה והאך אפשר למכור המלוא המוטלת עלי'. ומאי מהני מה שהיא מפרשת על החתיבה שמפרשת לעלמה הו נחתיבה להפריש על הכל. ומו דכיון שהיא יכולה לפטור צמה שוטלת חלה מחתיבה שלעלמה אס כל העיסה לית לה למוכרה לחלקים ולגרוס צרכות לכל א' דהו צוה צרכה שא"כ כמו שהנחתום עלמו לא הו רשאי לחלק עיסתו לשני הפרשות. ולברך על כל הפרשה משום צרכה שא"כ ה"ג אכור למכור לאחרים ולגרוס צרכה שא"כ ומו דעת הב"ח. אבל פשיטא דמכ"מ לא נפצרו אותם החתיכות בהפרשת הנחתומים לחתיבה שמנחת לענמה. והא דנהי לחלק לחתיכות גדולות כדי שיטור חלה לכל אחת ולא אפילו לחתיכות קטנות לכל א' שהרי כבר נחתיבו צעריסה אחת. לפי הצט נהגו הכי ע"פ מורים גדולים שחשו שלא יבאו הנשים להפריש אפילו כשילשו מחתיבה פחות מכשיטור. אמנם לפניט יבואר עוד עטס ע"ז הא מיהא מהצ"ח אין שמן דיוק. אך משמ"כ ה"ע צסס מ"ב משמע קתת הכי שכ' צוה"ל ה"ג אזלינן לחומרא צהר דעתו והו כאלו כל צוק נילוש צפ"ע וחייב כל אחד ליטול חלה משיטור חלה שלו עכ"ל. משמע דאס היה נילוש כאחת נפטר ממיילא כל העיסה בהפרשת חלה של הנחתום. אבל חלה לומר שאפילו חיש צפירוש שלא לפטור או אפילו שצח להפריש על הכל שמכ"מ פטור הכל. אלא צאשר העיין מכור לנשים ומפרישות חסס ויש לחוש שהנחתומים המפרשת התיבה לעלמה ואופית צפ"ע ונוטלת חלה חסס צלי כוח מחשבה. ואי הו צליסה א' שא"כ מוקף צוה"ז ממיילא נפטרת כל העיסה וא"כ הו צרכה לצטלה. מש"ה העלה המ"ב המלאה דכיון דדעת הנחתומים לחלק. נהי דאס דעתה היה לחלק לעיסות קטנות פחות מוכשיטור לא היה מועיל לפטור מחלה משום שאס לא תמכור כו'. הא מיהא מהני לחומרא לענין לחלק לעיסות גדולות הו כנילוש צפ"ע. וא"כ צבינן אף גם צוה"ז כמבואר צב"י ש"ג צנהגת הרמ"א מש"ה הנחתומים שהפרישה חתיכותה למק"א לאפות הו אינו מוקף ואינו פטור :

וע"פ זה ההמלאה מובן למאי הנהיגו דוקא לחלק לכדי שיטור. דאלו היה פחות מכשיטור לא הו יכולין להפריש ממנפ"ש. אי הו כמו שדעתו לחלק פטור לגמרי אי אינו דומה לדעתו לחלק הו כלישה אחת וא"כ מוקף וא"כ נפצרו ממיילא צלי מחשבה ולענין מחלקות הב"ח מוטעמים שנצבאר חדא דמלוא צו ואינו ראוי למכור מלוא המוטלת עליו. ומו דהו צרכה שא"כ. צמאת אין הכרח צדבר צצטטס הראשון נהי דאלו עטה מתחלה לעלמו אינו ראוי למכור וכדתנן צדמאי פ"ה אין אדם רשאי למכור טבל אלא לנורך ומיירי אפילו צדבר. מכ"מ אס מתחלה לא נילושה אלא כדי למכור צטבלה אפשר דשני דאי לא היה מתחלה יודעת שצצרתה תקנה ממנה לא היה לשה כלל. ומתחילה דומה ללשה צשליחותה והו כמו שהמנהג דהכא לשחוט לצעה"ב הגון עופות וכדומה מכצד אותה צמלות כסה"ד מה צצפי' הזהיר הכתוב מי שחטת הוא יכסה. אלא כיון שמתחלה שחט ע"מ כן. והו כמו הוא צא צשליחות בעל העוף לשחוט והו כמו שחטת הוא צעלמו וכענין דכתיב צפסח ושחטו אותו. צאשר שהמלוא על צעלים לשחוט והשחט צא צשליחותו. מש"ה דומה כאלו שחט צעלמו. ה"ג צמי שמתחלה שחט ע"מ שיכסה בעל העוף אינו צא לשחוט אלא צשליחותו. וצברא זו עלמה צמי שלשה שהקונה יפריש חלה. הו שלשה צשליחותה והקונה נעטה אח"כ כמו שהטבל שלה מתחלה. ואע"ג שערדין אינו דומה לשחיטת עוף של צעה"ב דהכא צשעט לישה הקחם של הנחתום. מכ"מ הצברא נוטן שמתחלה זכתה המלוא למי שחקנה ולא חל עלי' המלוא אס לא שלא המכור וע' מש"כ בהע"ש ס' ק' אות ח' וסי' קמ"ה אות י"ט לענין קדושה צברא כיצ"י. ומש"כ עוד הב"ח צבינן צרכה שא"כ לא ידעתי צעניי זה האכור צצני צני אדם שהיה אפשר לפטור ולטעות המלוא צאדם

נמלא בכל השבטים אחר הפרטים נמנה הכלל. אלא ההתחברות יהודה ושמעון מה שאין כן בכל שבט ומה היה מקרא חסר אם היה מונה שמונה ערים מיהודה ואח"כ כלל. ועיר אחת משמעון אלא ודאי כך הענין דאע"ג שנתפרש הערים שהבדילו מיהודה ושמעון. מכ"מ היה עוד כמה עיירות שניתן חלי"ם או איזה חלק מהם לשמעון ולא נתפרשו אלו אלא בשביל שנתיהודו לשמעון. ולא יהודה בלבד היה כך אלא כל השבטים כמאמר יעקב אבינו ואפ"ס בישראל. שהיה שבט שמעון מעורב מעט מעט בחיזה עיירות בישראל. מיהו למ"ד לא נתחלקה לשני שבטים ז"ל דהגיע איזו חריים הכמוך לעיירות לשבט שמעון. הא מיהא ברור שהיה שבט שמעון נפוץ בישראל לבד הערים המיוחדים להם. והיינו דליחא בב"ר פ' ויחי כל הערים אשר נתנו ללוים כולן משל שמעון פי' המוך לשמעון היה וע' מש"כ בהע"ש סי' ל' אות י"ג :

נחזור לענין דיש לדייק למאי כיוול הכתוב שני שבטים אלו יחד. אם לא שהיה כמה עיירות מיוחדים לשניהם ואחת אושנים מתשע עיירות אלו היה פלגא מהאי ופלגא מהאי משה"ה כתוב תשע מאת שני השבטים. דאל"ה אלא שמונה מהאי ואחת מהאי לפרוש פירושי זה ביאור כלל הסוגיא. אבל א"כ היה ז"ל הנוסח מאי אלו פלגא מהאי ופלגא מהאי. פי' עיר אחת או שנים היה כן ודחי לא ח' מהאי וא' מהאי ושפיר מקשה א"כ לפרוש פירושי. אבל לפנינו אי' ארבע ופלגא מהאי וארבע ופלגא מהאי ובקושיית הש"ס פירש"י ה"ג אימא ד' מהאי וחמש מהאי. ויותר תמוה הנוסחא שהביא בחי' רמ"ה בזה"ל אחר השבט דשקלי ארבע מהאי וחמש מהאי. ומקשה והלא מדה הדין לוקה ומפרקינן ארבע כל קבל חמש כלומר כגון שארבע של שבט זה שקולות כנגד חמש של שבט האחר עכ"ל הרמ"ה וזה תמוה דודאי היה משבט יהודה הרבה משבט שמעון. ומסתמא משבט יהודה המנין המרובה וגם הפירוש הלו אינו שהרי באמת אי' שמונה מיהודה ועיר אחת משבט שמעון. אמנם ראוי לדעת דעיקר המחלוקת דר"י ור"ל אי' מחלקין אי' לשבטים. ופרש"י בהחלה כשחלקו ישראל את הארץ היו רש"ן כו' וא"כ קשה מאי דהוי הוי. וכו' הכי מייבשי נתחלקה עיר אחת לכו' שבטים או לא נתחלקה. אבל הרמ"ה פי' בזה"ל אם משיח בן דוד בא וכו' לחלק אי' ועיר אחת נופלה בין שני תחומין של שני שבטים [היינו תחומי יחזקאל] חולקים אותה לשני שבטים חליה לשבט זה וחליה לשבט זה. ור"ל אמר אין חולקין אלא אותה עיר נחנה ע"פ הגורל לאחד משני השבטים. ויש אומרים נתתן לאותו השבט שרובו בתחומו. ולא מסתבר דהא הינה היכא דאיכא רובא מהאי ומיעוטא מהאי. אלא היכא דאיכא פלגא מהאי ופלגא מהאי היכי עבדינן עכ"ל הרמ"ה ז"ל. והנה בל"ם אע"ג דעיקר מחלוקתן לזה הפי' קאי לעתיד מכ"מ ככה נחלקו בחלוקה דיהושע. וכדמוכח מקושיית הש"ס ממתינת דעה"ג וכן מקראי דיהושע מיהו בזה יש לנו מקום לפרש הסוגיא יפה דזה קשה להגמ' יתורא דלגלי כמ"ש בני הה"ג שי' ודרשו בזה דקאי ביהושע ומרמי לעתיד לבוא כדרך המקראות אשר כפטיש יפולץ סלע כי דבר ה' המה (כמ"ש בקדמה השני אות ב' בס"ד) והי' לע"ל ב"ב אם שלא יהי' אותם העיירות כלל. מכ"מ העיירות אשר יעבדוהו לעבוד העיר מכל שבטי ישראל יהי' ניתן באותו סכום המפורש בכל שבט. והיה משבט יהודה ושמעון תשע ערים. ואם דלע"ל לא יהי' סמוכים כלל כמבואר בחלוקי דיוחזקאל מכ"מ יהיה סכום הלו משני השבטים האלו ומש"ה מקשה בלשון שיהיה לע"ל שהרי אז לא יהיה מרובה חלק יהודה משל שמעון. וקאמר ארבע מהאי וארבע מהאי פי' משבט יהודה יהי' ניתן ארבע ערים ופלגא. ויהי' שייך אותה עיר פלגא ליהודה ופלגא ללוי וכן בשל שמעון הרי דיחלק עיר אחת ליהודה ולוי וכן לשמעון ולוי. ומשני לא ד' מהאי וחמש מהאי ומקשה לנו הרמ"ה והלא מדה"ד לוקה כו'. והדבר מובן דבעת חלוקה דיהושע נתפרש בא"ה האי תשע ערים וכפי המפורש אלא בחטוקה דלעתיד יהי' כן הסי'. וככה יש הרבה מקראות שמתפרשים לשני זמנים כדמוכח מחלופות וע' מש"כ בהע"ש סי' קס"ו אות ה' בס"ד :

סימן סה

ב"ה ה' לסדר ומסדבר מתנה הרמ"ה וולאזין .

כבוד יריד ה' ועמו הרב המאור'ג וכו' מ' פתחה הארענבלאם נ"י דומיין בק"ק ווארשא .

מכתב מעכ"ה נ"י ע"י התלמיד היקר נ"י הגיעני והאחרתי להשיב דבר כראוי כי באמנה כשל כחי לעיין ולכתיבה מרוב ערדה ועבודה. ועתה נפנתי לעיין בדברי מעכ"ה נ"י כמה שהמנהג שאופיין חלה בית האופה כמה בעה"כ בתנור אחד. ויש שטולין חלה בעיסה כדון. ויש שמאחרין עד אחר אפיה וא"כ הרי החטור בולע מטבל ומבלע בעיסה שכבר נתקנה. וגם קרוב שנוגעים העיסות זכ"ו ואין לימר דמהני מה שאח"כ מפרישין חלה מן האפיו ויחוקן גם הבלוע שהרי אין מפרישין מן החיוב על הפטור דמה"ה ברובה בטל. ואני אומר דדוקא בתורם מן החיוב על הפטור לבדו אין תרומתו הרומה ויהא התרומה שנתן לכהן בבעלו כפירש"י פסחים דנ"א א'. משא"כ כאן מפריש מן החיוב על עלמו היינו על עיקר העיסה והאפיו שחי"ב. וממילא קאי ההפרשה על הבלוע ג"כ :

סימן סו

להרב הג' ר' מרדכי נ"י אב"ד דק' קונויצע .

ע"ד אשר הגיע לשאלו בד"ת. הן אין היום מוכשר להשיב דבר על אפניו. אך עשה דכבוד תורה דמר דוחה שארי דברים המטרירים את הדעת. והגני להשיב בקלרה :

ראובן תובע את שמעון לר"ת. ושמעון מסרב ומשכב ראובן את תפלת הלבבור זה שלש שבועות ויותר. ומסתפק מעכ"ה נ"י אם יש איסור על הלבבור להפלת. או חרס מחקת ר"ג המוזכר בסמ"ע סי' י"א ואם מוסף התובע להכריז חרס על המחפלים בלבבור אם כדון הוא עושה. זהו חורף דברי מעכ"ה נ"י : **ואני** תמה על מעכ"ה נ"י מראש אחרי שלפי שטף דברי מכתבו ניכר שאין הנחשב אלם. ויכולים מע"כ נ"י ובעלי הקהלה לכפותו מדוע לא החריתו כדון השו"ע. ואשר כתב מעכ"ה נ"י הטעם ע"ד שמבואר בשו"ע אור"ח סי' תר"ב שאין נותנין חרס בעשי"ת ובמג"א סי' תכ"ט מבואר שבכל תודש תשרי אין נותנין חרס משום שחלוין בדיון. תמה אני מה לתודש אלול לזה דדוקא בימי הדיון אין לעורר דינים ולהוסיף הרוה על הגמארה שיהי' עוד עונשי חרמים ושבועות שנפרעים עבורם כל העולם. זה הטעם כתב רבינו הגר"א במקומו. ולי העני נראה זה הטעם טוב על הא שאין משיביעין בב"ד אבל הא שאין מכריזין חרס. הוא משום שבעת מלחמה מסוכן מאד דבר החרס באשר שמסלק השכינה מישראל אם יש עובר חרס. ומעשה עכן ויהונתן בן שאול ויכיתו דמיד שעברו על החרס נכשלו במלחמה. ומש"ה כתוב בריש פ' עקב דבעת מלחמת ישראל כנענים ולא הביאו חובעיה אל ביהמ"ד וכו'. פי' מש"ה מסלק השכינה ההולך לפני ישראל בעת מלחמה כדכתיב דברים כ' ד' כ"ג ע"ו. וה"ל בימים נוראים בעת מלחמה פ"א שרי עובדי כוכבים המקטריגים כדליחא ברב"ה פ' אחרי פכ"א עה"פ לדוד

ואגב אודיעך פי' הכתוב ביהושע כ"א ויתנו ממטה בני יהודה וממטה בני שמעון את הערים האלה אשר יקראו אחיהן בשם. ומקרא זה מיותר והכי מייבשי ליה למיכתב ויהי' לבני אהרן וגו' ויתנו להם ממטה בני יהודה וממטה בני שמעון את קריית (ח"ב)

לדוד ה' אורי וגו' מכאן ואילך אם תקום עלי מלחמה וכו'. ועוד צפ' ולקחתם לכם וגו' עה"פ נעמוט בימיך נלה ומבואר ג"כ בספרי ראשונים ז"ל משה ים להזהר מן החרס בעת שהגיע זמן קריאה אליו בהיותו קרוב אלינו כו' ואין להאריך בזה. אבל מה זה ענין לחודש אלול. שאדרבה בזה החודש ראוי לעשות הכון לקראת אלהי ישראל ולכפות לד"ת. ואז אם יהיה דין למטה לא יהיה דין למעלה כדחגיגה בספרי ר"פ שופטים. ומש"כ עוד טעם שרובה מעב"ה נ"י לנהל עדרו בנחת ולא בחמה יהא ברוך טעמו בענינים הנוגעים לכבוד עמו. משא"כ בענין הגונע להילל עשוק מיד עושקו על כיב"ו איתא שלהי מ"ס הוריות כמדומה לכס ששקרות הוא עבדות הוא. והלא על מע"כ נ"י טובה הוא לעשות כל האפשר להביא לד"ת. הן אחת אם היה הנחשב גבר אלס ויש לירא ממנו דשאי להסתלק מן הכפי' בזה האופן. וכמבואר בחו"מ סי' י"ב ס"א בהגהת רמ"א. וראי' לזה הוא גמ' פסחים דל"ג ב' א"ל תודום איש דומי כו' או בעל אגרופין הוי ופירש"י מפני היראה. ועמש"כ בס"ד בחיבורי העמק שאלה ח"ג בשאלתא הנוספת אות כ"ט דמחלוקת הראשונים הוא בנוסחת הגמ' סנהדרין כו'. אי הנוס' שמה יחייב החוק וגמלא רודף לדיון. או הגו' שמה נחייב רך לחוק וגמלא חוק רודף כמש"כ השאלות פ' משפטים ובה"ג כ"ו בצבר אלס. אבל אחר שאינו אלס. ומכש"כ שהגיע לביטול תפלה דרבים זה שלג שבועות. וגמלא זה גונע ללרבי הזכור טובה על מע"כ נ"י לכופו בחרס שירד לד"ת ולא לטרדי לזכור כ"כ :

אמנם בעיקר השאלה בדבר הנהוג לקבול בלזור. והוצא בשו"ע אור"ח שלהי סי' נ"ד ובתו"מ סי' ה' ס"ב בהג"ה שאין לקבול בימים הנוראים כו' ועיקר הקבלה זו לעכב התפלה בלזור לא נזכר שהיה בזה תקנה הגאונים ז"ל אלא מנהג שנהגו מכבר. וחרס ר"ג שהביא הסמ"ע סי"א לא היה אלא להיפך שלא לבטל את התפלה בשבת ויו"ט אם לא שכבר ביטל ג"פ. ולא בכל ב"ב שבט"ר אם לא שכבר ביטל בבהמ"ד שהוא הולך ג"פ ולא הועיל אבל עיקר מנהג זה לא ידענו שיהא כה בתובע לבטל תפלת הרבים בשבילו. ונראה דמקור המנהג צפ' החובל דל"צ קרית חברך ולא ענך רמי גוצא רבא שדי ב'י. וע' ברא"ש ס"ב בשם גאון דרשאין לקבול בעש"ג וזהו גודא רבא. ונראה להוסיף דזהו שלמדן מן הכתוב (יחזקאל כד) יען טהרתך ולא טהרת מעומתתך לא טהרי עוד. פי' דבאמת אסור לילך בעש"ג וגורם חט"ש שאין לו טהרה ותקנה כידוע אבל אחר שהנחשב מסרב לילך לד"ת רשאי היחבט לילך בעש"ג ולגרום חט"ש ועונש חט"ש תלה על הנחשב שהביא לירי כך. והיינו לא חטארי עוד וענין לילך בעש"ג נקרא ג"כ הקבלה בשו"ע אור"ח סי' תקל"ט וע' במג"א ס"ס. וה"ג הקבלה לבטל הזכור מן התפלה אע"ג דנראה שאסור לעשות כן והוא מכ"ד דברים שמעבדים את התשובה מונע רבים מלעשות מלוה מצבואר ברמב"ם ה' תשובה פ"ד ה"ד. ומ"מ היינו גודא רבא שיתעוררו הבלור ויכופו בכל האפשר לנחבט. ועונש המטיעה לרבים ממלות תפלה חלה על הנחשב והוא בכלל לא חטארי עוד. אבל עדיין לא שמענו שמי שמשתמט ומתפלל בלזור יחול חסם עליו או התובע יכול להחרים ע"ז. ומכש"כ אותם האנשים שאין בידם לעשות מאומה לכוף את הנחשב ובאמת אמינא למעכ"ה כי נער הייתי וגם זקנתי ב"ה. ולא ראיתי בימי הגאונים שקדמו ולא בעת כואת שיהא החובע מעכב תפלת הרבים שלשה שבועות ואין עונה. מומ"ג אם אפשר להזכור לענות ולכוף את החובע באיזה דבר ודאי טובה שיתאספו בעלי הקהלה הק' ויעשו כל מה שצדיקם ונכחם. ומע"כ נ"י רבא דעמי' וכל מילי דמתא עלי' רמיא יעזור אחריכם והאל הגומר לטוב ית' יהי' עממם. ואם תלילה אין עלה לכוף את הנחשב האין יהא החובע מטריד את הבלור כ"כ אחר שאין בידם לכופו :

ראשית דבר הביא קושיית האחרונים על הרמ"א דבסי' שס"ד הביא דעת הטור בשם רבינו ישעי' דגם העפר שחפרו את הקבר ואח"כ חזרו ונתנו עליו אסור בהנאה כדין תלוש ולבסוף חזרו. ובסי' שס"ח כ' הרמ"א בפשיטות וכן מותר ליהנות מהעשבים שעל הקברות או פירות אילנות שעליהם ללורך הקברות כגון שהמושל כו' מוכרים דברים אלו כדי להליל הקברות מיד עכו"ס וזהו כבוד המתים. משמע שאינו אסור אלא משום כבוד המתים. וא"כ מותר גם לרפואה כפי דעובדא דסנהדרין (פ"ו) בקב"ר דרב ומעכ"ת נ"י כתב דודאי דעת הרמ"א דאסורין בהנאה מן הדיון כדעת הר"י וכמ"ס הר"ן מגילה פ"ג דאסורין בהנאה. ומכ"מ שרי ללורך בה"ק ביחוד וכהא' שהביא בבה"ד ראי' מחזקי' שקלן דלתות היכל כדי לשמור את בהמ"ק. אע"ג דקדשי בה"ב אסורים בהנאה מה"ד עכ"ד. ובאמת אלו כתב הרמ"א דמותר למירי העשבים להכרי בשביל שמירת ביה"ק. הוי' ראוי לומר כמעכ"ה נ"י דאע"ג דאסורים בהנאה כתכריכי המתים. מכ"מ כשם שמותר להלביש ולעשות לרבי המת בהם ה"ג מותר לעשות בהם שמירת המת שהרי לכך הוקנו וגאסרו בשארית הנאות. אבל מש"כ הרמ"א דשרי למוכרם ודאי קשה. דאחר שאסורים בהנאה ואין הופסין דמים מאי מהני מכירה [לישראל]. ואפי' לגוי אסור שמוא ימכרם לישראל] וגם כתריכי המת ודאי אסור למוכרם כדי לעשות בהם לרבי המת. ובה חמורין מקדשי בה"ב דחופסין דמים וכשם דמחללין אותם כדי לעשות לבדק הבית ה"ג מחללין בשביל המקדש. משא"כ כתריכי המת וא"כ האין שרי למוכרם. אלא ודאי דעת הרמ"א דעפ"י דין שרי בהנאה ורק משום כבוד המתים. והעלה דשמירתן הוא כבודם :

איברא מה שישב הגאון חתם סופר סי' שצ"ו דאשילו לדעת ר"י דהעפר אסור מה"ד. מכ"מ הגידולין מותרין משום דהאיסור הוא מע"ע דכפרה כחוב בה קדשי מזבח ובקדשי מזבח אין מעילה בגידולין עכ"ל. אין דברי הגאון ז"ל נראין כלל. לבד מה שהקשה מע"ל נ"י דלרצא אין הלימוד מע"ע. ויותר מזה יש להקשות לפמש"כ בהע"ס פ' חקת בזה ואכ"מ. אמנם בעיקר הענין מש"כ הגאון דבקדשי מזבח אין מעילה בגידולין מש"ה מותר אין הדבר כן דרק אין מעילה. אבל אסורין מה"ת בהנאה כמו חלב המוקדשין דבהו אי' בתמורה (ל"א ב') אין מעילה בגידולין וצפי' כתבו החוס' מעילה (י"ב ב') ובכ"מ דאסורין בהנאה מה"ת דכתב בש"ך ולא חלב. ואפילו גיזה שכתבו דשריא מה"ת ורק לגזו אסור אין הפי' דמותרין בלי פדיון. שהרי בפירוש אי' בפסחים (ל"ג) ונתחמם בגיזי עולה שמעל. וכ"כ החוס' בכורות (כ"ו א') ד"ה התולש דבטי פדי' ומקרו האין יעשה העמדה והערכה. אלא כלפי חלב המוקדשין אסור בהנאה ולא מהני פדי' שהרי אסור גם צפה"מ שכבר נפדו. משא"כ בלמא רשע דמות' כפדי' הא מהיו גידולין. והכי אסור מה"ת. ואל תדמי מודאי' בע"ז (מ"ב) דלא נהנין מדרבנן. והכי פירש"י בתמורה (ג') גבי קדשי עבו"ס לא נהנין מדרבנן. והכי פי' המפרש במעילה (ג') דהא דתנן חטאות המתות לא נהנין מדרבנן. והכי פירש"י (כ"ב א') והחוס' גייר (כ"ד א') ד"ה דמי תצאת. דכ"ז אינו כלל בכ"מ דתנן לא נהנין ולא מועלין דודאי איכא טובא דאסור בהנאה מה"ת. וגבי קדשים קלים תנן ג"כ לא נהנין ול"מ במעילה (י"א) המפרשים מעות לנזירתו ל"ב ול"מ. ואסור מה"ת כמ"ס החוס' בכריתות (כ"ג ב'). והכי מבואר בסוכה (ד"ט) מקיש סוכה לחגיגה וכן הרבה ורק במקום דאין ראוי מה"ת לאסור. בזה אמרו חכמים לא נהנין מדרבנן אבל חלב המוקדשין אסור בהנאה מה"ת. וכן ולד קדשים מדרשה דקראי ולא תיקשה מלשון רש"י בע"ז במשנה (כ"ט ב') בד"ה אבל אמרו לא נהנין ול"מ כל היכא דתנן הכי שרי מדאורייתא אבל רבנן גזרו כו'. דכוננת רש"י דוקא היכא דאי' לשון אבל אמרו היינו מדרבנן. וכמו כן הא דאי' במעילה (י"ב ב') אר"א כל מקום שאמרו חכמים קדוש וא"ק דמיו יפלו ללישכה דוקא היכא דאמרו חכמים שהוא מדרבנן. ובזה דמיו יפלו ללישכה ופי' החוס' הגזרין מחויבין לטפל למוכרן ולהגיע דמיו ללישכה. והכי פי' הרמב"ם ה' מעילה פ"ה ה"ו אבל זה אינו אלא כ"מ שאמרו. משא"כ היכא דתנן לא נהנין ול"מ יש מהם שאין להם דמים כלל כמו חלב המוקדשין וביני תורין דאפי' פסה"מ אסורים. אלמא

לדוד ה' אורי וגו' מכאן ואילך אם תקום עלי מלחמה וכו'. ועוד צפ' ולקחתם לכם וגו' עה"פ נעמוט בימיך נלה ומבואר ג"כ בספרי ראשונים ז"ל משה ים להזהר מן החרס בעת שהגיע זמן קריאה אליו בהיותו קרוב אלינו כו' ואין להאריך בזה. אבל מה זה ענין לחודש אלול. שאדרבה בזה החודש ראוי לעשות הכון לקראת אלהי ישראל ולכפות לד"ת. ואז אם יהיה דין למטה לא יהיה דין למעלה כדחגיגה בספרי ר"פ שופטים. ומש"כ עוד טעם שרובה מעב"ה נ"י לנהל עדרו בנחת ולא בחמה יהא ברוך טעמו בענינים הנוגעים לכבוד עמו. משא"כ בענין הגונע להילל עשוק מיד עושקו על כיב"ו איתא שלהי מ"ס הוריות כמדומה לכס ששקרות הוא עבדות הוא. והלא על מע"כ נ"י טובה הוא לעשות כל האפשר להביא לד"ת. הן אחת אם היה הנחשב גבר אלס ויש לירא ממנו דשאי להסתלק מן הכפי' בזה האופן. וכמבואר בחו"מ סי' י"ב ס"א בהגהת רמ"א. וראי' לזה הוא גמ' פסחים דל"ג ב' א"ל תודום איש דומי כו' או בעל אגרופין הוי ופירש"י מפני היראה. ועמש"כ בס"ד בחיבורי העמק שאלה ח"ג בשאלתא הנוספת אות כ"ט דמחלוקת הראשונים הוא בנוסחת הגמ' סנהדרין כו'. אי הנוס' שמה יחייב החוק וגמלא חוק רודף כמש"כ השאלות פ' משפטים ובה"ג כ"ו בצבר אלס. אבל אחר שאינו אלס. ומכש"כ שהגיע לביטול תפלה דרבים זה שלג שבועות. וגמלא זה גונע ללרבי הזכור טובה על מע"כ נ"י לכופו בחרס שירד לד"ת ולא לטרדי לזכור כ"כ :

אמנם בעיקר השאלה בדבר הנהוג לקבול בלזור. והוצא בשו"ע אור"ח שלהי סי' נ"ד ובתו"מ סי' ה' ס"ב בהג"ה שאין לקבול בימים הנוראים כו' ועיקר הקבלה זו לעכב התפלה בלזור לא נזכר שהיה בזה תקנה הגאונים ז"ל אלא מנהג שנהגו מכבר. וחרס ר"ג שהביא הסמ"ע סי"א לא היה אלא להיפך שלא לבטל את התפלה בשבת ויו"ט אם לא שכבר ביטל ג"פ. ולא בכל ב"ב שבט"ר אם לא שכבר ביטל בבהמ"ד שהוא הולך ג"פ ולא הועיל אבל עיקר מנהג זה לא ידענו שיהא כה בתובע לבטל תפלת הרבים בשבילו. ונראה דמקור המנהג צפ' החובל דל"צ קרית חברך ולא ענך רמי גוצא רבא שדי ב'י. וע' ברא"ש ס"ב בשם גאון דרשאין לקבול בעש"ג וזהו גודא רבא. ונראה להוסיף דזהו שלמדן מן הכתוב (יחזקאל כד) יען טהרתך ולא טהרת מעומתתך לא טהרי עוד. פי' דבאמת אסור לילך בעש"ג וגורם חט"ש שאין לו טהרה ותקנה כידוע אבל אחר שהנחשב מסרב לילך לד"ת רשאי היחבט לילך בעש"ג ולגרום חט"ש ועונש חט"ש תלה על הנחשב שהביא לירי כך. והיינו לא חטארי עוד וענין לילך בעש"ג נקרא ג"כ הקבלה בשו"ע אור"ח סי' תקל"ט וע' במג"א ס"ס. וה"ג הקבלה לבטל הזכור מן התפלה אע"ג דנראה שאסור לעשות כן והוא מכ"ד דברים שמעבדים את התשובה מונע רבים מלעשות מלוה מצבואר ברמב"ם ה' תשובה פ"ד ה"ד. ומ"מ היינו גודא רבא שיתעוררו הבלור ויכופו בכל האפשר לנחבט. ועונש המטיעה לרבים ממלות תפלה חלה על הנחשב והוא בכלל לא חטארי עוד. אבל עדיין לא שמענו שמי שמשתמט ומתפלל בלזור יחול חסם עליו או התובע יכול להחרים ע"ז. ומכש"כ אותם האנשים שאין בידם לעשות מאומה לכוף את הנחשב ובאמת אמינא למעכ"ה כי נער הייתי וגם זקנתי ב"ה. ולא ראיתי בימי הגאונים שקדמו ולא בעת כואת שיהא החובע מעכב תפלת הרבים שלשה שבועות ואין עונה. מומ"ג אם אפשר להזכור לענות ולכוף את החובע באיזה דבר ודאי טובה שיתאספו בעלי הקהלה הק' ויעשו כל מה שצדיקם ונכחם. ומע"כ נ"י רבא דעמי' וכל מילי דמתא עלי' רמיא יעזור אחריכם והאל הגומר לטוב ית' יהי' עממם. ואם תלילה אין עלה לכוף את הנחשב האין יהא החובע מטריד את הבלור כ"כ אחר שאין בידם לכופו :

סימן סו
 ב"ה להה"ג ס' אברהם משה הלוי נ"י אברקיק
 סו סלאווין .
 ע"ד שהח"ק שקרים אילנות מכה"ק ישן כדי להרחיב מקום פנוי

אלמא דלא מהני להו פדי' וזוהי תשכיל דמש"כ התום' שס בזה"ל וה"ק ר"א כ"מ ש"ח קדוש וא"ק כמו תלב המוקדשין . עה"ד הוא וז"ל דס קדשים והיינו לאחר שנוקד הדס על המזבח דעפ"י ד"ח מותרין ומכמים אמרו שאין יכולין ליהנות מהם ומש"ה נמכרין לנגנין לזבל והדברים עתיקים. הא מיהו ברור גידולי קדשי מזבח אסור בהנאה מה"ס ולא כהנאון הנ"ל :

אמנם בישוב דברי הרמ"א . יש להקדים טעם מחלוקתן של העור ורבינו ישע"י בעפר הקבר. והנה מחמילה יש לדעת דעפר תלוש שמחבר עם האדמה אינו כשאר תלוש ולכסוף חיברו אלא כאלו שגשרש בארץ. ודבר זה מפורש בחומ' סנהדרין (מ"ו) בד"ה תלישה דעפר חשיב טפי מחובר מעץ הנעוץ בארץ. ואם שדברי רבוזינו ז"ל א"ל חזק. מכ"מ טוב לעינים לראות מקורו בתורה והוא דכתיב מזבח אדמה תעשה לי ודרשין בזבחים (נ"ח א) שיהא מחובר באדמה. שלא יכנו לא ע"ג מחילות ולא ע"ג כפיין אע"ג שהכפיין מחוברין בארץ. מכ"מ אינו אלא כמו תלוש ולכסוף חיברו ואינו מחובר ממש. והרי במזבח הנחשת שעשה משה הי' מומלאין אורו באדמה תלושה ומניחין אותו על הארץ. וזוהי היה נקרא מזבח אדמה באדמה תלושה. הרי מבואר דעפר המונח על האדמה ה"ז כאלו הנטוע בארץ והוא ממש כהשקה דמים במים ה"ז כוריעה כפירש"י ביה (י"ו ב) ובכורות (כ"ב א). ה"ג עפר בעפר הוא זריעה ואחר שכן תליא מחלוקת הטור עם ר"י במחלוקת רש"י ותום' בחולין (ט"ז א) דפרש"י בד"ה לור כו' קנה עומד מאליו שלא נטעו אדם שם. מבואר דאם נטעו הוא כתלוש ולכסוף חיברו אע"ג שגשרש והבי ס"ל בע"ז (מ"ה) לענין נטעו ולכסוף עבדו. והתום' חולקין בחולין שם בד"ה או שהי' כו' ובע"ז שם. וס"ל דגשרש בארץ הוי כעלה מאליו ומחבר מעיקרו וה"ג עפר שנחלש וחיברו. והנה כבר נפסק ביו"ד סי' ו' להחמיר ובסי' קמ"ה להקל כשיטת התום' . וה"ג בעפר שעל הקבר מותר עפ"י ד"ח ואע"ג דמחמילה נחלש לגם קבר אינו דומה לנטעו מחמלה לע"ז דבשעה שנחפר אינו אלא הזמנה ולא מילתא היא. ואח"כ כשמכסין את הקבר נעשה מחובר בניגויה באדמה ולא נחפר לשיטת התום' והסו"ע. ואע"ג דמחמלה מכסין הקרשים ונאחר אותו עפר מכ"מ רוב העפר מחוברין מן האד עם האדמה מהחלה ולא נאסרו. מעתה מש"כ בהנהגת רמ"א בסי' שס"ד ר"א דהקרקע כו' הוי תלוש ולכסוף חיברו אסור אינו אלא לבחילה ראוי להחמיר כשיטת רש"י ור"י. והנ"מ בזה לענין לדרום עה"ק באקראי דאי משום כבוד המת שרי באקראי כמ"ש רשב"ם והוצא בט"ז שם אבל אי אסור מה"ד אסור אפילו באקראי. ע"כ ראוי לנטע אם אפשר אבל בסי' שס"ח דמיירי בשעת הדחק היינו לרפואה או למכור לשמירת ביה"ק קי"ל כשיטת התום' והסו"ע אפי' להקל. ומש"כ מעט"ח כ"י דאפילו לרבינו ישע"י אין להחמיר יותר משלשה טפחים שהוא שיעור תפיסת המת דברי חכמה הוא. אבל מכ"מ יש לחקור אם הא שמרבין עפר על הקבר הוא בשביל החיים כדי שיכירו את הקבר וכדומה. באמת לא נאסרו אבל אם הוא בשביל כבוד המת והוי כמו מלכה ושאר תכריכי המת יותר משהכרח דמכ"מ נאסר הכל. ומה שהוסוף מעכ"ח כ"י לחקור אם הנטיעה יוגק ממקום אסור וממקום כשר אם בטל האיסור. ונכנס לחקירת הגאון ז"ל ז"ל בזה שכ' המרדכי שלהי מס' חולין דאם אינו ניכר האיסור לא בטל והקשה מהא דקיי"ל להיפך דאפילו דבר שיל"מ בטל בכה"ג. לא אכחד ממעכ"ח כ"י דמכבר אין דעתי טוחה מהקושיא והישוב ע"ז. דהמרדכי שלהי חולין לא אמר אלא בבא לעולם בעירוב כמו ריקת דס וש"ז שיש בהם מחמלה ביאה לעלם רוק וזיבה. וזוהי לא שייך ענין בטיילה אלא מין במינו הוי ברירה וע' מש"כ התום' סוטה (י"ח). אבל אם בא לעולם בלי עירוב כמו טיפה הנחטט בשנת מן הענבים. הרי ילא הטיפה בפ"ע אלא שלא ניכר לנו עד שנתערבה בזה שייך ביטול כמו בכה"ס. ועוד קיל דאפילו בדבר שיל"מ בטל והוא ג"כ עפ"י הירושלמי ריש מ' ביאה דמש"ה ביאה מוקזה לא בטלה דאם יש אחת לאיסור והיא מוחתת על כולן דוקא שהוכרה לנו מכבר ונתערבה. אבל כשהיא לא ניכר לנו עד שנתערבה בטלה וה"ג ביניקה כל יניקה הולך בפ"ע ומתערב בגוף האילן ושפיר בטל. אלא שיש לחקור בפירש"י גיטין (ג"ג ב) דבמחבר לא בטיל עד שיתלשו ואסור לתלוש בידים. דהוי

סימן סח

ביה להרב החריף ט יוסף הכהן נ"י בק"ק מעזריטש.

מה שהקשה בסוגיא דגדה (י"ח א) בשלשה מקומות הלכו בו אחר הרוב. שליא דתנן שליא בבית הבית טמא ופירש"י דרוב שליות אינם בלא ולד. והקשה מע"כ מהא דתנן בבכורות פ"ג דר"ע אחר דשליא פוטר בהמה מבכורה. והרי ר"ע חייש למיעוטא לענין חלב אינו פוטר. וא"כ אמאי שליא פוטר :

עוד הקשה מע"כ לפי מה שיישבו התום' בנדה שיטת רש"י ממה שהקשו בסוגיא דב"ק (י"א) דמוכית הגמ' דאין מקלת שליא בלא ולד מהא דתנן שליא שילאה מקלטה אסורה באכילה משום דאי הוי ס"ס לא הוי אסור באכילה ולפירש"י אכתי הוי ס"ס שמה אין ולד ושמה לא ילא רוב. ויישבו דמיירי שראו שיש בשליא ולד. ומה מע"כ מסיגיא דחולין (פ"ז) במחלוקת ר"א ור"י דמוכח דמתניתין מיירי בלא ראו ולד בשליא. הא לק"מ דודאי ר"א ור"י סברי דאפילו לא ראו ולד בשליא אסורה באכילה משום דגזרינן מקלטה אטו כולה. וכמ"ש התום' ב"ק שם סד"ה שליא בישוב השני והתום' בנדה לא יישבו אלא לפי ס"ד דגמ' דאם יש ס"ס אינו אסור באכילה. עוד הקשה מע"כ א"כ מאי הוכיח הגמ' בב"ק דאין מקלת שליא בלי ולד. דילמא מיירי שראו מקלת ולד במקלת השליא שילא גם זה לק"מ דבל"ז יש להקשות לפמ"ש התום' שראו ולד בשליא א"כ מאי תנן סימן ולד באשה וסימן ולד בכמהה. והפי' שהוא טעם על הא דאסור באכילה כפירש"י בב"ק שם בד"ה ה"ג כו' כלומר מפני כו'. ואי כתום' למה לן זה הטעם הרי ראו ולד. אלא ודאי ה"פ דמש"ה אנו לריכין לבדוק אח"ז משום דהוא סימן. ואם אינו ניכר באמת שרי באכילה משום ס"ס אך מחויב לבדוק אולי יש ולד משום שהוא סימן. אבל אי נימא שראו במקלת שליא ולד הק"ל מאי אריא סימן וכו' כ"ז ביארנו ישוב התום' לפירש"י. אבל רש"י לא כיון לזה אלא אע"ג שלא ראו ג"כ אסור באכילה אפילו להס"ד דלא אסור באכילה אם יש ס"ס. מכ"מ דוקא ס"ס השקול משא"כ דילמא ליכא ולד כלל ודאי הוי מיעוט שאינו מלי שיהי תנן סימן ולד כו'. ובמיעוט שאינו מלי לא נחשב ס"ס כלל כמ"ש התום' כתובות (ט' א) בד"ה לא לריכא כו'. וא"ח א"כ בס"ס נמי כו' וכ"כ המג"א סי' וממילא מיושב קו' מע"כ דאע"ג דר"ע ס"ל בחלב שאינו פוטר מכ"מ מודה בשליא שפוטר משום דהוי מיעוט שאינו מלי דאפילו ר"מ מודה דלא חיישין : ואם תקשה דא"כ מאי ראי' בנדה שם בשלשה מקומות כו' דילמא שאתי שליא דספק שליא בלי ולד הוי מיעוט שאינו מלי. ובאמת קשה למאי פירש"י הכי ולא כפי' התום' דשמה נמוק סולד חמלה. אבל יש בזה הסוגיא העמוסה עומק בפירש"י. רבוזינו התום' כתבו בד"ה אחר הרוב. דר"י לא חשיב אלא הכי דאיכא חזקה נגד הרוב וא"כ ל"ל דקושיית הגמ' מתשעה לפרדעים אינו אלא מרישא דברייתא תשעה לפרדעים דאע"ג דאיכא חזקה טהרה עד הרוב. וזה פלא אמאי לא הביא הגמ' רישא דתוספתא תשעה שרלים. ושם בתום' ד"ה למעוטי רובא דאיכא חזקה בדה"י כתבו דר"י מיירי בראינו רוב גמור והיינו דאשמועינן ר"י. וגם זה קשה לי אמאי מקשה הגמ' והאיכא תשע חנויות ואלו בארנו בס"ד דעיקר רבנותא דר"י. הוא דאפילו ביכא דאיכא שתי ממה שדרך להיות וסי' מקום לחשוב כיון דאשתי אשתי ולחוש למיעוטא ג"כ. וכמו שיבאר לפנינו דרבה הי' ס"ל הכי בזה קמ"ל ר' יוחנן דמכ"מ הולכין אחר הרוב. ומקשה הגמ' מתשע חנויות ובגמלא פירש"י בקרקע. וזה דלא כסוגיא דחולין (נ"ה) דמפרש

שהיא קדושה בה"ב. וא"כ קשה אמאי הא חטאת קריא רחמנא. לכאורה הוא פלא אבל מזה למדנו דהתוס' לא מפרשי כרש"י אלא שאני פרה דלא שכיחא דמ"ה לא גזרו בקדושה בה"ב דא"כ האי אלא מיותר. ובאמת יש שמוחקים חובת אלא. אבל רבותינו התוס' מפרשו דלפי המסקנא הוא ישוב אחר ואפילו הי' קדושה מובח שרי משום דלא שכיחא. והטעם של ההיחוד הוא משום דלכ"ד מתנה עליהם. ויש עוד לעיין בזה בסוגיא דשבועות ואין העת עמדי להאריך יותר:

ידידו נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן סט

ב"ה ג' פנ"א תרל"ח וחאלאין.

ידום וינשא כבוד ידיד ה' ועמו הרב הג' חריף ובקי וכו' כשית' מריה יהושע העליר נ"י האב"ד דק"ק מעלו יע"א. המקום יהא בעוורו והלכו רבים לאור מדברו.

מכתב מעכ"ת נ"י בלרוף קונטרס הגיעני. לשמחת לבני נשחים (א) ראיתיו מההלך ברחבה ומדבר גזולת לבאר כי פסק הרא"ש ועורר ושו"ע התמוה בעיני הוא משנה מפורשת ואמנם חכמה גדולה הוא ליישב ולקיים דברי רבותינו ז"ל. והרי גם אני בעיני נדחקתי ליישב התוספתא פ"ה דההלות לדעת רבינו ז"ל כמבואר בתשובתי להגר"ב ז"ל. ושמחה לאיש אור הראשונים ז"ל כי יאל. (ב) כי הגיעני לעיין בהלכה עמומה אשר בעוה"ר לא רבו החכמים המדברים בה. עד שיזכרו ה' לאור יקרות וקפאון והנה לא נכחד ממעכ"ת נ"י כי אני עמוס בעבודה חכמה דברים. כמעט חרשים לבקרים ע"כ לא יכולתי להפנות לשמעתא דא דבעיא ילוחא טובא ומשך עד כה והנני להשיב אך שלא ע"ס הקונטרס כי אם לפי הסדר המכוין אליו. ובקולור:

תחילת דברי חכמה דאם טומאה באויר הארובה שבין בית לעלי' פחות מפ"ט ולמעלה סחוס. אם נימא דהטומאה מתפשט מן הארובה ללדדי הבית אין הטומאה רלוזה ואינה עולה בפחות מפ"ט. ואם נימא שאינה מתפשטת א"כ היא טומאה רלוזה ושולה למעלה. והוא לשון הרמב"ם ה' ע"מ פט"ז ה"ל לפי שכל טומאה שאינה חתח פ"ט הרי היא כרלוזה. אלא שבהו אנו דנין אמאי לא נימא דהסתומה שלמעלה ה"ה יורדת למטה ותתפשט. וממילא יהא למטה טמא ולמעלה טהור וכפשטא דמשנה אהלות (פ"י מ"ה) דטומאה בבית בין מלמעלן בין מלמטן אין טמא אלא החתחון ומורה מע"כ דלפי הפשט הגלוי הכונה בלשון משנה זו כמו במשנה הקודמת ביט בהם פ"ט שה"ה למעלן לחוד ה"ה בהם פ"ט. ואחר שרואין אס דהסתומה יורדת ה"ה בטומאה באויר הארובה. ולא כהרא"ש וממילא למעלה טהור. ומעכ"ת נ"י הוסיף קימחא. דהכי מפורש בתוספתא פ"ה ופי"א דההלות שנגד הזוית חותמא דאמאי מה שהביא מעכ"ת נ"י תוספתא פ"ה. יישבנו לדעת הרא"ש כמש"כ:]

והעלה מעכ"ת נ"י דע"כ אין הקורה יורד וסותם בפחות מפ"ט עפ"י סוגיא בסוכה (כ"ב) דלא אמרינן חבוט רמי בפחות מפ"ט. וא"כ ע"כ פי' צבא הא' שבמסנה ה' הנ"ל בין מלמעלן בין מלמטן אין טמא אלא החתחון וה"ה מלמטן לבד. ולא כמשמעות משנה ד' והא דתיניא בתוספתא הנ"ל דעת חכמים להפוך הוא במחלוקת שט"י בעירובין דאביי ה' דריב"ר דס"ל רואין בשיטת ר"י קאי דאית לי' רואין. ומפרש מע"ל דהכונה אפי' עליזנה למעלה מג"ס מהסתומה ולא כרבא בסוכה (כ"ב). ורבא רק דחוי קא מדחי שאף ריב"ר מיירי באין גבוה ג"ט ובהו אף רבנן מורי. אבל באמת דעת ריב"ר שאף בגבוה הרבני אמרינן חבוט רמי אפילו בפחות מטפת משום דס"ל כצבאה וכאזני וזהו שיטת רי"ף והרמב"ם ושו"ע שפסקו דבפחות מג"ס אמרינן לכ"ע רואין וסותם וסותם היינו ר"י. והוסיף להרחות דר' יהודה ודחי ס"ל חבוט רמי בפחות מטפת מהא דתיניא בסוכות רי"א רואין את הסתומה כאלו הן למעלה ופי' זה

דמפרש בנמלא ביד גוי. אלא משום דעיקר קושיית הש"ס בנדה מהא דנמלא משמע במקום שאין רגיל להיות שם והיינו שנוי. וכן הא דתשעה לפרדסים דתיניא ובנמלא ולא הנין ואם פירש. אלא בנמלא משמע שלא במקום הרגיל להיות מונח שם:

והנה צ"ב (כ"ד א) אי' אמר אביי אף אן נמי תנינא דרוב וקרוב הלך אחר הרוב. ומטיק דהדר ב' רבא מההיא. ולכאורה תמוה אמאי הדר ב' רבא ודרכא דחוי רבא הוא פשוט. שהרי עיקר חיזוק דר"ח דרוב וקרוב הלך אחר הרוב הוא בקרובא דמוכחא לדעת התוס' (כ"ג ב) בד"ה מחיב ר"ז. ואפילו לא נימא הכי מ"מ"ז זה ברור דברוב המוכח פשיטא דהלך אחר הרוב. ולא אלתריך ר"ח אלא ברוב שאינו מוכח יותר מהקרוב ודס דמקור בנג רוב ומלוי. אלא ל"ל דאביי מפרש הא דר"ח דמיירי שנמלא בנג פרוודור וא"כ אינו מלוי כלל. ובזה מיושב קושיית התוס' נדה (י"ט א) בד"ה כאן ע"ש ורבא ס"ד דע"כ מיירי בקרקע פרוודור. משום דאי נמלא בנג פרוודור ה' לנו לחוש למיעוטא אחר ולפעמ' בחולין (ט') הגמר איסורא מסכנתא. ולכאורה אינו מובן דעת רבא דלמד בבני מעין שבא זאב ונטלן דחוששין לנקב מהא דראה לפור המנקר בתאנה. וא"כ אפילו בל"ז שבא זאב אלא נאכדו ולא בדק ג"כ כמו במיט גגולין דבלא שום ריעותא חיישין לנחש. ול"ל דודאי דוקא מיט דנחש מסר נפש' עלי' חיישין כדאיתא בע"ז (ל') בין וה"ה מיט ותלב דששטן שוין במשנה דתרומוה פ"ח וא"כ הוא דומה לריאה דחוששין לסרכא משום שהוא מלוי. משא"כ שארי דברים שהין מלוי כ"כ לאכילה נחש. באמת אין חוששין כמ"ס התוס' בע"ז שם דפי חאנה אין חוששין משום שאין בו שינוי. ומכ"מ בראה לפור שהוא מנקר בתאנה חוששין וה"ל בנעל זאב כ"ז הוא דעת רבא. ובזה יובן פירש"י חולין (י"ב) דהיכא דנאכדה הריאה ולא בדק כשר דסמכין אדרב הוגא דאמר דנשחטת בחוקת היתר שומדת. ולכך הקשה המרדכי ע"י מאי ענין בני מעין לריאה דסרכות מלויות. ולדברינו ניחא דלרבא דאיסורא דומה לסכנתא שני אופנים אוסרות מן הדיון היינו בטריפות המלוי ריאה דדומה למיט מגולין. ונעשה בהם שינוי דבא זאב ונטלן דדומה לראה לפור המנקר בתאנה. וכמו דקיי"ל בהא כרב הוגא ה"ג בהא אי דמי' איסורא לסכנתא:

והנה רבא הדר ב' ג"כ. וראי' ליה שהרי מפרש מחלוקת רשב"ג וחכמים בחוששין לנפל בנפל מן הגג ואכלו ארי. אלמא דגם באירע שנוי בולד מ"מ לא חיישין לנפל לרבנן. ואפי' רשב"ג לא חייש אלא משום דגלי קרא דחוששין לנפל. וכ"כ בשו"ת תשב"ץ ח"ג ס' רנ"ז מזה מוכח דבמקום אחר לא חיישין למיעוט אפילו אירע בו שינוי. והיינו סוגיא דצ"ב הנ"ל דאביי מוקי לה בנג פרוודור ומכ"מ הולכין אחר הרוב אע"ג שאין מלוי. ורבא ראה לדחות דהתם מיירי בקרקע פרוודור דהוי רוב ומלוי דאי בנג דהוי שניי באמת חוששין למיעוט. והדר ב' רבא מההיא ויותר מזה כתבנו בהעמק שאלה ס' קס"ד אות י"ד:

וב"ז ראה פטו של רש"י. ופי' הא דר' יוחנן דמיירי אפי' בדאיכא שטוי לא חיישין למיעוטא. מקור הא דאמרן והיינו אפילו נמלא בנג פרוודור שלא דהוי שנוי הרגילות שהפילה שלא. ומכ"מ אין חוששין שמה אשתני ולא ה' בשליא ולך כלל וכן חתיכה. ומקשה מיהשע תניית ומתשעה לפרדסים ותיניא ובנמלא דמשמע שלא במקום הרגיל להמלא. כפירש"י בקרקע וה"ל בנפרדע מיירי בנמלא אפי' במקום שאין רחוי להיות שם:

אחר שכן מיושב הא דלא פירש"י בהא דשליא משום ספק נימוק רובו עד שלא ילא אולר. דא"כ אין ראי' מכאן שכולו משונה גם הרוב גם המיעוט. ואין ראי' מכאן שלא לחוש למיעוט יולא מן הרוב היכא דברוב אינו משונה מש"ה פי' דהמיעוט הוא דיש שליא בלא ולך. ועיקר ילירת השליא ברחס הוא כדרך הטבע ורוב שליות המה בולד ומיעוט בלי ולך. וע"ז קאמר דאפילו טולד בשנוי כמה שהפילה אין חוששין שמה טולד השליא בלי ולך אלא הולכין אחר רוב ולדות:

מה שהקשה מע"כ בתוס' חולין (י"א ב) וכ"כ הר"ם מ' פרה פ"ב בהא דחטאת קריא רחמנא. והקשו התוס' מהא דלחחר פד' מותר לגזו מה"מ ויישבו משום דלחחר פד' שוב לא קריא חטאת. ובסוגיא דבכורות (כ"ה א) מבואר דאפילו בתמות רשאי לגזו משום

העליון עורך עה"ט פחות מטפה טומאה תחתיו. תחתיו וביניהן טמא ביניהן או תחת המותר ר"א אומר תחתיו וביניהן טמא. והיינו משום דס"ל חבטו רמי אפילו באויר פחות מטפה רק שהיו למעלה רחב יותר מטפה שהרי הוא נמשך מן הבית, ור' יהושע חולק והלכה כר"י והא דתנן אס הטומאה תחתיו אפילו תחת המותר טמא. הוא כמ"ש מעב"ה נ"י משום שסוף הטומאה ללא משס הא מיהא קי"ל כר' יהושע. והכי דעת הרמב"ם ז"ל כמו שדקדקו בלשוננו בה' סוכה פ"ה הכ"א שכ' והוא מכין נגד שפת היורד [הא מיהא מה שעלה עה"ד בחי' ריטב"א ור"י דבעינן דוקא שיהא האויר שזה ממש להקורה. נסחר ממשנה דיוזין הג"ל] וכ"כ בפ' המשניות אהלות פי"ב מ"ה בזה"ל. וכבר קדם לך בשבט (כ"ו) שמן השרשים שנאמר גוד אחית מחילה גוד אסיק מחילה כו' וכבר ההבאר בחוספתא שזה בשני תנאין שיהא ברוחב כל קורה פותח טפה וביניהם אויר ג"כ פ"ט כו' :

אחר שכן אנו מבחין בקושיית מעב"ה נ"י. אבל כמו כן קשה פליגי משנה באהלות פי"ח גבי אכסדרה שנסדקה כו' נתן את הקנה בחרץ אינו מביא אה"ט עד שיהא גבוה מהחרץ פ"ט והרי מיירי לז"ה בסדק כ"ט וגם סחם קנה הוא פחות מפ"ט. וא"כ הרי הקנה כמו הקורה בין הקורות כך הקנה בין חללי האכסדרה ואמאי אמרינן כאן גוד אחית שפתי הסדק להקנה. או גוד אסיק הקנה לשפתי הסדק אלא ודאי כלל הוא באהלות מה שלא שייך לשבט וסוכה. היינו היכן שעומד להסחם כמו סדק וארובה אמרינן שיורד וסוחס או עולה וסוחס אפי' בפחות מטפה. ולא בעינן רוחב טפה אלא בקורות וזיון שקבועין ועומדין להיות כן. אחר שכן חוזר בפ' המשנה דאהלות פי"ח מ"ה בארבות שאין בהם פ"ט והטומאה בבית. בין מלמעלן בין מלמטן אין טמא אלא הבית וה"ה למעלן לחוד כפסחא דמשנה שטינה א' למשנה הקודמת. ורק במשנה זו דס"ל להרא"ש דאס הטומאה נגד ארובה עולה היא למעלה משום שהיא רלוזה. ואח"כ הקורות יורדות וסוחמות ואינו יורד למטה וכמו שיישכתי בשו"ט שהשכחתי והגר"ב ז"ל חוספתא פ"ט דקדוק לשון החוספתא לפנינו שהטומאה יורדת ע"ט [ור' יהודה לא מיירי לן אלא בזה דאס יכילין לקבל מעובה ביטמיה ולא כמו שהבין מעב"ה נ"י] והכי מתבאר לשיטת הרא"ש שני חוספתא שהביא וכמ"ש שדעת הרא"ש אפילו למעלה מן המה ממש טהור כל שיש חור פחות מטפה בין בית לעלי' ולמעלה סחוס שהטומאה עולה ואינה יורדת. וע"ז אמרו חכמים שהקורות יורדות וסוחמות שלא חרד הטומאה. ואס שמעב"ה נ"י לא כתב כן :

ואשר העלה מעב"ה נ"י בתוך ביאור משנה דקדירה. דכלים שלא כנגד הטומאה שבחור הקדירה טמאין משום דין כלים הנוגעים בכלים דה"ל דיקרב בדיקרב. בתח"כ לשי' הרמב"ם ורמב"ן והגר"א ז"ל אין דיקרב בדיקרב אלא מדרבנן ורק באדם. והא דכלים מכלים טמא הוא מדין חבי' ה"ה כחלו ול"ד כלי מחכות אלא כל כלי ספק. ורק לשיטת רש"י ותוס' והר"ם בפ"א הוא משום דיקרב בדיקרב אפילו בכלים. ומכ"מ דוקא בכלים שנעשין אה"ט לאסוקי כל"מ שאינו נעשה אה"ט לטולס. ובדבר הקושיות שהרבה מעב"ה נ"י עפ"י כללים שבה' שבה' א"ט כן. ורק לענין גוד אחית היינו חבטו רמי בפחות נוספת פי' בגמ' דסוכה דכ"מ כן הוא :

י"ח נפתלי צבי יהודא ברלין .

סימן ע

ב"ה ב' י"ג כסלו תרלח ואלאזין .

בבד הרב הגדול חרף ובקי י"א תותיק בש"ת
ס אפרים הכהן ג"י .

מכתב מעב"ה נ"י וכו' הגיעני זה שבועים וכו'. דברי מעב"ה נ"י בעמק הלכה ראיתי גם עתה ומרוב טרדה העמוס עלי כידוע למעב"ה נ"י וכו' ע"כ לא נפנתי עד היום וכו' ועתה הגני לחזור ולשטת את הפרה. מה שהקשה תש"ב נ"י בפרי"י גדה (י"ח) דינמיר

זכו יסוד היסוד. והנה חשבתי דרך מעב"ה נ"י בלמוד הסוגיות דעירובין וסוכה ופסק הראשונים. ולא יכולתי להעמיד רגלי ותמה אני היאך אפשר לפרש הא דאב"י הכי דקאמר ריב"ז ס"ל כאבוב דאמרינן רואין אף בפחות מפ"ט. ולא הביא איוה מקור דר"י ס"ל כך דהא דר"י אית לי' רואין במשנה שס רחבה אע"פ שאינה בריאה אינו ענין לטומאה אהלות. ואדרבא לענין אהלות מפורש בחוספתא והובא בר"ש פ"ח החרפו רואין ארון כאלו הן שפודין ש"מ. ואין בזה מחלוקת וכי אפשר דאב"י סמך על חוספתא דאהלות לענין סככות שהביא מעב"ה נ"י או חוספתא אחרת. אלא ודאי אב"י לא מיירי כלל בעיקר דינא של חבטו רמי שהוא הל"מ. אלא בהא דר"י בר"י מכשיר הקורה גם באופן שא"ל להניח לבנה עלי' בזה אמר דס"ל כאבוב דתנן תחם רי"א רחבה אע"פ שאינו בריאה. אבל ביותר מג"ט שיש בזה חסרון אחר היינו דלא אמרינן חבטו רמי לא מיירי אב"י. ואי ס"ל כרבא דלא אמרינן חבטו רמי בפחות מפ"ט. ע"כ ז"ל כאוקומתא. דסוכה ונבוא לסוגיא דסוכה דמפרש מעב"ה נ"י דרבא חולק על אב"י ודחוי קא' ודחוי. והפלא היכן ראה דרבא חולק הרי רבא לא הזכיר דריב"ז כלל. ורב אשי הוא דמקשה לרב כהנא תלמידו' דרבא מהא דריב"ז. ור"כ משני דריב"ז מיירי בפחות מג"ט. ואי איתא דאב"י מפרש דריב"ז מיירי ביותר מג"ט וכאבוב ס"ל וחולקים ע"ז הכלל. אמאי לא משני דהכי ס"ל לרבא דריב"ז כאבוב ס"ל ואין הלכה כוותיהו אלא ברור שאין בזה מחלוקת כלל. ואדרבה ע"כ מוכח שגם ר"י בחוספתא הג"ל טעמא אהריא אית לי' דאי איתא דר"י חולק בזה הכלל וס"ל חבטו רמי אפילו בפחות מטפה יומא באמת דריב"ז כאבוב ס"ל גם בזה. אלא פשיטא שאין מחלוקת בזה. אע"ג שמיינו לענין פי חקרה יורד וסוחס דר"י חולק על חכמים בס"פ כל גנות. והיינו לשי' החוס' שס (פ"ו) היינו באין רחב ד' טפחים ולפרש"י שס פליגי אי אמרינן פי חקרה יורד וסוחס במקום מפולש שרבים בוקעין דליה לי' לח"ק פי חקרה יו"ם כדאי' בסוכה (י"ח ב) מודינא לך בהיא דהו"ל כמכוי מפולש וע"כ בפירש"י. אבל בחבטו רמי אין שום מחלוקת דבפחות מפ"ט לית לן זה הכלל. והא דר"י בסככות לא משום דאמרינן חבטו רמי אלא הא דמביא את הטומאה חומר מדרבנן הוא כמ"ש הר"ם בפ"ח דאהלות גם לרבנן דמטמאין אע"ג שיש אויר חבטו ביניהם. והא דחולצין הוא ודאי ע"פ דין אע"ג שאין אומרים חבטו רמי. דמכ"מ אין כאן פ"ט שהרי יש ענף למטה וענף למעלה עד שסוחס את האויר :

נתזור לענין דלכ"ע ר"י בר"י לא מיירי אלא בפחות מג"ט. ולא פליגי אלא אי רואין בקורה שאינה יכולה לקבל אריה אי אמרינן רואין כאלו יכולה לקבל. והרא"ש בעלמו שסך באמת כת"ק דאפי' בפחות מג"ט אויר בין עליונה לתחתונה פסול. אכן הרמב"ם משביר והי' לפניו הטוס' ברי"ף הכי [ולא כמו שנדפס לפנינו ברי"ף וטו"ד הוא כדמוכח גם מדברי הרא"ש] והיינו משום שהקשה הגמ' בסוכה מריב"ז ש"מ דהלכה הכי וכמ"ש אגר"א סי' שס"ג. ולא עוד אלא דלשון הרמב"ם פי"ח מה"ש מוכיח דאפילו ביותר מג"ט הוא מכשיר בקורה ולא כסוגיא דסוכה. אבל דוקא בקורה דלא בעינן אלא סיכך כמ"ש בב"י סי' שס"ג. כ"ו אינו ענין לטומאה אהלות :

ודאיתנין עלה קושיית מעב"ה נ"י הי' עולה עה"ד בהקשה הראשונה להוכיח מזה דאס בקורה של מעלה יותר מרחב טפה אמרינן חבטו רמי אפי' האויר פחות מטפה ולא כהר"ן וריטב"א והגהת רמ"א בסי' תרל"א. ובאמת הי' נראה דרש"י ותוס' חולקין על הר"ן שהרי דיוקי בסוכה שס בד"ה וסי' פלה. אבל אין ביניהן פותח טפה נמלא שאין בעליונות טפה כו'. משמע שאס הי' בעליונות רחב טפה אמרינן חבטו רמי אפי' למטה פחות מטפה והרי מנואר בחי' ריטב"א [הנדפס ע"ש שרשב"א בטעוה בש"ס להרשב"א] דזה תלוי ביסוד הטומאה שדחו רש"י ותוס' פ"ט :

אבל אחר העיון אין בזה כדי יסוד. מזה דא"כ לריך לפרש הא דתנן בפ' דאהלות בארבות שאין בה פ"ט נתן דבר כו' מיירי דוקא שבדבר הי' טפה חה לא נזכר בשום מקום. שנית דבאמת הוא מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע גבי דיוזין. דתנן סי'

הוא משום חומר שהחמרת עלי' בסופה כו' מש"ה ביבמה דאיכא דסיני' או דרחמא א"כ. והנהו מרבנן שהקשה היא עלמה תוכיח ס"ל כ"כ. ולא תקשה הרי בסוגיא דבטורות הנ"ל בהא דכהן נאמן כו' הוי כהן לעלמו. הא לא קשיא דהתם אינן הדבר ברור שהההן הטיל מוס רק חסד בעלמא. מש"ה היכי דעבדא נגלווי אינו חסוד ונאמן אפילו לעלמו כמו ישראל. מש"כ בהני דחוקת איסור ובעיני עדים להוליא מחוקת איסור ובעבדא לנלווי נאמן אפילו עד אחד. אבל דוקא ע"א ולא הוא בעלמו וזה פשוט וברור והמקום ית"ש יעמידנו על קרן האמת והיא התכלית והחומתה הגני העמום בעבודה: נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן עב

ביה לכבוד הרב מ' פלמיאל נ"י בבאלטימארא .

אשר חקר הלכה למעשה במי שנודע לו ע"י דלוג רב שמת קרובו שחיב להתאבל עליו במקום אחר. וכסחם הגולל ביום מחר או שלישי מאימתי יתחיל האבלות אם יש לו דין מה אשר משלמים אותו למקום אחר שמתחילים להתאבל מיד. נראה ברור דזה הדין אינו אלא במי שמתו מוטל לפניו והוא מתעסק עמו ואז כשמוסרו לקבורו נפטר הוא ממנו וטהג אבילות. מש"כ מי שהוא בעיר אחרת ולא נתעסק עמו אינו טהג אבילות עד שנקבר ממש. והכי מבואר ביו"ד סי' שעה ס"ו מי שהודיעו שלבו גויס קרובו בעיר אחרת וטהג אבילות מיד כו' וחוזר ומונה משיקבר. הרי אע"ג שאין בדעתו לילך לאותה עיר בקבורתו מכ"מ אין עלי' חיוב האבלות עד שיקבר. ולא עוד אלא שיש עליו דין אוגן לאכור עליו בשר ויין עד שיטמט שקבר. (כמבואר בעבודא דר"ת שנודע לו שמתה אחותו במקום רחוק ממנו ואכל בשר ושחה יין משום שיש לה בעל ואינה מוטלת עליו. וחלקו עליו כמבואר ברא"ש מו"ק סי' ק"ב)

והכי מבואר בסי' שמ"א ס"ג מקום שטהגים כו' ולאחר שנתעסקו הקרובים בלכרי הקבורה ומסרו להם מותרים הקרובים בבשר ויין. הרי דוקא אם נתעסקו הקרובים ובלשון הירושלמי שהביא הרא"ש שם מי שנמסר לרבים אוכל בשר ושחה יין. דוקא נמסר מיד ליד משמע וכדאי' במס' ב"מ (ח) דלשון מוסירה כאדם המוסר דבר לחברו. ולא קאמר בירושלמי שמתעסקים בו אחרים הוא אוכל בשר ושחה יין. וה"ה אם המת בעיר אחרת וכמבואר שם ס"א אלא שבזה נתלקו ר"ת והרא"ש בהא דמתה אחותו של ר"ת בעיר אחרת והוא אוכל בשר' שם. אבל אבילות ודאי אינו טהג עד שיקבר אחת שדקדק מע"כ כ"י מלשון הרמב"ם ושו"ע סי' שעה ס"ג מה שכתבו ואינם יודעים מתי יקבר מונה משיחורו כו'. דקדוק נכון הוא ונראה ברור דלא שיש נ"מ אם יודעים שיקבר למחר או ליום השלישי וכדומה. אלא בא לאפוקי אם יקבר היום אין חיוב האבלות מיד שנמסר לכחפים ולא בא זה הדין להחמיר על הקרובים אלא להקל להחיל מנין שבעה מאותו יום. והכי דייק לשון הגמ' במו"ק (כ"ב א') מתי מהדריהו אפייכו מבבא דאבילא אחתו מנו. ולא קאמר אחתו אבילא אבילא. אלא אם אין נ"מ במנין אין עליהם חומר מנהג אבילות. ורק אם יש נ"מ במנין שבעה. ינהיגו אבילות מיד כדי שימנו מאותו יום. ובזה מיושב הירושלמי שהביא הרא"ש שם נמסר לרבים אוכל בשר ושחה יין. והקשה הרא"ש מאי קמ"ל הרי חל עליו אבילות והעלה דמייירי שלא ילך מפתח ביתו דלא מהני לנהוג אבילות אבל אוכל בשר ושחה יין. אבל לשיטת הרמב"ם ה"ה פשוט דאפילו כשיהי נקבר בלוחו יום ואינו חיוב להתאבל מיד מכ"מ אוכל בשר ושחה יין מיד. וזהו פי' לשון הרמב"ם ואינן יודעים מתי יקבר היינו שמה יקבר למחר והיי נלך למנוח יום שלם. או מונה משה שיחורו פניהם ואז מתחילין להתאבל מיד דאם לא ינהגו באבילות מיד לא יעלה ליום. ונראה דבזה פליגי ר"א ור"י בדכ"ז א' רר"א ליה לכפות את המנוח משיאל המת מפתח ביתו ור"א משיחורו הגולל. והמתלוקת הוא משום שנמסר ר"ג לרבים וכני ביתו נשאר בבי' וקו"ל. כר"י וע' מש"כ בהעמק דבר בעיקר דין זה נמסר לרבים כו' מבואר במקרא באבל האטוד אשר למלרים: **ובזה** שאל מע"כ עוד במלות סוכה. אם א"א ליבז בסוכה בסעודה

דנימוק הולד ונעשה דם ומתערב בדם א"כ הוי מין במינו ואינו בטל לר"י. ויישבתי כיוצא הומו' שם (כ"ז ב) בד"ה משיס. ומש"כ ל"י דחה יפה שהרי פירש"י שהוא כרקב וכגלל ולא כפי' הומו' משום מה שלם אמנם ידעתי כי כן אבל רואה אני דקדוק פירש"י בזה"ל כל גופו של מח כאן והוי ל"י כרקב וכגלל. דאלו לא הוי כל גופו לא הוי ל"י דין רקב ומאחר שנתערב אע"ג שאינו בטל מכ"מ אין לו דין רקב זה ה' דעתי אז. אכן עתה נראה ליישב בא"א דר"י מודה דאם בתחלת היותו נתערב במינו בטל. וכן כאן אחר שנתמחה ונעשה דם מתערב בתחלת היותו לרם בדם אחר. שפיר בטל ולמדתי זו הסברא משיטת הר"ן בנדרים (כ"ח) דהא דק"ל דבר שיל"מ לא בטל הוא משום דדומה למין במינו והרי דשיל"מ ידוע באו"מ סי' ש"כ ס"ב וביו"ד סי' ק"ב דאם לא ה' האיסור ניכר קודם שנתערב בטל. וה"ה מין במינו לר"י אם לא ה' ניכר שהוא מין במינו קודם שנתערב כמו כאן שמתחלה ה' בשר וליחה. וכשנימוח ונעשה דם הרי מתערב בדם אחר שפיר בטל. ואע"ג שדעת רש"י צביה (ד' א) דטעם של דבר שיל"מ לא בטיל הוא משום אדנאכל באיסורא כו'. היינו לדעת רב אשי דס"ל דה"ה ספק בדיבר שיל"מ איסור אבל סתמא דגמ' שם דספק מותר ורק הערוכות אסור ודאי י"ל מטעמי' של הר"ן. ועיין מ"ש בהע"ש סימן מ"ו אות א' בס"ד:

יחיד נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן עא

ב"ה ה' כ"ז שבט תרס"א וולאזין .

כבוד המופלג הריף שוחר טוב יקר רוח מ' יחיאל יצחק נ"י סקאוונא .

מכתב מע"כ ל"י הגיע וכו'. אשר העיר מע"כ כ"י כי בחקירה או מילתא דעבדא לנלווי מהני במקום חוקה. תליא במחלוקת הרמב"ן והרא"ש בשם מהר"ם מרוטנבורג אי נאמן עד א' לו' מה קרובו להתאבל לאו מדתא היא והיינו הך שביא הגאון טורי אכן ז"ל שיטת החוס' דהא דע"א נאמן להשיא אשה אינו אלא מדרבנן ומשום דייקא. וממילא לענין אבילות אין ע"א נאמן אבל אני בעיני דחיתי בהע"ש שלחי פ' בא דטעם החוס' משום שאין זה נקרא עבדא לנלווי כ"כ. והרמב"ן ס"ל דע"א נאמן להשיא אשה מה"ה משום דעבדא לנלווי אע"ג שאינו ברור שיתגלה כמו קידשו צ"ד את הוודע וה"ה לענין אבילות. ובאמת מחלוקת החוס' והרמב"ן תליא בחי' לישי דבטורות (ל"ו) בהא דנאמן הבהן לומר בבור זה נתן לי פלוני ישראל בזמנו. משום מילתא דע"ל אע"ג שאינו מוכרח שיחקר אחריו. ול"כ ס"ל שאין זה מיקרי ע"ל ופסיק הש"ס שם והלכתא כל"ק. וכתבו החוס' דאע"ג דכאן פסק הגמ' כל"ק מכ"מ בעדות אשה לא סימני' אלא משום דייקא כו'. פי' דבכבוד הקילו משום דאפי' הטיל הבהן המוס בידים ג"כ אינו אסור באכילה מה"ה כמש"כ החוס' שם (ל"ד א) בד"ה ומי קנים. אבל דעת הרמב"ם בה' פסולי המצודקין פי"ח ה"ה דהמטיל מוס בידים האוכל מה"ה ה"י לוקה משום לא תאכל כל תועבה. וא"כ יש בזה איסור מה"ה ומכ"מ פסק הגמ' כל"ק דמיקרי עבד לנלווי. וה"ה בעדות אשה הוי מה"ה וכן לענין אבילות. ועוד הארכנו בזה ביבמות (ל"ב) דבהא פליגי ר"י ורבא אי טעות הוא או הוראה דרב נחמן ס"ל כ"כ. ורבא ס"ל כל"ק ועיקר הסיור משום העד וע"ל:

וע"ד הוכחה הגאון הט"ז ז"ל מהא דיבמות דלא מהני עבדא לנלווי במקום חוקה לפי מש"כ הרי"ף שאין הגר נאמן כו'. לבד מה שהחיתי בהע"ש שלחי פ' בא ג"כ אין מכלן שום הוכחה דעכ"פ עד אחד מיהא בעינן. וכאן הגר לעלמו אינו בחזרת עד כלל ומש"ה פסק הרי"ף דעד א' ביבמה מהני כרבא. משום דעיקר הטעם של היתור משום דעבדא לנלווי ולא משום דייקא. מש"ה אין נ"מ בהא דזמינן דרחמא או דאגי' ל"י כיון דעיקר הטעם אינו משום דירה. מש"כ ביבמה עלמה דאין עלה שם עד והא דנאמנת

ואם נימא דלית מושיל לשמחה יו"ט אין מורין לנהוג אכלות צפרהסיא דהיינו לחנוך מנעל ולישב על הארץ. שהרי מכ"מ היו קדושת שבת שאין עוהג אכלות צפרהסיא מיהא אסורה בשמחה ובשאר דברים שכלנעה. ידיו העמוס בעבודה רבה :

נפתלי צבי יהודה ברלין.

סימן עד

מעשה היה סמוך לק"ק מינסק בשנת ת"ר שנשחט צפור חס בעצירה. ונעמד העור לשם ס"ח ונעשה יריעה ולא יכלו להכירה ונשאל הארץ דין דס"ח אם יכולין לקרות בה. וה' יחמי באמתו ולא ימעדו אשורי ולא ילל מפי דבר אמת :

ראשית יש לשיין ולזכר דרך כלל. שמלינו כמה פרטים דתנן לא נהנין ולא מועלין כמו קדשים קלים ומחזר ודבר ש:עשה מצוחו. ועוד כמה פרטים אי האיסור הנאה ודאי מדרבנן כיון דלא מועלין או לא. ולכאורה משמע מפירש"י ע"ז דכ"ט ב' ד"ה אכל אמרו ל"ג ול"מ. וכל היכי דתנן הכי שרי מדאורייתא כו' וס' דמ"ב ב' ל"ג מדרבנן. ובתמורה ד"ג א' גבי קדשי עו"ג ל"ג מדרבנן וכן פי' המפרש מעילה ד"ג א' דהא דתנן חטאות המחות לא נהנין ולא מועלין היינו דרבנן. והכי פירש"י תמורה דכ"ב א' בשמנה ל"ג מדרבנן ותוס' נזיר דכ"ד א' ד"ה דמי חטאת. אכל כד דייקין א"א לומר כן שהרי בקדשים קלים דתנן לא נהנין ול"מ. והוא כמעילה ד"ה המפרש מצות לזכורו לא נהנין ול"מ. והוא ודאי אסור מה"ס כאשר יבואר לפנינו. ועוד תנן התם ד"ב חלב המוקדשים כו' ל"ג ול"מ ואסור מה"ס כמבואר בתוס' שם ובכ"מ אלא וודאי אין זה כלל. אדרבה בפסחים דכ"ז א' אימתא מדאמר קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה מעילה הוא דליכא אכל איסורא איכא. והתם מדאורייתא קא אסר רבא ע"ג ויש לבאר בכל פרט מאין הוא האיסור והיכן רמיזא באורייתא ומה שפירש"י בע"ז הכ"ל ר"ל כל היכי דתנן הכי אכל אמרו ל"ג ול"מ הינו מדרבנן. דוקא לשון אכל אמרו משמע הכי. וכן מהפרש הא דמעילה י"ב ב' דאמר ר"א כ"מ אמרו חכמים קדוש ואינו קדוש דמי ואלו ללישכה דוקא כשאמרו חכמים וכאשר יבואר להלן. והא דמפרש הגמ' ע"ז דמ"ב ותמורה ד"ג ל"ג מדרבנן לא משום האי כללא אלא משום דלין שם רמו מה"ס. ופירש"י תמורה וקדשים שמחו אסורין בהנאה מה"ס כמו אם נשחטו בחוץ דאי' בקידושין דנ"ג ב' מה שלי בשלך אסור. ושירש"י ז"ל בהנאה דמי יחיר הנאה שנאמר בה מחיים אחר שאין דמו נורק. ועוד נדבר מזה אי"ש :

ואבאר איזה פרטים דתנן בהו ל"ג ול"מ. קדשים קלים מבואר בכריתות דכ"ג ב' דאסורים מה"ס דמוקי הא דכתיב כל חלב לה' בולדי קדשים דאיסור חלב ואיסור מעילה כדרי הרדי קאתי וע"כ בשלמים מיירי דאי בחטאת הא למיחא אזלי ואין בה ובחלבה מעילה אלא בשלמים. וכ"כ התוס' שם דמשום דמכ"מ איסורא מיהא איכא מה"ס. ועוד ראי' מסוכה ד"ט א' מקיש סוכה לחגיגה. מה חגיגה אסור בהנאה כו' והתם דרשה גמורה היא כמ"ס התוס' שם ד"ה מנין. ועוד ראי' מר"ה דכ"ח א' שופר של שלמים לא יתקע בו ואם תקע לא ילא משום דאיסור ריבז עלה. וע"כ איסור דאורייתא הוא כאשר יבואר להלן בענין מצות לאו ליהנות דתנו. וסו דאי מה"ס מותר הארץ פליגי רבנן על ריה"ג וסברי בשלמים מ"ג הן. וריה"ג ג"כ מורה בזמן הבית ובתם כדאיחא בתמורה ד"ז והרי ממון בעלים הן דשרי ליהנות ממנו לבד גיזה ועבודה אלא ודאי אסור מה"ס וכ"כ בתוס' נדרים ד"ה א' ובכ"מ. והטעם דמבואר בתמורה דל"א א' תוצה ואכלת בשך אין לך בתן היחר אלא משעת זביחה ואילך. והתם בפסולי המוקדשים מיירי דמהני פדיון ובלא פדיון אסור כש"כ בקדשים קלים תמימים דלא מהני פדיון. וכן במחזיר ידוע במעילה ד"ח ב' שאין בהם מעילה ומכ"מ אסור בהנאה מה"ס מדבצי פדיון דכתיב ותנן הכסף וקס לו ובכורות ד"ט ב' מי איכא מידי שהקפידה עליו תורה לפדות בכסף זורה ויהא שרי בהנאה. אבל מכ"מ אין לוקין עלה לא מיבעי לפירש"י פסחים דל"ג א' ד"ה והכ"א באזכרה דרבנן נמי כו' מה תרומת

הזכיר

בסעודה ברית מילה אם מותר לאכול צבית. משום עוסק במזוה פטור מן המזוה כמו בחתן. הדין מבואר בשו"ע או"ח ה"מ ס"ו דסעודה ב"מ כו' חייבין בסוכה. מבואר שם א"א ליבב שם בסוכה מבטלין הסעודה. ואע"ג דמלשון המג"א ש"כ די להם בעשרה אנשים משמע הא אוחס עשרה אנשים בכלל עוסקי במזוה הם. מכ"מ אין הפי' כן כמבואר במהרי"ק דליתו מזוה שיהא בה כדי לבטל מ"ע רסוכה. ואע"ג דסוכה קול דאפילו הולכי דרכים ושומרי פירות פטורין מסוכה משום תשבו כעין תדורו. ואין מחויב לבטל דרכו ושמירת פירותיו משום מלוח סוכה. כבר פי' התוס' סוכה (כ"ו) דמשמעות תשבו כעין תדורו שיהא נהוג כארס צביתו. שאינו מונע מללוח לדרך אבל שיהא מזוה דוחה מ"ע רסוכה בעינין דוקא מ"ע ממש. ואינו אומר עוד דכ"ז לא הולכנו אלא לשיטת התוס' (כ"ה) ב' ד"ה משום דאפילו כבר הגיע זמן חיובא דמזוה מכ"מ אם עוסק במזוה אחרת רשאי לבטל מ"ע זו. אבל שיטת רש"י שם דהא דעוסק במזוה פטור מה"מ אינו אלא בהחמיל לעסוק במזוה לפני חיובא דמזוה אחרת. אבל להחמיל במזוה שיש בה ביטול מזוה שכבר הגיע חיובא דידה אכ"ר. והכי מוכח דעת הרמב"ם ושושבינו א"י"ה ס' ע"ב ס"ד א"כ בל"ז לא דמי ברית מילה לחתן ושושבינו דהתם ע"כ ה' הנשואין לפני הגב וכמ"ס המג"א ס' תר"מ סקי"א וא"כ כבר הל עליהם המזוה של שמחה חתן. משא"כ המסובין על ברית מילה לא הגיע מזוה זו עד שכבר הל מזוה רסוכה. יתדע דגבי חתן ננוי תיחא חתן ושושבינו וכל בני החופה. משמע שכבר היו בחופה ונחייבו בשמחה חו"כ זו. הא שיבא אדם מן השוק לשמוח בשמחה חו"כ ואע"ג שיקיים בזה מזוה דשמחה חו"כ. מכ"מ אסור לבטל מצוה סוכה. והיינו משום דמלוח סוכה קדומה :

ידיו נפתלי צבי יהודה ברלין :

סימן עג

ב"ה ג' כסלו תרס"ו.

כבוד ידידי הרב הגדול חריב י"א מ' חיים נ"י.

עיר השאלה אשה שהדליקה נרות בש"ק שחל ביו"ט. ונדע לה אכלות ונהנה אכלות בשעה קלה זו עד שחשכה. אם עולה לה שלא תטעך לנהוג אכלות אחר החג :

רענ"ד לא מיבעי אם כבר נהנה אכלות שפולה לה שהרי לדעת הרמב"ם אין לנו מוספת בש"ק יו"ט כלל. והדלקת הנרות אינו קבלה וא"כ היחה מחויבת לנהוג אכלות וממילא עולה לה. ואפילו נימא שגם לדעת הרמב"ם שאין בהדלקת נרות חיוב לשבות ממלאכה מכ"מ אחר שכבר נהנו בכך. נעשה כנדר וכמ"ס הלבוש בקבלת שבת כמב' בלבוש ס' רס"ג. מכ"מ אינו נדר ממש כ"ז שלא אמרה צפיה הנני מקבלת שבת. אבל בל"ז אינו אלא כמנהג שלשה פעמים דהוי כנדר כמ"ס הרא"ש והר"ן בנדרים (פ"א ב). ובזה האופן נדחית מפני המזוה וכדאיחא בבבב"ט (ו') כל הרגיל לבוא לביכ"ג ולא בא יום אחד. הקב"ה משאיל בו שגא' מי בכס ירא ה' אשר הלך חכמים ואין נוגה לו. ואם לדבר מזוה הלך נוגה לו כו'. פי' דכיון שהוא רגיל לבוא לביכ"ג בכל יום נעשה עליו כנדר. ומש"ה אם לא בא יום א' הקב"ה משאיל בו ומעטנו ע"ז כמ"ס הריב"ן שלהי מ"ס' מכות (כ"ד א') ב"ה כנון ראב"ר ס' אלאמא בחייו ה' רגיל לדקדק בכך לפיכך הקפיד הקב"ה כו' וה"ו מי שרגיל לבוא לביכ"ג ונכ"ז מפורש אם לדבר מזוה הלך נוגה לו. ומזה יש לדון דמי שנוהג בהדלקת הנרות איסור מלאכה ובקדושת השבת שלדעת הרמב"ם ופי'תו אינו מעיקר הדין וא"כ אינו אלא מנהג טוב. ונדרחית מפני מצות אכלות שחלה עליו וממילא עולה ובאכלות הלכה כדברי המיקל. כ"ז דברנו באם כבר נהנה אכלות אבל אם באה לשאלה אם תנהוג אכלות. יש להתיישב בדבר. אם מחויבת לנהוג אכלות בשעה זו. או לא אחרי שהלכה פסוקה דעתה בה"ג בהדלקת הנרות הוי קבלת שבת עפ"י ד"ת משום תוס' שויו"ט וא"כ אין מורין לה לנהוג אכלות. ונראה דזה תלוי אם תוס' יו"ט מושיל גם לשמחה יו"ט או רק לשיבת מלאכה ולא למלוח שמחה.

הקדישו הדם ומוענין מה"ס. ומה שהקשו מקושיית הש"ס מעילה ד"ב א' והאיכא דם קדשים כו' וחי איתא שאני דם דחכמים קדושה לק"מ דהש"ס מקשה מדר"ש דסובר דמועלין בו מה"ס וממילא ובש"כ ד"ל דמדרבנן יש מעילה בדבר שלא היה בו מעילה מקודם ע"כ].

ה'יציא מדברינו דקדשים קלים ובטור בחוכם אכורין בהנאה מה"ס ועדיין לרד"ך ביאור אי תלש שערו או חתך עורו מחיים אי מותר מה"ס או לא. ולכאורה משמע מדברי התוס' בכורות דכ"ה ד"ה שער. ומעילה י"ב ד"ה חלב ובחולין דל"ו א' דמותר הגיזה מה"ס וכן בר"ש ערלה פ"ג. אבל תמוה לכאורה בשלמא פה"מ דמהי פדיון רק חלב אסור מזה"כ י"ל דגיזה מותר. אבל במוקדשין תמימים דמיירי ב' בחולין שם הא"ך אפשר קדושה שבהן להיכן הלכה ומה בין קדשי מזבח לקדשי בה"ב דאיחא חולין דקל"ה א' דלמחן בעי פדיון. ובפי' חנן בזבחים דק"ג כל שלא זכה המזבח כו' שנאמר עור השולה אשר הקריב. וכן בקדשים קלים כמבואר שם בסוגיא אר"ש כו' שהמפשיט את הבכור כו' ואפילו ר"ע לא אמר אלא מפני שהדם מרלה על הפסולין ע"ש. אבל בל"ז פשיטא דעור הבכור אסור בהנאה מה"ס ולא עוד אלא שהתוס' בכורות דכ"ז א' ד"ה התולש כתבו בפ"י להיפך דודאי בעי פדיון ונסתפקו הא"ך מהני פדיון הא בעי העמדה והערכה ע"ש היטב. אלא הדבר ברור דבלא פדיון אסור והא שכ' התוס' דהגיזה מותר הוא כלפי דתנן במעילה ד"ב חלב המוקדשין לא נהנין ול"מ. ולא מהני פדיון שהרי אסור גם בפסולי המוקדשין שכבר נפדו. וממילא רובן דחלב תמימים ג"כ לא מהני פדיון. והא דאיחא התוס' ד"ב כ"מ שאח"כ מהני ל"ג ו"ל"מ דמיו יפלו ללשכה דוקא מה שאמרו חכמים. אבל מה שאסור מה"ס איכא דלא מהני פדיון מהי כחלב המוקדשין. ודישון המזבח לרעת התוס' יומא הנ"ל. ודישון מזבח הפנימי לר"ה כמש"כ התוס' זבחים דמ"ו א' ד"ה והרי ומוראה וטולה דאסור מה"ס כדאי' שלהי מהכתת תמורה. וכל חטאות המתות דתנן ריש פ' ולד חטאת ועפ"י תבין מש"כ התוס' מעילה שם ד"ה חלב שהקשו אחאי אין מועלין בחלב. ותיקלו דנהי דאסור מכ"מ כיון דאינו ראוי לבא למזבח אין מועלין דלא הוי קדשי ה' כו'. ולכאורה תמוה אחאי גרע מדמי עולה דמועלין דה"ל דמיהס יפלו לעולה אלא דפשיטא להו דחלב המוקדשין אין להם דיוון. והא שכ' התוס' ד"ה ודמיו יגיע ללישכה כו' וה"ק ר"א כ"מ שאח"כ קדוש וא"ק כמו חלב המוקדשין כו' הוא טעום הדפוס ו"ל כמו דם קדשים. עכ"פ ברור דחלב המוקדשין אין לו דיוון וס"ד דה"ה למר. ולמדנו רבותינו ז"ל דלא דמי למר לחלב ובפסולי המוקדשין שכבר נפדו מותר. וממילא בתמימים מהני פדיון דוקא חלב מותר. וממילא בתמימים מהני פדיון דליכא כהו פדיון אין להן היתר לעולה אלא אם שחט אח"כ במקדש והיחורו הריקס. או אם הומם אח"כ ונשחט בכבדינה הא בל"ז אסור מה"ס ויותר מזה כתב הרא"ש פ"א דבכורות סו"ה בפטר חמור דאסור בהנאה דאם גזו שערו בעי קבורה אע"ג שאין בו משום לא חנוזי מכ"מ שערו אסור בהנאה כמו בכור בהמה טהורה. ומיהו אי נתלש שער בכור בע"מ הלישחו מחירתו מה"ס אפילו מה אח"כ. כמש"כ התוס' דלא מליטו שאסרה החורה בפסח"מ אלא חלב. ובכור בע"מ כפסח"מ שנפדו דמי. ואע"ג דאי לא נתלש מחיים ומה אסור האמר מה"ס. והרי הוא כעור דבקבורה כמבואר בזבחים דק"ג וק"ד א' דר"ע בגבולין מיירי ור"ל בבב"מ שנשחטו ומתלא טריפה ע"ש. וה"ה הלמר והייט דאיחא בכורות דכ"ז א' ופי' עקב' איפכא מביעי ל'י גראה ע"ה הגיזה אסור דמיתה קאסרה ל'י אינו גראה ע"ה הגיזה מותר דמטיקרא תליס. וחכמים אורסין מדרבנן אפי' נתלש מחיים. חמור לענין דלמר תמימים אינו מותר אלא בפדיון והייט דאי' בפסחים דל"ז א' ונסתחם בניצוי עולה שמעל דכ"מ שאל נפדו מועלין בו. ובל"ז י"ל דהקדשו לרמי עולה כמש"כ התוס' בכורות שם ד"ה התולש ע"ש שפר ש"ע. והנה נחבדר דאי' לנאח לחולין מידי קדושה כש"א אלא בפדיון. וא"כ עדיין נשאר לנו לבאר דברי התוס' קדושתין דג"ז ב' ד"ה מה שלי שהקשה הר"מ על פירש"י ז"ל דכח שמליט מיסה מוליא מידי מעילה אע"ג שלא נזרק הדם. ה"ג יתיה השחיטה מחיר בתוך אע"ג שלא נזרק הדם ומוליא מידי אבר מה"ס כר"ש דאמר מועלין בדמים ע"ש וסתמא דמחיתין ביומא כרבנן ולפי' נמכרים לנגנן לזבל וסובר כר"ח כהן הובא בתוס' שם דחכמים

הזהיר דכתיב לא יאכל קודש. אף הנאת הקדש דמעילה הזהיר כו' מובן אבל קרקע כי היכי דנהמטע ממעילה ממילא אין לאו בהנאתה אפילו לשיטת הרמב"ם ז"ל ריש ה' מעילה דהא דלוקין על הנאת הקדש מהא דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך וגו'. וה"ה לשאר כל קודש בין קדשי מזבח בין קדשי בה"ב ע"ש. וא"כ יש להקשות ממנפ"ש אי נכלל כאן אפילו בה"ב. מה"ס לחלק בין מחובר לתלוש. אבל ל"ק כלל דודאי מפשטא דקרא לא ידענו אלא קדשי מזבח אלא מדגמרינן בס"כ מקדשי ה' דאיכא מעילה בקדשי בה"ב ונ"ל חטא חטא מתרומה. ה"ג כ"ל דמה תרומה לוקין על זרות ה"ג כל מעילה דקדשי בה"ב לוקין ורק משום דבעינן לאזהרה מקרא מפורש להתרות בו ע"כ לריבין אנו לרמות קדשי בה"ב לקדושת מזבח. ולפיש קרא דלא תוכל לאכול וגו'. גם בקדשי בה"ב. משא"כ קרא דתרומה דכתיב וכל זר לא יאכל קודש א"א להסבירו גם על קדשי בה"ב דלא שייך בו זר דהכל זרים אלא. וכן דרך הרמב"ם ז"ל בכל מקום לרמוז הלאוין בקרא מפרש. אבל קרקע שאין בו מעילה מה"ס לילף מהאי קרא דלא תוכל לאכול וגו' ללאו. והשתא י"ל דרש"י ג"כ כיון דגמרינן מתרומה דעגש והזהיר על קדשי בה"ב מקרא דלא תוכל וגו'. והראב"ד ז"ל שכתב שם ופשוטה מוז היא מתרומת הקדשים לא תאכל ומשמע מדברי הכ"מ דכיון דלעת רש"י ז"ל דנ"ל לאו מתרומה עלמה ולא נראה דא"כ למ"ל להראב"ד להביא האי קרא דלא מיירי בתרומה עלמה אלא בחזה ושוק כדאיחא ביבמות דס"ח. חיפוק ליה מדכתיב וכל זר לא יאכל קודש אלא גם הראב"ד ז"ל מודה להרמב"ם דיש להסביר הלאו בזוהר פשטא המקרא. רק משום קרא דלא תוכל לאכול וגו' מיירי עיקרו בחזן אלא כמכות ד"ז איחא דקאי ג"כ על עולה ומשום זכות. להכי ניחא ליה להביא יותר קרא דבתרומת הקדשים ל"מ דאיירי בקדשים. וה"ה לכל קדש אפילו בה"ב ומהאי קרא נ"ל כל מה דנ"ל מנ"ש דמועלין [ולא כמו שר"ו התוס' זבחים דמ"ה א' ד"ה דומיא דעל בה"ב אין לוקין אלא כמסקנתם דלכ"ג גמרינן אפי' בה"ב]. הא דאין מועלין אחר שנעשה מלתו. גם בהנאה מותר מה"ס דמזוכה ביומא דכ"ט ובכ"מ לענין דם קדשים והעגס כיון דנ"ל עיקר זה מע"ע ומה"ד דהיו שני כחובים הבאים כח' ושניהם אין בהו מעילה דבעגלה ערופה תניא בתוספתא פרה פ"א דחף הגזוז וסובר בה אינו לוקה. ומש"כ שארי הנאות ואי היו מועלין בה היו לוקין כמש"כ המל"מ ריש ה' מעילה בשם הרמב"ם בסה"מ דכ"מ שמועלין לוקין מקרא דלא תוכל לאכול וגו' ונדריך אשר תדור אלא ע"ע אין בה מעילה. וכ"כ התוס' יומא דנ"ט בד"ה והרי ע"ש וכן מה"ס מבואר בתוס' שם דאין מועלין בו ולשון מועלין דאיחא שם ל"ד. ולא הכי"מ פ"ב מה' מעילה הי"ד שהביא ר"ה למש"כ הרמב"ם שם דשן המזבח חולין מועלין בו כו' מהא דפליגי רב ור"י במעילה ד"ט. והלכה כר"י וסתמא דהש"ס ככ"מ דפרומת הדשן אע"פ שנעשית מלתו מועלין בו. וסובר מרן הכ"מ ז"ל דדשן המזבח ומניחים אלל המזבח שזה לרין הדשן הלכור ע"ג המזבח. ומליא בפלוגתא דרב ור"י וסתמא כר"י ואלא"כ דכמעילה ד"א ב' הוי שם הש"ס משעיר המשלח דחיי אליבא דרב ביומא דס"ז ב' אלא לא תליא הא בהא כלל. דתרומת הדשן אע"ג דרבי קרא לאיסורא מדכתיב ושמו. מכ"מ הרי אויל לאיבוד ונבלע בקרקע כדאיחא יומא דכ"א ב' לא מיקרי קדשי ה' כמו חטאת המתות דמשום דאילו לאיבוד לא מיקרי קדשי ה' ואין מועלים בהו. ולא פליגי אלא בדשן הלכור ע"ג המזבח שחפר מלאכה הולאה דשן עכ"פ כיון דנ"ל מע"ע ומה"ד שאין בהם מעילה ורק איסורא בעלמא. הא בכל שנגמר מלתו איסורא נמי ליפא. ואפילו למש"כ תוס' זבחים דמ"ו א' ד"ה והרי דמועלין בה"ד מ"מ הרי גמרינן נמי מע"ע ומכש"כ להסתקא ממעשינן הערופה ולא אחר: [הנה"ה ובאותו ענין ראינו לבאר דברי הרמב"ם ז"ל ה' מעילה פ"ב הי"א יא לא נתלש דקרון מועלין בו כו' משמע מעילה גמורה מה"ס ולא כהראב"ד שם שהשיג מהא דיומא דנ"ט ב'. ונראה דהרמב"ם ז"ל גרים ביומא כדאיחא במעילה ד"ה מ"ט דמ"ד אין מועלים בהם ולא כג"י דינן ביומא ע"כ לא פליגי כו' ופליגי ר"ש ורבנן אי מועלין מה"ס לאחר זריקה וא"א למכור וכ"כ הרמב"ם בפ"י המשניות מעילה פ"ג שאין הלכה כר"ש דאמר מועלין בדמים ע"ש וסתמא דמחיתין ביומא כרבנן ולפי' נמכרים לנגנן לזבל וסובר כר"ח כהן הובא בתוס' שם דחכמים

תמימים אסורים מה"ח וה"ה בשחט בתמותו בלא פדיון או בכור
 ללא מהי פדיון. ואין בזה מחלוקת ומשנה מפורשת היא גם אין
 להקל משום דעת הרמב"ם ז"ל שאין בכור נוהג בחו"ל. דכבר מחי
 לה מאה עוכלי ואיפסיק בש"ע דלא כותי' ז"ל. ומכ"מ כיון שבה
 לפניו יקום וגשנה פרק זה וידוע דברי הרמב"ן ז"ל והביאו הרא"ש
 פ' כל פה"מ ובסמוך דקדק בהם איה"ש. אבל מקודם נשנין סוגיא
 א' בכבורות דל"ו ב' ר' שמלאי ור"י נשיאה כו' אמרי התרת בכור
 בחו"ל ע"פ ג' בני הכנסת ופירש"י בחו"ל שאין ראוי להקריבה כו'.
 וקשה מאי נ"מ במה שא"ל להקריב הא לאכילה אסור ומכ"כ לדעת
 רש"י קידושין הנ"ל והא דפירש"י בחולין מ"ד ב' שרי בזכרא דשחט
 קדשים בחוץ והתם בכור בחו"ל הו' ה"ק דכמו דאסור בא"י מה"ח
 ה"כ אסור בחו"ל מדרבנן ועדין לרין ביאור הסוגיא דמשני אי
 ממחיתין ה"א בחו"ל אפי' שאינם מובהקים והאי דקתני מובהקוס
 להודיעך כמו דר' יוכי כו' לימרו דס"ד מחיתין בא"י להכי הני
 מובהקין קמ"ל דאפי' בחו"ל ויותר קשה להבין מש"כ החוס' ד"ה
 התרת שכו' ומחיתין לא שמעינן ליה לויכא לאוקמי בזה"ו כו' קשה
 אדרבה מחיתין ס"ד דאפילו בא"י מותר. ונראה דפשיטא דר"ש
 ור"י נשיאה לא בלא לפסוק כו' ויסי דדוקא בחו"ל מהני ג' הדיוטות
 ולא בא"י אלא מפרשי משנתנו דמייירי בחו"ל ופסקו כח"ק. ושפיר
 מקשה הש"ס על רבא מאי קמ"ל דבעינן מומין מובהקין מחיתין
 היא. ודברי החוס' מתבארים עפ"י דקשה למה להו למימר בלשון
 היתר יותר הו' לר"ש ור"י נשיאה למימר דבא"י אסור וזה וכתבו
 החוס' דאי ממחיתין ה"א דבחו"ל ג"כ אסור דדוקא בזה"ו. להכי
 אשמעיהו החירא דח"ק בזמן הבית מותר בחו"ל. עכ"פ מובאר דיש
 ג"מ בין חו"ל לא"י. איברא הרמב"ן ז"ל פ' בחו"ל שאין מומחין
 מלזין מבוחר בדבריו ז"ל שהוא כרא"ש דמקשה על הרמב"ם
 שפרש בפ"ג ה"ב בכבור שילא מא"י לחו"ל והוא ע"פ שיטתו דבכור
 אינו נוהג בחו"ל ולא כמין הכ"מ שנחקק לפרש סנה רביע ז"ל
 עפ"י דעתו דהרמב"ם בשטת הראב"ד והרמב"ן ז"ל עומד. ומקשה
 הרמב"ן דא"כ למה ל' לאדכורי חו"ל מקום שאין בכור נמלא אלא
 בדוחק. לימא מקום שאין שם מומחה כו' והכי מפרש הרמב"ם ז"ל
 כמש"כ דמייירי בילא מא"י לחו"ל. וע"כ הטעם משי' שאין מומחין
 מלזין ועדיין אינו מדוקדק לשון הש"ס ה"א בחו"ל אפי' כו' מאי
 איכא בחו"ל או בא"י לא הו' להש"ס לומר אלא ס"ד אפילו שא"מ
 כו'. ואפשר דבאתא כך היה גרסת הרמב"ן ז"ל והאי פשטא דשמעתא
 אליבא דרמב"ם ורמב"ן ולפי' רש"י וחס'. ונראה דשני נוסחאות
 ה' בגמרא גי' א' אי ממחיתין ה"א בחו"ל אפילו מומין שאין מובהקין
 קמ"ל והייט נוסחת רש"י וחס'. ונוסחא אחרת אי ממחיתין ה"א
 אפי' מומין שא"מ והאי דקתני כו' והאי נוסחת רמב"ן וכו"ב י"א
 הרבה בש"ס. ועוד יש לכאורה להביא ראייה דאין בכור נוהג בחו"ל
 מה"ח דמקשה הש"ס קידושין (ל"א ה) הכי תפלין ופס"ח דכתיב
 בהן ביאה ונהג בארץ ובחו"ל. ולמאי נקט פ"ח ולא בכור כהמה
 טהורה דקדים בפסוק אלא דא"כ בחו"ל. וי"ל דבהמה טהורה י"ל
 דמש"ה כח ב זהו ביאה משום דכתיב שם לה' ובכור בחו"ל לכ"ע
 אין מלוא להקריב לה' ואפי' לר' ישמעאל כמש"כ החוס' תמורה
 (י"א ה) ד"ה אפילו בשם הספרי וכ"ח א"כ מאי לריכי ר"י ור"ע
 לרש"י אחריני שם (כ"א). וי"ל משום דבאתא מתרץ הש"ס בפ"ח
 טשה מצוה זו שבשביעה תכנס לארץ וא"כ אין ראייה אפילו בבהמה
 טהורה. אבל להס"ד דרואי י"ל כמש"כ ולהיפך לא קשה הא אין מצוה
 זו תלוי' בארץ והנן כל מצוה שא"ת בארץ נוהג בין בארץ בין
 בחו"ל דיל' דמחיתין ר' ישמעאל כדמוקי אבי' שם מאן תנא דפליג
 כו' ר"י. ור"י ס"ל דאם ברא ממוטל יקריב א"כ ודאי נוהג בחו"ל.
 והנה הרמב"ן ז"ל הביא ראי' דטהב בחו"ל מה"ח ממעשר בהמה
 דאיכא בכבורות ר"פ מעשר בהמה דנה ליקריב א"כ בחו"ל מכ"מ
 ליקריב טהורה וכו"כ גבי בכור. ולכאורה יש לדמות דמעשר בהמה
 איכא בשבוק והבאחא שמה וגו' אבל ליקריב מיהא קדוש גם בחו"ל.
 אבל בכור איכא בשבוק לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ג"כ. ויילף
 מה מע"ש אין אסור אכילה בחו"ל ה"כ בכור בחו"ל. והא שהוכיח
 ז"ל דמגמיר גמירי בכור ומעשר אהרדי. הכא ע"כ לא גמיר
 מהרדי חדש דנקיט הש"ס בכור ומעשר קראי אחריני ולא גמר
 מהרדי מיהא לק"מ על הרמב"ן ז"ל דהפסוק לא תוכל לאכול וגו' לא
 מייירי

זי הולאו. וקדשים שמתו ג"כ אסורין בהנאה מה"ח כמש"כ לפיל
 ומשנה מפורשת היא בזבחים הנ"ל לענין עור וה"ה בשר בקבורה
 ויה"ח דמ"ש. ומנ"ל דהשחיטה בחוץ יסיר באכילה ונהי דלא עבר
 ע"ה"פ לא תוכל לאכול בשעריך וגו' דלא קאי אלא אם נשחט במקדש
 כדון כדאי' במכות ד"ע ב' לענין מ"ש וה"ה לכולו. אבל מכ"מ
 בעשה דואכלת לפני ה' אלהיך קאי כמו מע"ש שלא נכנס לירושלים
 כמבואר ברמב"ם פ"ב מה' מע"ש. וה"ה קדשים שלא נשחטו במקדש
 דכתיבי בהאי קרא. והיינו דאיכא בתמורה ד"ו ב' בזה"ו מי איכא
 חס שחט אלא עיקר פי' החוס' קידושין הנ"ל להחיר בפדיון.
 דבשחיטה נעשה בע"מ כמש"כ רש"י ז"ל חולין ד"ל א' ד"ה דמדי
 פסח מי אידחי ע"ש. ומהני העמדה והערכה ג"כ כמבואר בסוגיא
 דחולין שם דמפרכסת הוויין בני או"ה. איברא י"ל דרש"י אול
 לטעמיה ב"ק דע"ו ב' ד"ה וכל העומד דאפילו בע"מ שנשחטו בלא
 פדיו' אינם יכולים לפדות משום שאינם בהעמדה והערכה. וכמ"ש
 החוס' שם ד"ה בשחט לחלק בין שחיטה כשרה לפסולה. והחוס'
 לטעמיהו דמכ"מ הם בהעמדה והערכה. וכן דעת השאלמות פ' נח
 סי' ו' ע"ש. ומכ"מ בעיקר הדין אי יכולים תמימים שנשחטו לפדות
 הו' בה עובא רבוחינו החוס' ב"ק שם דף ע"ו א' ד"ה שחיטה שא"ר
 וכתבו דלא משחטיט שום תנא שיהו נפדין. וכתבו טעם ע"ו דמוס
 שהוא מחיים חשוב מוס לפדות. אבל מוס שהוא לאחר מיתה לא
 חשוב מוס כדתיני בסוף התורה בהדיא ממו תמימים יקברו בע"מ
 יפדו דלא בעינן העמדה והערכה אפי' תמימים יקברו עכ"ל ודבריו
 אלו מרפסין יאירי וכבר פלפל בזה הגאון רמ"א ז"ל בתשובות הגמות
 ובשאר בל"ע. אבל הנראה דה"פ דזה ודאי לא בעי למימר לאחר
 מיתה משם. דפשיטא דבשרא בעלמא הוא וחו הא כאן נעשה המוס
 בתחילת שחיטה וכסוגיא דחולין הנ"ל אלא כיונהם בשעת מיתה.
 ובשלמא חסם בחולין ה"ק אי בעי אפשר לפדות במקלח שחיטה.
 אבל הכא שנשחט ומת הו' כמום בשעת מיתה. והביאו ראייה דלא
 מהני עפ"י שיטתם ז"ל במס' בכורות דל"ד א' דמסוכנת שאין לו
 רפואה הו' כבע"מ וא"כ קדשים שמתו ע"כ לפני מיתה ה' גוססין
 כבע"מ ומכ"מ אסורין זה בכור דעת החוס' ז"ל. אבל עפר אי
 תחת כפות רגלי רבוחינו ז"ל. וזה הדין דמסוכנת הו' כבע"מ קשה
 עלי לקבל שהם ז"ל הקשו שם בכבורות דא"כ למה אין בוחשין על
 אחות הדם כיון דהו' כמום שא"י להתרפאות. ויישבו דמדרבנן אסור
 עוד חירלו דהו' כמום עובר ולמד מזה הרא"ש ז"ל דמותר מה"ח
 להטיל מוס קבוע על בע"מ עובר [וכ"פ בשו"ע אבל ברמב"ם ה'
 א"מ פ"ב כ' דאם ספק אם הוא מוס קבוע או מ"ע. אם עשה בו
 מוס אינו לוקה מבואר דעל מ"ע לוקה] ואסבריה הרא"ש ז"ל דתמים
 יהי' לרנן כתיב כשהו' תמים להקריבו למזבח או מוס לא יהיה בו.
 וקשה לי בתמורה למה תניא א"כ או אינו אלא בע"מ עובר כו' ת"ל אשר
 לא יקריבו ה' פ' ובע"מ עובר טופו להקריב למחר. וי"ל אשכ
 יהי' לרנן. ומו הא"ך יש לו דמיון לבע"מ עובר הא א"י להתרפאות
 וע' חוס' שם דל"ח ב' ד"ה בראק וזבחים י"ב ב' ד"ה וש"מ ע"ש.
 א"כ הדק"ל אמאי לא נשחט על אחות הדם כמו דמותר להטיל מוס
 אבל לענ"ד דאחות הדם אינו בע"מ דמוס לא איקרי אלא כשהוא
 יכר מנחון כדאיכא שם דל"ט א' מה מוס מאבראי כו'. וה"ה
 כחולה זקן ומוזק שאין שוחטין עלי' כדתנן בפ' כל פסולי המוקדשין
 מעשה בזכר של רחלים זקן כו' ולא יהיה עד שהוטל בו מוס. רק
 לענין איסור הטלת מוס תמים יהי' לרנן כתיב וזהו לא בעי מוס.
 כדאיכא שם דל"ט א' לענין חסרון מצפנים כי מיבעי לן לאפסולי
 מאי פמים יהי' לרנן כתיב. ובתמורה דכ"א א' בתמורה בכור
 ומעשר מזה להטיל בו מוס כיון דלאו לאקריבי קאי כו'. וממילא
 לפי דברי נבחר הראי' מדתיניא ממו תמימים יקברו כו'. ואולם יש
 להביא ראייה אחרת מתמורה דל"ו ב' דתיניא כל הקדשים שנפל בהם
 מוס ושחטן רמ"א יקברו ומכ"ל יפדו. ואי איכא מאי בעי שנפל בהן
 מוס וא"כ שחטן חיוקן ליה דבשחיטה עלמה היא המוס. אלא לא
 מהני הפדיו' משום החוס' ז"ל (מיהו זה י"ל דאסור משום שיעשה
 המוס נידים לשיטת החוס' הוא מדרבנן ודעת הרמב"ם שאסור מה"ח
 מדכתיב לא תאכל כ"ח כמבו' בה' פסח"מ פ"ח ה"ב) ודעת הר"מ
 ז"ל בקידושין דמהני פדיו'. אבל בלא פדיון פשיטא דטעון קבורה
 מה"ח עכ"פ בהא מחיתין וסליקין דהלמך ועוד שנחלש בקדשים
 (ח"ב)

מיירי אלא בשחופי פנים שהולין לחון ולא בשחופי חון כמש"כ לעיל. וא"כ לא מנינו דליתקיש להיחר אכילה בחון והא דנקט הש"ס חרי קראי ולא יליף מג"ש בכור ומעשר ל"ק כיון דאשכח לכל חד קרא בפני עלמו. וקראי ודאי לאו יחירי נינהו ומכ"מ יש לשיטת הרמב"ם ז"ל מקום כיון דגמר בכור ממע"ש מהפסוק ואכלת לפני ה' אלהיך וגו' ומחאי קרא ג"ל מלוא דאכילת קדשים בפנים ולאו הבא ממ"ע אס שחטן בחון כמש"כ לעיל בשמו ז"ל. שפיר ג"ל דאין איסור כלל בכבור בחון לארץ משא"כ מעשר בהמה לא אחקיש למעשר שני אלא למלוא בהמה :

עוד

הביא הרמב"ן ז"ל הא דבינה דכ"ז ב' דמייתי בוכרא לקמיה דרבא והוא בחו"ל. ולכאורה י"ל דמדרבנן מיהא אסור כמש"כ לעיל לרש"י ותוס' ז"ל. וי"ל דס"ל להרמב"ן ז"ל דטעם איסור ראיית בכור ביו"ט משום מתקן. ואי דרבנן לא שייך מתקן כמו טבילת כלים מטומאה דרבנן דאי' שם דו"ח דשרי. ורבא לא חזי ביו"ט ש"מ שהוא מה"ס ודעת הרמב"ם ז"ל דאינו כן כמש"כ בביאור השאלות פ' בא בעו"ה אלא משום מוקלה. וא"כ י"ל שהוא מדרבנן :

עוד

הביא הרמב"ן ז"ל מהא דבכורות ד"ג ב' הויה גיורתא כו' דאחיא לקמיה דרבא כו' ואמר לית דחס להא דר"י דאמר אין שותפות עכו"ם פטור מבכורה. וגם בזה י"ל דאי מדרבנן חייב לא הוי לרבא לומר משום דליה דחס לדרי' תיפוק לן דכל המקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל כמו בכ"ד שנהג בא"י מה"ס ובחול' מדרבנן. תלם ג"כ בחו"ל מה"ס עוד הביא ראי' מחולין (מ"ד ב) ר"ח שרי בוכרא ולא זבין מיני' כו' אלא בזה י"ל דס"ל להרמב"ן ז"ל דהא דר"ח לא אכל רק משום כיעור. דביון דדיין לא חשיד כמש"כ התוס' שם ד"ה וכן בישוב הראשון ואי הוי איסור דרבנן לא שייך ביה להחמיר כ"כ. ויש לזה ראי' ביבמות פ' ב' דחנן מיאנה או שחללה בפניו ישאנה משמע שאין בו שום חשש כיעור. ולכאורה קשה אמאי אלא משום דאיסור מילין דרבנן וחללה בפניו ג"כ אין לחוש רק שמה אינו היבס והוא חששא דרבנן. והרא"י דבני באשמועיניהו לחד כדאיפת ביבמות (ל"ט ב). כל זה יש לדחוק ולחוק הוכחת הרמב"ם ז"ל [ובאמת דעת התוס' ביבמות דאסור משום כיעור ושעת המתירים הוא משום סברת הירושלמי שאין שנים מניין לחטוא בשביל א' משא"כ במקח] ועיקר דעת הרמב"ן ז"ל אינו אלא להוליא מדברי הרמב"ם דמשמע אפי' מדרבנן א"כ בחו"ל. אבל אי נרלה לומר דמדרבנן נהג ודאשר הוכחנו מדעת רש"י ותוס' ז"ל אין הוכחה להכריע בהיפך. [ומה שהקשה שם הרמב"ן ז"ל שטעמו מולא חנן בכור נהג בארץ ובחו"ל כמו דתנן גבי מ"ב ודחה דכאן דכפטי"ר תלם רחמנא לא איצטרך קשה לי הא בגיד בהשה ג"כ חנן הכין] מכ"מ כבר סוגיא דפוסקים ז"ל ופסק השו"ע דנהג בחון לארץ מה"ס :

הר"ן שם ד"ה הא קמהני ליה דנושוס שאין זה אלא גרמא בעלמא שרי. ובדף ל"ו ב' ד"ה אלא אדעתיה' דנפשיה כו' ובעל הכרי נגרמא דמדיר בעלמא מהני ובדף מ"א ב' ד"ה אבל כי דהנאה מומילא אחיא כו'. ומכ"מ אינו מותר אלא במקום מלוא כמש"כ הר"ן דל"ח א' ד"ה וזן את אשורו כו' דבחרת מלוא עסקינן כו' ואע"ג דמורד מהני כו' הנאה דמומילא הוא. אי הני חרתי מדעם דנפשיה והנאה דמומילא כמו הויה דמ"א דאומר סם פלוגי שרי. ועפ"י ז"ל נחא מה שהקוה החוס' שבועות דמ"ד ב' ד"ה ורבי יוסף היאך שרי להמודר לתקוע לו תקיעה ש"מ הא מהנהו בפרוטה דעני. אבל למש"כ נחא דהיינו מדעם דנפשי' והנאה דמומילא ושרי מיהו כל הא דלמרינן דסברא דמלוא בלחוד לא סגי מבואר מהא שא"י שם בגדרים (ל"ג ב) ומחזיר לו אבידתו משום דכי מהדר ליה מדעם דנפשיה קא מהדר ליה. אבל בל"ז אסור ולא מהני סברא דמלוא לחוד אלא משום לרוף חרי בכרות. והא דהנאה מומילא ומדעם דנפשי' שריין מוכרחת ממשנה דפורע את חובו דשרי לחנן דכובר אכרתי ארי בעלמא הוא ואע"ג דפטורו מנתיב. זעוה היינו מדעם דנפשי'. ואין בזה מלוא לשלם חובת חבירו אלא משום דהוי הנאה מומילא ג"כ. וכ"ו לסוגיא דגדרים דל"ג הנ"ל שלא הותר הסבת אבידה אלא מטעם לירוק סברא מדעם דנפשיה. אבל אביי יכול לומר דסברא דמלוא לחוד מהני. ומש"ה מחזיר אבידתו ומקריב עליו ריבי זבים כו' ומרפאהו רפואת בהמתו במקום שאין רופא או רפואת הגוף אף דיש מניחו על הסלע כו' הא מיד ליד אסור אע"ג שהוא מלוא חב"ב הוכיח הר"ן בעלמא דל"ט ב' ע"ש. י"ל דלאביי באתא אס אי אפשר בהנאה על הסלע מותר ליתן לו ביד. רק במקום שאפשר למעט הנאה לאו מלוא לרבות להכי אסור. ורבא לית ליה סברא זו וכבר פלגי מעין זה בשבועות (י"א א) דרבא הוכיח דמשמע מת בעריות פטור דאי חייב ומשום דאנוס הוא שרי לפרוש כי פירש מיד בהנאה מרובה נמי לישרי ואביי פליג עלה ע"ש. וכ"ז יישבתי לדעת הר"ן ז"ל שעליו ועל שיטתו קאי קושיא החמורה הג"ל. וכבר כתבתי דדעת רש"י ז"ל כהר"ן ולא כהתוס' ואודי רש"י ותוס' לשיטתייהו (רה"ש דכ"ז א') ד"ה כיון דלזביון קחיא. דרש"י כחז דאשר לית ביה משום כל יתנאה דאי הוי ב' התנאות. היאך שרי למודר הנאה לתקוע בו תקיעה ש"מ ותחום' לשיטתייהו אזלי וכתבו דיש בו משום כל יתנאה. ודע דהבב"מ ז"ל ש"כ דהא דמותר למודר הנאה משופר לתקוע בו תקיעה ש"מ דוקא מלוא דאורייתא ולא דחלולות דרבנן דעתו ז"ל חתום' דיש בהם הנאה ולא הותר אלתי' מלוא ומפיק הנאה שבו אפי' לגי' מותר לתקוע לו דמשמע שיהא אחר חוקע בו היינו ז"ל נושוס שיש הנאה לשמוע קול שופר כלשון הרמב"ם הג"ל ולהכי אין בכח מלוא דרבנן להפקיע ואילו קושיית הר"ן ז"ל ע"ש שהקשה לדעתו ז"ל דמשום שאין בו שום הנאה שרי. (וכן תמיהה הטורי אבן שם ע"ע ובאבני מלואים) והא דאיפתא בעירובין דל"א א' דלערב באה"ג תלי אי מלוא ליהנות נתנו. ואי מערבין לדבר הרשות. ולכאורה קשה לרש"י ולר"ן ז"ל מנפ"ש אי מהנאת העירוב קאמר אפילו לדבר הרשות ג"כ מלוא היא. ואי הנאת דאחי מהיתר העירוב אפי' לדבר מלוא ג"כ יש בו הנאת הגוף דאוכל בבית המטבח וכדומה. אבל לק"מ דלשיטתו קאי דהנאה דמומילא ומלוא ג"כ שרי אפילו בהנאת הגוף. וה"כ ע"י עירוב למלוא הוי מלוא ושוב ישיג הנאה מומילא. וכמש"כ הר"ן ז"ל עוד ריש פ' לולב הגזול ע"ש. אבל בעירוב לדבר הרשות אין בהנחת עירוב מלוא דלתי' שרי מש"ה הנאה דבא מומילא מש"ה אסור :

הדרן לריגא דהא יתקן ומלמדו מדעם הו"א לאביי שרי משום דמודר הנאה מחברו לא יתקן להדירו ממלוא. ולרבא שרי משום מלוא לאו ליהנות נתנו. וא"כ מוכח דסברא דמלוא לאו ליהנות נתנו שרי לכתחלה וכן בהא דר"ה הג"ל חוקע בו תקיעה ש"מ. וקשה לי מהא דאיפתא ביבמות (ק"ג ב) בגדל המוכר ומחלט לא תחלוץ. ואם חללה חליתתה כשרה והטעם משום דמלוא לאו ליהנות נתנו כפירש"י שם. ומכ"מ לכתחלה אסור ובעלמא בגדל של ע"ז נחא משום דמאוס אבל בגדל המוכר ומחלט אמאי. ובאמת פירש"י שם לדעת רב פפי דמתקן בין סגדל המוכר ומחלט דהא דאסור לכתחלה המוכר משום דלא ליתי למיעבד כמחלט. מבואר דמבוס איסור הנאה

ועתה יש לעיין ביריעה הזאת האסורה אי מותר ללמוד בה שלא בלבור. ואי מותר לקרות בה בלבור שיהא ס"ת כשרה ומקודשת כדין. והנה ללמוד בה בפ"ע תלוא אי מלוא ליהנות נתנו וכבר הלכה פשוטה דלאו ליהנות נתנו ומותר לכתחילה ודעתן בפ' אין בין המודר ומלמדו מדרש הלכות ואגרות. ופי' הר"ן משום דמלוא לאו ליהנות ניתנו. ואולם קשה דא"כ מ"ט דאביי דבוכר בדף ט"ז דמלוא ליהנות ניתנו. וקושיא זו הקשה הגאון בעל טורי אבן ברה"ש שם ולא יישב בדבר. והנראה לתרץ דאביי סובר דהמודר הנאה מחברו לא נדר אלא מטובת חברו לבד ולא במקום שיש מלוא וטובת עלמו הוא עושה שז"כ אותו ה' במלוא כמש"כ התוס' ר"ה שם ד"ה המודר הנאה ממעין. וסברא זו ישנה גם לרבא דכשתמלא לומר דעת הר"ן ז"ל בפרק ד' ונדירים תמלא שיש ג' סברות להחמיר במודר הנאה מחברו. וכשיש שתיים מהשלשה שרי ואי לא אסור והיינו מלוא ומדעם דנפשי' קא מהדר ליה והנאה דאחי מומילא והנה סברא דמדעם דנפשיה כו' חנן שם דל"ג א' ומחזיר לו אבידתו. ותנן שם ל"ח ב' מאי רפואה מומן בהמתו וע"ש בר"ן ד"ה אלא דביש שם רופא אחר אסור והיינו משום שאין מלוא דהשבת אבידה. ואע"ג דמדעם דנפשיה קא מהדר לי' ומש"ה שרי בשאין שם רופא אחר כמש"כ הר"ן שם. סברא דהנאה מומילא חנן שם ד' ל"ה ב' ומקריב עליו קיני זבים וכ"ו. ואע"ג דמהנהו דשרי למיכל בקדשים כמש"כ

הנאה שבו מותר לכתחלה. אבל א"כ לרב פפא דמחיר דיעבד אף במחלט קשה אמאי אסור לכתחלה. ובשלמא לשיטת הרמב"ם וחס' ז"ל דס"ל דגזרינן במילי דהנאה שמא ירבה יותר מכשיעור י"ל דהכא נמי אסור בסנדל שמא יהלך בו יותר מכשיעור. וכמו דגזרינן במעין בימיה"ח כסוגיא דר"ה והא דלא גזרינן בחקיעה שופר משום דאסור לחקוע ביו"ט בלא מלוא. וכן במקום דליכא למיגזר כ"כ מותר לכתחלה כמו בעירובין דל"א הג"ל וד' פ"א עושין לחי אשרה אלא שיש לעיין בדבריהם ז"ל גיטין (כ' ב) בדר"ה בכחובת קעקע וז"ל כדאמרין לעיל כחבו על אה"ג כשר אע"ג דאסור לכחוב דהא מחגיזי בזה"ל עכ"ל. ואי כוונתם שנהנה כמה שפוער אשמו ונפטר ממוזות וכדומה א"כ יהא אפילו דיעבד פסול כמו בדר"ה שם למ"ד מלוא ליהנות נחמו שלא יאל. והטעם משום כל מה דא"ר לא תעביד אפילו דיעבד ל"מ כמש"כ הטו"א שם. דאפילו אבוי מודה הכא ע"ש וחו הלא בחליה ג"כ נהנה בכך כדאי' ביבמות (מ"א ב) דלאחר ג' חדשים ניוזית משל יבם ואפילו למש"כ החוס' שם דדוקא בעומד ליבם. מכ"מ הלא יכפוהו לחלוץ וגם כ"ז דאגידא ב' לא יבבו ליה איחתיא כדאיחא בכחובות (ס"ד ח) ומה לי הנאה גדולה או קטנה וחו הלא היא נהנית שחובעת כחובה אלא כבר פירש"י החס' משום דמלות לאו ליהנות נחמו. וה"ל עיקר הגנב והחליה מלוא ניהו ולא דמי לשיטתו דאסור בסכין בך ע"ז במסוכנת כדאיחא חולין (ח' א) דהס' מתקן גוף הבהמה כדך במה שמתיה ביד ולא נחבלה מעלמה כידוע. ואין לומר דבדואי דיעבד מותר מהאי טעמא אבל לכתחלה אסור משום האי הנאה הא שופר ג"כ נהנה בקולו ושרי לכתחלה. וכן בזה דעירובין הג"ל [וכבר כיון לכ"ז הג"ח בס' ק"כ שחולק על החוס' ועל ח"מ וז"ש שם]. אלא יש לפרש כוונת החוס' דנהנה במה שהוא כחוב ויש לחוש שמא ירבה. והרמב"ם ז"ל פ"ד מה' גירושין כחב דכחב על אה"ג משמע לכתחילה ובסברא בעלמא פליגי אי יש לחוש כאן שמא ירבה :

וזכינו לדין דאי כחבו ד"ת על אותו יריעה אסור לקרות בז משום דאסור לשהותו ובעי קבורה. אבל בנידון דידן לקולו זה תיקומו שהרי אין שום חשש שמא ישחמשו בו כיון שנכתב עליו ס"ח וערבו אותו בחוך שארי יריעות. איברא דלפ"ו קשה הא דתנן בערלה פ"ג האורג למר הבכור בבגד ודלק הבגד. ואמאי ידלק יקדישו לפרכות וכדומה וזה יהא גניזתו ודחוק לומר דמייירי דלא חזי לכך. אבל לפנינו יבואר בטוב טעם שא"ל בך :

ונעתיק עלמנו לדין ג' דנשאל בנ"ד. אי רשאים לקרות בס"ת זו בלבוש ונימא דיש עלה קדושת ס"ת כהלכתה וה' יהא גומר עלינו ויאר עינינו בתורתו ודבר זה תלוי אי מהני ואפשר להקדים עור של אה"ג לסת"ו ע"י הזמנה ויעיבור או ע"י כתיבה בקדושה. והנה דבר זה פשוט דכשם שא"ל להקדים דבר שאינו שלו כדאי' בכ"מ וא"ש כי יקדיש את ביתו מה ביו ברשותו. ה"ג א"ל להקדים דבר של הפקר שהרי אינו ברשותו. וכ"כ החוס' ב"ב (ע"ט ב) ד"ה אימור וז"ל ומכא מה שמקדיש נמי אינן קדושים דהאיך יכול להקדיש דבר שלעולם לא יבא ברשותו ולא יזכה בו לעולם עכ"ל. וגם זה ברור דאיסורי הנאה אין לו בעלים כדאיחא בכריתות (כ"ד) בשהנ"ס שהזמנו עדיו כל המחזיק בו וזה בו ופי' דהפקר הוא ובב"ק (כ"ט ב) גבי ב' דברים שאינם ברשותו ש"ל כו' פרש"י אין חמץ ברשותו דכל היכא דאיחי' אסור בהנאה. ושם (מ"ה א) משנמנר דיתו הקדישו אינו מוקדש. ופירש"י דלאו ברשותי' דמרי' קאי לאקדושי'. ואל תקשה מזה דישאל יבול לזכות בע"ז של גוי למהוי ע"ז של ישראל ולא יהי לה ביטול. וכן ישראל הוכה בחמץ של גוי בפסח עובר על ב"י כמ"ש הפר"ח סי' חמ"ז בשם הריב"ש. דכבר כ' הר"ן ז"ל במס' ע"ז גבי עובדא דר"א הקפר דכיון דיש לה תקנה יש לה בעלים. משא"כ איסור הנאה שאין להם תקנה והכל מזוין עליו לבערו כדאי' בבב"ק (ז"ט ב) לענין חמץ של ישראל ודאי הוא הפקר. ולא כמש"כ הגאון בעל קלוה"ח סי' ש"ה דה"ל שיש לו בעלים ע"ש [הנה"ה]. והא שהקטע אחיו של הגאון הג"ל בסוגי' דבב"ק (ג' ב) דפריך הש"ס וכי קדמו ודטוהו ד"ג מאי הוי ליהדר ולדייני' ד"מ. ואמאי והא הוי הפקר וכ' הרא"ש פ"א שם דהכל מודים לר"י דנמך ואח"כ הקדיש או הפקיר אין גובין ממנו. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' נזקי ממון לא קשה מידי. דלפרש"י ז"ל (י"ג ב) ד"ה והועד בו' דמשמע שיהא לו בעל א' כו' וא"כ כשמכרו ג"כ פטור ודאי אין הלכה כר"י וכמה סתמי' דלא סתמי'. משנה דשור שנגח דו"ה וכמה משניות והרא"ש ורמב"ם ז"ל מפרשי דוקא הקדיש והפקיר כמ"ש הלח"מ שם פ"ח ה"ד. ובאמת הרמב"ם מפרש סוגיא זו דהמית והזיק בא"ל. באופן דודאי הכעלים פטורים מזה הטעם וקושי' הש"ס אינו אלא דלישלם מדרי' ע' טשאי כלי רבינו ז"ל פ"א שם. ע"כ הנה"ה]. וכבר מחלוקת הראשונים הוא כאשר הובא בריטב"א סוכה פ' לולב הגזול. שכתב בשם הראב"ד ז"ל דערלה פסול באחרונ' משום דה"ל ואין בו דין ממון ואינו לכס. והריטב"א השיג עליו דמכ"מ מיקרי לכס והביא רא'י ממעשר שני למ"ד ממון בעלים הן דמיקרי לכס. והרי אין בו דין ממון. ולא זכיתי להבין כונתו ז"ל שהרי למ"ד מע"ש מ"ב הן יש להם ד"מ וגמכר כמבואר בקידושין (כ"ו) אלא שאינו יולא מקדושתו והלוקח אוכלו בירושתו והריטב"א החזיק לפי זה בשיטת הרמב"ם במלחמת ה' שם דעיקר פסול אחרונ' של ערלה משום דמיתות שיעורא. והוסיף ע"ד רבותיו ז"ל במדה גדושה שהרמב"ן עלמו לא הולך לזה הטעם אלא כדי לפסול אותו כל ז' לפי שיטתו דכל פסולי המשניות פסול כל ז'. ולא מלא טעם משום שאינו לכס לפסול אותו יותר משאול. מש"ה אמר דעכ"פ פסול משום מיכתת

בר זה לשיטת הרמב"ם וחס' ז"ל דחיישי שמא ירבה. אבל לשי' רש"י ור"ן ז"ל דלא חיישי כלל והא דאסור לטבול במעין בימות החמה משום דלא שייך כאן מלות לאו ליהנות נחמו. אבל בנהנה ממילא שרי כמש"כ לעיל וא"כ אמאי לא חלון בנסנדל החוסבר ומחלט לכתחלה. אבל ישבו הענין דג"מ בין אה"ג שיש להם היסור לאה"ג שלא יחורו מעולם ומלואו רבבן לקוברן כדנתן שלהי תמורה ואלו הן הנקברין כו'. משום דחיישינן שלא יבאו לידי חקלה וכדאי' במס' ע"ז (ס"ב ב) ליקלינהו וליבדרינהו כו' דילמא אחי ביה לידי חקלה. ומש"ה אמרו בירושלמי פ' המלניע דר"ש מודה באיסורי הנאה דהמולאי חייב דהוי מלאכה לריכה לגופה לקיים דברי רמב"ם ויחר מזה כתב הר"ן ז"ל במס' חולין (ק"א) דהוא פינכא דאימלא ב' בשרא ב' ר"א ותבדרי'. ולא הניחו להשאמש בזון אלא משום דאין לה היסור להשאמש בחמין לעולם חיישינן דלא יתוי לידי חקלה. משא"כ בזה"ל שיש לו חקנה מותר לשהותו לכתחלה והרי ע"ז אסור אפילו רק רולה בקיומו כדאי' ע"ז (ס"ד) ואפילו לשמור י"ג של נכרי בחנם אסור. ור"א הקפר מלא ע"ז ושמרו עד שבא הגוי וביטל כדאיחא שם (מ"ג). אלא כיון דיש לו חקנה בביטול שרי. והא דאי' שם (ס"ד) המתן לי עד שאמכור ע"ז כו' אסור שהוא רולה בקיומו היינו שרולה שיהי' ע"ז אבל בקיום כספה וזהב שרי כמבואר שם בע"ז המתחלקת לפי שבריי' והא דמסיק הש"ס והלא רולה בקיומו שלא יגנבו כו'. משום י"ג לחוד מקשה דלית להו חקנה. אבל בע"ז של גוי ודאי שרי. וזוהי ניחא הכל בעו"ה דנסנדל המוסגר אסור משום מחלט ומחלט שאין לו חקנה ודאי אסור להשהותו. ולהכי אסור לחלוץ בו כיון דבעי קבורה ועובר בכל שעה על מלוא דרבנן. וסנדל של ע"ז או לולב של ע"ז דיש לה ביטול אינו אסור לכתחילה אלא משום מיאוס. וכן במדר הנאה דלא בעי קבורה דאחרים יהנו בו. והוא ג"כ יכול לשאלו על נדרו מותר לכתחלה לעשות מלוא וכן יש לפרש הא דחולין (ח') דשרי לשחוט בסכין של ע"ז בהמה בריאה. היינו ע"ז דגוי אבל של ישראל אסור לכתחלה דטעון גניזה מה"ח כדאיחא בע"ז (כ"ב א) מדרבתי' ושם בספר ע"ש. ודבר זה פשוט אללי ואין עלה חולק ומש"כ הרמב"ם ז"ל דרשאי לכתוב גט על אה"ג לא נחית אלא לגופא דניחא. ומייירי בזה"ל שיש להם חקנה וגם החוס' ז"ל הוסיפו לאסור לכתחלה משום

נלמד שוב הרשב"א בסי' תשמ"ו הנ"ל דמשום שאין לו זכי' בו לא מהני. אלא משום דאין לו היתר אכילה כעת וכן כלל הרמ"א או"ח ה' לולב שני הדינים כא' משום דטעם השני מספיק לטניהם:

ויראתי להגאון ח"ס בל"ח. שכתב ראי' דהאי' של בעלים מאוגיא דפסחים אחד ממאחיס מלמד שערלה עולה במאחיס. אלא מה דאי לא מדרשה משקא ישראל היו שרי להביא נסכים מערלה. והרי א"ל להקדים אה"נ שאין לו בעלים. אע"כ יש לו בעלים ודבריו תמוהים דלא באנו ללמוד מאחד ממאחיס אלא דתערוכות ערלה במאחיס שרי. אבל לאסור נ"ל ממשקא ישראל אפילו איסורי אכילה וע"כ הכי הוא דבל"ז מאי אינערין לאסור אה"נ הא אפילו איסורי אכילה אסור אלא היחרא אשמועינן קרא]:

ונראה עוד להוסף ולהסביר דלא חלי ההפקר כמה שאסורין בהנאה אלא כמה שמלוה על כל מוצאו לבערו מן העולם והרי שור הנסקל לדעת ר"ת מותר בהנאה בעודו חי. וכן נראה דעת רש"י שם בב"ק (ל"א א) "ה סוף סוף בו' אבל קדמו ודנאו ליסקל לא מעינין בדיני' כו' משמע דבל"ז שרי לחרוש בו. וכן נראה דעת הרמב"ם פי"א מה' ג"מ ה"ו ח' שכ' דנאו ד"ג חזרין ודנין אותו ד"מ ומינין גזיין מן השבח שהשביח בדדיתו ומכ"מ הפקר הוא. וכן חמץ אפילו לריש"י דסובר דמותר בהנאה אינו ברשותו לבעלו מחמת שהכל מזוין עליו לבערו. ומיושב קשיית הגאון שאנת ארי' בתשובה דלוקמי הא דתיא פסחים (ו' א) ה' יושב בביתמ"ד כו' א' שבת וא' יו"ט כרייה"ג. וכן הקשה הגאון בעל פני יהושע ע"ש ולחש"כ ניחא והא שפרש"י ז"ל דמשום דאיסורי הנאה הוא. היינו דאזיל לטעמי' לפרש וחמץ משש שעות ולמעלה מחלתה שש כמבואר בפרש"י (סס) ד"ה משש כו'. ואע"ג דמה"ם שרי מכ"מ ר"א דאמר שני דברים אינן ברשותו ש"א כו' ואלו הן חמץ משש שעות ולמעלה כ"כ שעות דרבנן ומיושב קשיית החוס' שם (ו' ב) ד"ה ממש והשחא א"ל לומר משום שהכל מזוין עליו לבערו. שהרי לא עבר עדיין זמן שריפה ומלות נכמים אינו אלא על בעיה"ב דמלות תשביחו עליו. להכי פי' משום דהאי' הוא:

נחזור לענין דעור של הפקר הוא ואין ציד מי לזכות בו להקדישו בקדושת כה"מ. והא דתיא כדברים (ל"ד ב) היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו הקדש כו' כבר פירשו בה הרא"ש והר"ן ז"ל דהוא בד' אמותיו. ולהרא"ש פי' שכבר זכה בו ולהר"ן ז"ל הוא מטעם מגביה מזיאה לחברו כו'. כיון שהוא עלמא יכול לזכות בו (אלא שדבריו ז"ל ז"ע הא מגביה מזיאה לחברו מטעם שליחות כמ"ס החוס' כחובות (י"ב א) ואין שליחות להקדש כמו דאין חלק להקדש כמבואר בחוס' ב"ב (ע"ב) הנ"ל וז"ע). ואין תקנה לנצר ועור דהאי' אלא קבורה. והיינו דתקן במשנה דהערלה דהאורג למר הבכור בבגד ידלק הבגד והשחא בנידון דידן נתי דללמוד בה שרי. ואין לחוש שמא ישחמש ביריעה זאת משום שלא נתקדשה. שהרי נתעברה ביריעות קדושות וא"כ זו היא גניזתה וקבורתה. אבל מכ"מ לקרות בבכור אסור משום שאין בה קדושת ס"ת ואין לומר דליבטל יריעה זו ברוב. שהרי היא דבר חשוב ולא גרע ממלא הסיט מולמר הנכיר דתקן בערלה פ"ג דלא בטיל:

נחזור לדעת הרשב"א ז"ל דנודר הנאה מנכסיו אפשר אח"כ לזכות בו משום שיכול לשאול עליו. והנה בשו"ת הרשב"א סי' תשמ"ז דהמודה"נ מחברו ונתן לו לולב א"י ללאח בו משום שאין לו זכי'. והיינו משום שא"ל לו לישאל עליו דתליא בדעת חברו ובס' חר"ב הוסיף דאפילו אשה שגדרה הנאה מאיש ואותו האיש קידשה בחפץ שלו אינה מקודשת שא"י לזכות בו. ואע"ג שהיא יכולה לשאול עליו מכ"מ לא אמרינן הואיל אלא בהפקר. ר"ל בנודר הנאה מנכסיו עלמא ונעשו הפקר אבל מי שנלמד למתנת חברו לא מהני הואיל. ולא ידעתי מנלי' לרבינו סברא זו והגר"א אה"ע סי' כ"ח הביא ראי' מככר זו הקדש אין מערבין לו בו לכ"ע ועדיין ז"ע.

והנה בסי' תשמ"ז הוסיף הרשב"א דהטור הנאה מלוכו א"י בו. ואע"ג שיכול לישאל עליו משום דדמי' לתרומה טמאה ביד בעלים. ולכאורה תמה הא נודר הנאה מנכסיו מערבין לו בו. אבל לדיקו דברי הרשב"א דבאחריו ולולב קיי"ל לכס הראוי לאכילה. ומה הטעם א"י בתרומה טמאה אע"ג שיש לו לכהן זכי' בגוי' וה"ל נודר הנאה ובה לא מהני הואיל אלא לענין שיהא לו זכי' בו. וא"כ לא

שיעורא אבל ביום ראשון פסול משום לכס. וכן דעת החוס' שם דפסול גם משום מיכתה שיעורא אבל פשיטא דפסול משום לכס. וא"ל לעיקור סוגיא מפורשת. והרימב"א הוסיף לומר דעיקר טעם הש"ס ליתא והא לא ראינו דוגמא. ויש לדעת עוד דעיקר טעם דמיכתה שיעורא דכ' החוס' והרמב"ן ג"כ אינו דבר מוסכם. וראש הפוסקים ז"ל הוא השאילתות פ' מלורע כ' דיק ע"ז ועיר הגדחת אמרינן מיכתה שיעורא דחמור מהגדל המחלט. אבל שאר אה"כ גמרינן מהגדל המחלט דבשפיריה ומסיק הש"ס יבמות (ק"ג) דלא אמרינן מיכתה שיעורא. וע"ע מש"כ הגר"א אה"ע סי' קכ"ג ג"כ דערלה וכלה"כ לא אמרינן מיכתה שיעורא מטעם אחר ע"ס:

אלא אי יש לומר טעם אחר באחריו של ערלה לפסול כל ז' הוא ממש"כ הרמב"ם בפי' המשניות סוכה (פ"ג) דמשום שא"ר לאכילה אינו נקרא פרי וכחוב פרי. ועיין מ"א סי' תרמ"ט סק"כ שאין דבריו מובנים כלל כמה שמחלק בין אחריו ללולב. וכבר דברו בזה הגאון בשו"ת תמדת שלמה ובשו"ת חתם סופר או"ח על דברת המג"א אבל עיקר הטעם הוא כמש"כ בפי' המשניות עכ"פ אה"נ ודאי הפקר גמור הוא. ואין לו זכי' כיון דאסור בהנאה לכל אדם. ובמה יזכה וממילא הפקר גמור הוא ואע"ג דשרי שלא כדרך הנחתן מכ"מ אין זה עיקר הגאון. ומה שהקשו החוס' בכ"מ על הא דתקן המקדש בערלה וכדומה א"ל והא שרי ליהנות שלא כדרך הנחתן. לא משום שיש לו ממון מחמת זה אלא משום שהרי מהנה אותה בשוה פרוטה שלא היתה בידה לחוטט ממנו וליהנות שלא כדה"נ. והרי הוא דומה לקדש בפני' וכדומה והגאון בקלוה"ס הביא ראי' דיש זכי' לאה"נ מהא דאי' בב"ק (ס"ו ב) דגזל חמץ ועבר עליו הפכה א"ל הרי שלך לפניך. והאי כיון דמטי עידן איסורא ודאי מייאש ואס"ד יאוש קנה אחאי אומר לו הרי שלך לפניך ומאי קושיא הרי אי אפשר לזכות בו. ואחאי לריך הגמ' ליישב משום שאינו רואה לזכות והרי אי אפשר לזכות וראי' נכונה היא לכאורה. ומכ"מ נראה פי' בעידן איסורא קרוב לזמן האיסור. שאי אפשר עוד להזיל מיד הגזלן ולמכור כדין והרי מייאש בע"כ. אבל הגזלן בידו לעשות בו כמו בחמאו.

וכי"ז כ' החוס' ר"פ השואל ברה"ה פרה בפי' בעידן עבדיתייהו: **והנה** הרשב"א בשעטת הראב"ד קאי דהאי' הפקר גמור הוא. ומש"ה פי' בנדרים פרק במרא בסוגיא דקונס כהנים ולוים

לי. דהמודר הנאה מנכסיו ה"ה הפקר ויכול כ"א לזכות בו וע"ש בר"ן. ואע"ג דהאי' שיש לו היתר ודאי יש לו זכי' כמש"כ הר"ן פ"ק דע"ז בעובדא דר"א הקפר דע"ז של גוי יש לו זכי' משום שאפשר צביטול והי' צמוה"נ יש לו היתר בשאלה והכי מוכח מעירובין פ"ג במימרא דר"ה קונס ככר זו עלי. ומסיק הגמ' דמערבין לו בה והרי אין לו זכי' בה ואינו שלו. אלא משום שאפשר לישאל מש"ה אפשר לזכות בו. מכ"מ כל זה כשחור וזכה בו מן ההפקר. אבל כ"ז כשלא זכה בו ה"ה הפקר וכל אחד יכול לזכות בו. שהרי בשעה שגדר לא כיון לשאל עליו והפקירו ומכ"מ בעיקר החידוש שהולאו מסוגיא דנדרים דנודר הנאה מנכסיו נעשה הפקר הוא עפ"י פירוש ז"ל בסוגיא דסם. אבל בשאלתות שלהי פ' קרח פי' בא"ל יותר נכון ומבואר שם בס"ד:

נחזור לדעת הרשב"א ז"ל דנודר הנאה מנכסיו אפשר אח"כ לזכות בו משום שיכול לשאול עליו. והנה בשו"ת הרשב"א סי' תשמ"ז דהמודה"נ מחברו ונתן לו לולב א"י ללאח בו משום שאין לו זכי'. והיינו משום שא"ל לו לישאל עליו דתליא בדעת חברו ובס' חר"ב הוסיף דאפילו אשה שגדרה הנאה מאיש ואותו האיש קידשה בחפץ שלו אינה מקודשת שא"י לזכות בו. ואע"ג שהיא יכולה לשאול עליו מכ"מ לא אמרינן הואיל אלא בהפקר. ר"ל בנודר הנאה מנכסיו עלמא ונעשו הפקר אבל מי שנלמד למתנת חברו לא מהני הואיל. ולא ידעתי מנלי' לרבינו סברא זו והגר"א אה"ע סי' כ"ח הביא ראי' מככר זו הקדש אין מערבין לו בו לכ"ע ועדיין ז"ע.

והנה בסי' תשמ"ז הוסיף הרשב"א דהטור הנאה מלוכו א"י בו. ואע"ג שיכול לישאל עליו משום דדמי' לתרומה טמאה ביד בעלים. ולכאורה תמה הא נודר הנאה מנכסיו מערבין לו בו. אבל לדיקו דברי הרשב"א דבאחריו ולולב קיי"ל לכס הראוי לאכילה. ומה הטעם א"י בתרומה טמאה אע"ג שיש לו לכהן זכי' בגוי' וה"ל נודר הנאה ובה לא מהני הואיל אלא לענין שיהא לו זכי' בו. וא"כ לא

שיעורא אבל ביום ראשון פסול משום לכס. וכן דעת החוס' שם דפסול גם משום מיכתה שיעורא אבל פשיטא דפסול משום לכס. וא"ל לעיקור סוגיא מפורשת. והרימב"א הוסיף לומר דעיקר טעם הש"ס ליתא והא לא ראינו דוגמא. ויש לדעת עוד דעיקר טעם דמיכתה שיעורא דכ' החוס' והרמב"ן ג"כ אינו דבר מוסכם. וראש הפוסקים ז"ל הוא השאילתות פ' מלורע כ' דיק ע"ז ועיר הגדחת אמרינן מיכתה שיעורא דחמור מהגדל המחלט. אבל שאר אה"כ גמרינן מהגדל המחלט דבשפיריה ומסיק הש"ס יבמות (ק"ג) דלא אמרינן מיכתה שיעורא. וע"ע מש"כ הגר"א אה"ע סי' קכ"ג ג"כ דערלה וכלה"כ לא אמרינן מיכתה שיעורא מטעם אחר ע"ס:

אלא אי יש לומר טעם אחר באחריו של ערלה לפסול כל ז' הוא ממש"כ הרמב"ם בפי' המשניות סוכה (פ"ג) דמשום שא"ר לאכילה אינו נקרא פרי וכחוב פרי. ועיין מ"א סי' תרמ"ט סק"כ שאין דבריו מובנים כלל כמה שמחלק בין אחריו ללולב. וכבר דברו בזה הגאון בשו"ת תמדת שלמה ובשו"ת חתם סופר או"ח על דברת המג"א אבל עיקר הטעם הוא כמש"כ בפי' המשניות עכ"פ אה"נ ודאי הפקר גמור הוא. ואין לו זכי' כיון דאסור בהנאה לכל אדם. ובמה יזכה וממילא הפקר גמור הוא ואע"ג דשרי שלא כדרך הנחתן מכ"מ אין זה עיקר הגאון. ומה שהקשו החוס' בכ"מ על הא דתקן המקדש בערלה וכדומה א"ל והא שרי ליהנות שלא כדרך הנחתן. לא משום שיש לו ממון מחמת זה אלא משום שהרי מהנה אותה בשוה פרוטה שלא היתה בידה לחוטט ממנו וליהנות שלא כדה"נ. והרי הוא דומה לקדש בפני' וכדומה והגאון בקלוה"ס הביא ראי' דיש זכי' לאה"נ מהא דאי' בב"ק (ס"ו ב) דגזל חמץ ועבר עליו הפכה א"ל הרי שלך לפניך. והאי כיון דמטי עידן איסורא ודאי מייאש ואס"ד יאוש קנה אחאי אומר לו הרי שלך לפניך ומאי קושיא הרי אי אפשר לזכות בו. ואחאי לריך הגמ' ליישב משום שאינו רואה לזכות והרי אי אפשר לזכות וראי' נכונה היא לכאורה. ומכ"מ נראה פי' בעידן איסורא קרוב לזמן האיסור. שאי אפשר עוד להזיל מיד הגזלן ולמכור כדין והרי מייאש בע"כ. אבל הגזלן בידו לעשות בו כמו בחמאו.

וכי"ז כ' החוס' ר"פ השואל ברה"ה פרה בפי' בעידן עבדיתייהו: **והנה** הרשב"א בשעטת הראב"ד קאי דהאי' הפקר גמור הוא. ומש"ה פי' בנדרים פרק במרא בסוגיא דקונס כהנים ולוים

לי. דהמודר הנאה מנכסיו ה"ה הפקר ויכול כ"א לזכות בו וע"ש בר"ן. ואע"ג דהאי' שיש לו היתר ודאי יש לו זכי' כמש"כ הר"ן פ"ק דע"ז בעובדא דר"א הקפר דע"ז של גוי יש לו זכי' משום שאפשר צביטול והי' צמוה"נ יש לו היתר בשאלה והכי מוכח מעירובין פ"ג במימרא דר"ה קונס ככר זו עלי. ומסיק הגמ' דמערבין לו בה והרי אין לו זכי' בה ואינו שלו. אלא משום שאפשר לישאל מש"ה אפשר לזכות בו. מכ"מ כל זה כשחור וזכה בו מן ההפקר. אבל כ"ז כשלא זכה בו ה"ה הפקר וכל אחד יכול לזכות בו. שהרי בשעה שגדר לא כיון לשאל עליו והפקירו ומכ"מ בעיקר החידוש שהולאו מסוגיא דנדרים דנודר הנאה מנכסיו נעשה הפקר הוא עפ"י פירוש ז"ל בסוגיא דסם. אבל בשאלתות שלהי פ' קרח פי' בא"ל יותר נכון ומבואר שם בס"ד:

נחזור לדעת הרשב"א ז"ל דנודר הנאה מנכסיו אפשר אח"כ לזכות בו משום שיכול לשאול עליו. והנה בשו"ת הרשב"א סי' תשמ"ז דהמודה"נ מחברו ונתן לו לולב א"י ללאח בו משום שאין לו זכי'. והיינו משום שא"ל לו לישאל עליו דתליא בדעת חברו ובס' חר"ב הוסיף דאפילו אשה שגדרה הנאה מאיש ואותו האיש קידשה בחפץ שלו אינה מקודשת שא"י לזכות בו. ואע"ג שהיא יכולה לשאול עליו מכ"מ לא אמרינן הואיל אלא בהפקר. ר"ל בנודר הנאה מנכסיו עלמא ונעשו הפקר אבל מי שנלמד למתנת חברו לא מהני הואיל. ולא ידעתי מנלי' לרבינו סברא זו והגר"א אה"ע סי' כ"ח הביא ראי' מככר זו הקדש אין מערבין לו בו לכ"ע ועדיין ז"ע.

והנה בסי' תשמ"ז הוסיף הרשב"א דהטור הנאה מלוכו א"י בו. ואע"ג שיכול לישאל עליו משום דדמי' לתרומה טמאה ביד בעלים. ולכאורה תמה הא נודר הנאה מנכסיו מערבין לו בו. אבל לדיקו דברי הרשב"א דבאחריו ולולב קיי"ל לכס הראוי לאכילה. ומה הטעם א"י בתרומה טמאה אע"ג שיש לו לכהן זכי' בגוי' וה"ל נודר הנאה ובה לא מהני הואיל אלא לענין שיהא לו זכי' בו. וא"כ לא

שיעורא אבל ביום ראשון פסול משום לכס. וכן דעת החוס' שם דפסול גם משום מיכתה שיעורא אבל פשיטא דפסול משום לכס. וא"ל לעיקור סוגיא מפורשת. והרימב"א הוסיף לומר דעיקר טעם הש"ס ליתא והא לא ראינו דוגמא. ויש לדעת עוד דעיקר טעם דמיכתה שיעורא דכ' החוס' והרמב"ן ג"כ אינו דבר מוסכם. וראש הפוסקים ז"ל הוא השאילתות פ' מלורע כ' דיק ע"ז ועיר הגדחת אמרינן מיכתה שיעורא דחמור מהגדל המחלט. אבל שאר אה"כ גמרינן מהגדל המחלט דבשפיריה ומסיק הש"ס יבמות (ק"ג) דלא אמרינן מיכתה שיעורא. וע"ע מש"כ הגר"א אה"ע סי' קכ"ג ג"כ דערלה וכלה"כ לא אמרינן מיכתה שיעורא מטעם אחר ע"ס:

אלא אי יש לומר טעם אחר באחריו של ערלה לפסול כל ז' הוא ממש"כ הרמב"ם בפי' המשניות סוכה (פ"ג) דמשום שא"ר לאכילה אינו נקרא פרי וכחוב פרי. ועיין מ"א סי' תרמ"ט סק"כ שאין דבריו מובנים כלל כמה שמחלק בין אחריו ללולב. וכבר דברו בזה הגאון בשו"ת תמדת שלמה ובשו"ת חתם סופר או"ח על דברת המג"א אבל עיקר הטעם הוא כמש"כ בפי' המשניות עכ"פ אה"נ ודאי הפקר גמור הוא. ואין לו זכי' כיון דאסור בהנאה לכל אדם. ובמה יזכה וממילא הפקר גמור הוא ואע"ג דשרי שלא כדרך הנחתן מכ"מ אין זה עיקר הגאון. ומה שהקשו החוס' בכ"מ על הא דתקן המקדש בערלה וכדומה א"ל והא שרי ליהנות שלא כדרך הנחתן. לא משום שיש לו ממון מחמת זה אלא משום שהרי מהנה אותה בשוה פרוטה שלא היתה בידה לחוטט ממנו וליהנות שלא כדה"נ. והרי הוא דומה לקדש בפני' וכדומה והגאון בקלוה"ס הביא ראי' דיש זכי' לאה"נ מהא דאי' בב"ק (ס"ו ב) דגזל חמץ ועבר עליו הפכה א"ל הרי שלך לפניך. והאי כיון דמטי עידן איסורא ודאי מייאש ואס"ד יאוש קנה אחאי אומר לו הרי שלך לפניך ומאי קושיא הרי אי אפשר לזכות בו. ואחאי לריך הגמ' ליישב משום שאינו רואה לזכות והרי אי אפשר לזכות וראי' נכונה היא לכאורה. ומכ"מ נראה פי' בעידן איסורא קרוב לזמן האיסור. שאי אפשר עוד להזיל מיד הגזלן ולמכור כדין והרי מייאש בע"כ. אבל הגזלן בידו לעשות בו כמו בחמאו.

וכי"ז כ' החוס' ר"פ השואל ברה"ה פרה בפי' בעידן עבדיתייהו: **והנה** הרשב"א בשעטת הראב"ד קאי דהאי' הפקר גמור הוא. ומש"ה פי' בנדרים פרק במרא בסוגיא דקונס כהנים ולוים

לי. דהמודר הנאה מנכסיו ה"ה הפקר ויכול כ"א לזכות בו וע"ש בר"ן. ואע"ג דהאי' שיש לו היתר ודאי יש לו זכי' כמש"כ הר"ן פ"ק דע"ז בעובדא דר"א הקפר דע"ז של גוי יש לו זכי' משום שאפשר צביטול והי' צמוה"נ יש לו היתר בשאלה והכי מוכח מעירובין פ"ג במימרא דר"ה קונס ככר זו עלי. ומסיק הגמ' דמערבין לו בה והרי אין לו זכי' בה ואינו שלו. אלא משום שאפשר לישאל מש"ה אפשר לזכות בו. מכ"מ כל זה כשחור וזכה בו מן ההפקר. אבל כ"ז כשלא זכה בו ה"ה הפקר וכל אחד יכול לזכות בו. שהרי בשעה שגדר לא כיון לשאל עליו והפקירו ומכ"מ בעיקר החידוש שהולאו מסוגיא דנדרים דנודר הנאה מנכסיו נעשה הפקר הוא עפ"י פירוש ז"ל בסוגיא דסם. אבל בשאלתות שלהי פ' קרח פי' בא"ל יותר נכון ומבואר שם בס"ד:

שלמדו מראי' שם בנדה מדאורייתא שטענו כחוב כו' משמע דשטענו אבור מה"ת. להכי נראה להסביר קושיית החוס' דבכלאים לא דמי לעומתא משא שהרי כל א' בפ"ע מותר ואין האיסור אלא בהערוכות וכיון שנחבטל לישרי אף מדרבנן אבל נשאר ביטולים האיסור במקומו קאי. עכ"פ מדרבנן מיהא אסור ביחד וכן יש לפרש דעת הרמב"ם ז"ל שכ' בה' פסולי המוקדשין האורג מלא הסיט משער גזיר ומפס"ח ידלק הוא מטעם דדמי לעומתא משא כמש"כ המל"מ סס. והא דמוקי הש"ס שלהי מס' תמורה בליפורתא כבר ייבב הדבר הגר"א ז"ל בשנות אליהו במס' ערלה פ"ג. ומכ"מ פחות ממלא הסיט אין שום הגאה של בבישה ושרי. והרא"ש ז"ל פסק דבעינן כלפורתא אזיל לשיטתו. עכ"פ בבישול דעת החוס' ז"ל דאסור. משום דמכ"מ נבלעים מן האיסור בכ"מ שהוא. וה"ג הם"ת אינו מחבטל אלא בלרוף היריעה הפסולה והיא המעמיד את שמה. היולא מכ"ז דללמוד במ"ת זו שרי. דכיון דנחשבה בתוך הם"ת שוב לא יהנו ממנה והנחת הלימוד הוא מלזה ומותר לכחילה והיינו גניזה. אבל לקרות בה בלבור אסור דיריעה זו אינה קדושה ולא בטלה ברוב משום חסוב או מטעם דהוי כנחשבל יחד. דברי המחבטל בעפר רגלי חכמים ותלמידיהם:

ידינו נפתלי צבי יהודא ברלין:

סימן עה

להרב ר' נתן גיי אב"ד דק"ק האלוי.

ע"ד ס"ה שכתבה ממשות מעשר והס"ת מונחת בהיכל בהמ"ד. אם יכול בע"מ לפרוע מס"ת זו וה' יאיר עיני. הגה עיקר מנהג להפריש מעשר כספים. עפ"י המבואר בהגהת רמ"א ביו"ד סי' רמ"ט שהוא ליתן לעניים דוקא. מקור לזה המנהג הוא עפ"י הירושלמי פ"א דכתיב כבר את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך ומפרש הירושלמי מהונך כמראשית כל תבואתך שיכבדו את ה' מהון ועושר כמו מחבואה ופי' הגר"א ז"ל בביאורי יו"ד דהיינו כמעשר עני ור"ל משום דכתיב בלדקה ומכבדו חוון אביון. ומש"ה המפרשים מעשר כספים דוקא לענים ומי שהי' נוהג להפריש מעשר כספים עפ"י דעת הרמ"א ה' דומה המעות למי שאמר הרי סלע זו ללדקה לעניים. ואין הבעלים יכולים לשנות אפילו למזה אחרת רק ללות לשעה ולפרוע בזמנו דוקא שהרי עוברים ע"ז בכל תאחד. וממילא אין יכול לסלק מהם לבע"ח יוחר משיוולא ללרכיו שאסור לו אם לא שיועד שבזוא העני לידו ילם. אמנם אם הבע"ח גובה ממעות הללו בע"כ כ"ז שלא באו המעות ליד הגבאי לזכות לעניים. הוא תלוי בחקירה אם הא דאי' ביקדושין (כ"ח) אמירה לגובה כמסירה להדיוט. ה"ה בלדקה וכבר זכו העניים בלמירה זו ואין בע"ח גובה מהם או נימא בלדקה אין הם אלא משום גדר שהבעלים מחויבים ליתן לעניים לקיים נדבן. אבל עוד לא זכו בהם העניים ולפי זה בע"ח גובה מהם וחקירה זו רבה. והבא בחארונים בחו"מ סי' ס"ז ס"א ובסי' פ"ז ס"כ"ה ובאשר אין זה מעין השאלה אין זה המקום לבאר. אבל כ"ז במפרשים מעשר ללדקה או אפילו מנהג אורו אדם כן כמו שהביא הש"ך יו"ד סי' רמ"ט בשם מהר"ם שקונה במעות מעשר זכות להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה. דסוף סוף טוחן המעות לעניים אלא שיש לו בהם טה"ל וה"ל כדי מעשר עני המתחלק בתוך הבית כדאי' במס' תולין (קל"א ז) אבל מי שטנה לקנות ספרים ללמוד בהם בעצמו ולמלא'ם לחאריים. וא"כ אינו מוילין מרשותו לגמרי וצולע ואפילו בשעת שמומזן לפנזו מי ששואל הספרים ללמוד. והוא רוצה ללמוד הוא קודם לחברו והרי מעשר עני מוילין מידו אפילו הוא עני ג"כ כדאי' בחולין סס. אלא ודאי מנהג זה אינו ע"פ אותו המקור של הירושלמי. אלא ע"פ מדרש הנחומא פ' ראה עשר תעשר עשר בשביל שתעשר מלאך נהגו פרגמטיוטין ומפרשי ימים להפריש א' מעשרה לעמלי תורה. ומעין זה הביא החוס' תענית (ט' א) בשם הספרי אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר רבית ופרגמטיוט וכל שאר רווחים ממין ת"ל אה כל. והנה מבואר בלוחו מדרש שנהגו להפריש א' מעשרה לעמלי תורה. דקדקו לעמלי תורה ולא לעניים בעלמא אלא משום

אחרים תחתיהן. מתניתין פליגא על ר"ל כו' עוד הוא משום הקנה ואח"כ פליגי אמוראי. אי נפלה לתקלין חדשין או לעתיקין. וקשה הא"ך יקריבו קרבנות לבור ממעות שהן חולין מה"ת. ול"ל משום ביטול ברוב האין מבעלין איבור לכחילה. אלא ז"ל דכשם שב"ד יכולין להפקיר בע"כ. ופאור מן המעשרות כראיתא בירושלמי שם פ"א מניין שפטור מן המעשרות כו'. כן יכולים להקדיש בע"כ ובש"כ בהוראה דלאו בע"כ הוא אלא הבעלים מקדישין ע"ד הוראתם מרובם הטוב. והכא נמי אם אינו בטל מדרבנן יכול להיות שמועלין בו אלא שלא תקנו חכמים שיהו כל הכים קודם וימעלו בכל פרוטה ופרוטה כיון דיש תקנה דיתללו על היתר. ונחלקו ר"ע ורבנן ר"ע סובר כיון דהראשון שילא מן הכים הקדישו חכמים מועלין בו. וממילא שוב לא ימעלו באחריני שהרי לא הקדישו כל הכים. ורבנן ס"ל דאע"ג דאסרו ליהנות מכ"מ לא יתקנו כהן חכמים שימעלו בו עד שיוילא כל הכים. שהרי פשיטא דיש כמה דברים שאסרו חכמים משום קודם ואין בו מעילה. דלמאי יתקנו קרבן מעילה כדמי אדם לא שיש לורך לכך ולהכי בביולא כל הכים מורו דמועלין בו. משום דהוי כחובא שהרי אסור ליהנות מן הכים משום ספק שנפל בו ולא בטיל והרי הוליא כל הערוכות. וממ"ג נהנה גם באיסור ודמי לשני שבילין ברה"ר שאם שאלו כאחת טמאים משום דהוי כחובא. אבל קודם שהוליא כל הכים אין כאן חובא דכל א' מהפרוטות אסור מטעם ספק ואין מועלין מהספק. ור"ע לטעמי' דגם על ספק מעילה חייב אשם תלוי והרי כל א' נאסר מהספק. וא"כ הוי כחובא אם נפטר איתו מכל כיון שבד חכמים לחייבו כמו שירלו כמש"כ. וכן מנ"א דבחוסיפתא מעילה פ"ג דר"ע לא מחייב אלא אשם תלוי. וע' חוס' הוטה (ו"ח) ד"ה חזר שלא נחברר להם כמה נחלקו ר"ע ורבנן ולפי מש"כ כאן נחברר שפיר. ועוד יש להקדים דמתניתין לא מיירי בכים פרוכות שוות כמבואר בתו' ד"ה הוי. וידוע דעת החוס' שבועות (מ"ו) ד"ה בטענו דפרוטות שאינם שוות לאו חד מינא היא. והשאתא יש לבאר דברי החוס' הכי שהקשו וליבטיל האי פרוטה ברובה שהיא מותר ליהנות. דידוע דששים לא שייך אלא במילי דאכילה וכמש"כ החוס' בכורות (כ"ב א) ד"ה הנך דלא איתמר טעם כעיקר לענין טומאה ה"ג שיעור ששים דנפיק מינה וכי חייבא מים דהוי שיל"מ ולא בטיל. וא"כ שייך בו מעילה במ"ש הא ליבא לממר שהרי הוא מדרבנן. וא"כ לא גזרו בשאינו מינו כמש"כ הר"ן דברים הג"ל והכא הוא שאינו מינו כג"ל. וז"ל דליבא כו' א"ג משום דהוא חביב ולא בטיל מדרבנן וכמש"כ. והכ"מ ז"ל מפרש דמיירי בפרוטות שוות. ושפיר תירץ משום דבר שיש לו מתירין ודי להפקיע את רבותינו ז"ל דלא להשוות אותם כטועין ח"ו מכ"מ לענינו אין נפקותא בזה עכ"פ אסור לקרות בה בלבור מחמת חסוב ולא בטיל. עוד יש כאן טעם דלא ליבטיל דידוע מחלוקת הדאשונים הרשב"א והרא"ש פ' גיד הנשה בהערוכות יבש ביבש דבטל ברוב אי רשאי אדם א' לאכלן או אף לפשולן כמבואר מחלוקתן ביו"ד סי' ק"ט. ודעת רבותינו צעה"ס בחולין (ק' א) ד"ה ברי' נחשפין אי רשאי אדם א' לאכלן. אולם בבכורות (כ"ג א) פ"ד"ה גבילה כתבו דלענין אכילה כל משהו ומשהו כשנכנס בבית הבעליה בטל ברוב כו' משמע דאדם א' שרי אבל לבשולן יחד דליבא האי טעמא אסור וכטומאת משא דמי ע"ש. ושם (כ"ב א) ד"ה הנך כתבו דלענין טומאה לא חיישין אם נחבטלו. משמע הא לענין אכילה דעם כעיקר מה"ת אסור אי נחבטלו. ומכמ"כ אי איסור הוא מה"ת כבר עמד ע"ז המל"מ פ"א מה' מטמאי מו"מ הו"ד וכ' שהוא מדרבנן וכ"כ החוס' בכורות (כ"ג א) שם בסוף ד"ה הג"ל לענין טומאת משא. והביא להסביר עפ"י מה שהקשו החוס' נדה (ס"א) ב"ה בנד דבטיל ברובא. ולכאורה קשה הא דמיא לטומאת משא שלובש הבגד ביתר והסביר הגאון הג"ל משמע להחוס' דבגד שאבד בו בלתי אסור מה"ת וטומאת משא דלא בטל אינו אלא מדרבנן. וז' קשה לכאורה דמנין למדו החוס' דאסור מה"ת. אי מהא דאסור למכור לעו"ג שמא ימכור לישראל וברבנן ל"מ לתקלה. הא ליבא דהרי ארג את הבגד בכרסר של ע"ז אינו אסור אלא מדרבנן כמש"כ הר"ן ס"פ כל הללמים ע"ש. ומכ"מ אסור למכור לעו"ג משום תקלה כמש"כ החוס' שם (מ"ט ז) בשם הירושלמי וכ"כ המ"א סי' ת"מ סס"א דאפילו חמץ טעבר עליו הפסח חיישין לתקלה זו. וי"ל

סימן עו

ב"ה א' ט"ז ס"ח הר"ל וואלאוין.

כבוד הרב המאור: וכו' כשי"ת מ' נתן נ"י האבד"ק האלוי יע"א.

מכתבו הגיעני שי"ת ע"ד הס"ת שכחבה כמעות מעשר.

וכתבתי בראשונה שאם ללאת ידי אסמכתא של הירושלמי כבד את ה' מהו"ק ומראשית כל תבואתך. ודרשו מהו"ק כמראשית והיינו מעשר עני שכתוב בזה כבוד. היינו ומכבדו חונן אביון א"כ אינו יכול לעשות בהם שום דבר מזה לעלמו רק ליתן לעניים אלא שרשות להשיג בהם איזה טה"נ וכבוד. ומע"כ הביא דברי שו"ת אחרונים שרשאי לעשות בהם שארי מלות. והוסיף להביא שיש מלות שתשובים הם מדקה לעניים. מתחילה יש לדעת שעיקר מעכ"ם אינו חובה כמ"ס הט"ז סי' של"א אלא מנהג וכמ"ס בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' ע"ד ותלוי לפי מנהג הבריות או בדעת אותו אדם כשר. אם המנהג שיהא כמעשר עני ודאי אסור לעשות מהם מזה אחרת אפילו היא גדולה מדקה לעניים וכמו מעשר תבואה שניתן רק לעניים. וכן ה' בימי הר"מ מרוטנבורג וכתב בזה"ל שאסור לשנות לשום מזה אחרת משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהן אסור בו' ולזה כיון מהר"ל שהביא בהגהת הרמ"א סי' רמ"ט. ואין לעשות ממעשר שלו בו' רק יתנו לעניים. אך בימי האחרונים לא נהגו כן מש"ה כתבו האחרונים ז"ל שאפשר לעשות איזה מלה ובזה"ל הסב דעת הגהת הרמ"א ז"ל ג"כ לכוונה אחרת. ואני בעיני כתבתי בחיבורי הע"ס סי' קל"ב שאפשר שיולאים מידי אסמכתא זו דכבד את ה' מהו"ק וגו' גם בנרות לבה"כ דכתיב בזה באורים כבדו את ה' ומתרגמינן בפנסיא כמ"ס הרא"ש ה' יוהכ"פ. או אפי' שארי מלות דשי"ך בהם זה אלי ואנוהו גם זה מיקרי כבוד ה'. אבל אם עושה כן אינו ענין כלל וכלל למעשר עני:

וא"כ הכותב ס"ת כמעשר כספים אם הוא רואה ללאת ידי מלות כתיבת ס"ת כמ"ס מעכ"ת סי'. ודאי הוא שלו ממש שארי אם אינה שלו אינו יולא ידי מלות כתיבת ס"ת הראשון. וא"כ בע"ח גובה בחובו כדון ס"ת כדמתן במכתב ביבורים פ"ג מ"ב. ובע"ח נוטלין בחובו ואשה בכחובתה כמ"ס. ומעכ"ת ארכבה אחרי ריבשי כתב שהוא מקיים בזה מזה גדולה דכתיבת ס"ת. וכ' שיש לה דין מ"ע שאין גובין ממנה. ממ"נ אם אינה שלו הא"ך יולא בה במלות כתיבת ס"ת. ואיזה טובה עשה בזה לעניים וכי בעירו אין לעניים ס"ת לקרות. אלא הדבר ברור שלא נהג אותו האיש במעש"כ שלו כדון מ"ע אלא עשה בהם מלות כתיבת ס"ת. ואין נ"מ לדון אם ילא בזה אסמכתא דכבד את ה' מהו"ק או לא ילא. הא מיהא הוא כסבור שילא וע"ד זו הוא מפרש מעשר. וא"כ הס"ת שלו לכל דבר בלי שום ספק אם לא שבפירות הקדישה ללבו. וכמ"ס במכתב הראשון ואשר הביא דברי הימוק"י במס' ב"מ שאפילו ספרים אין ליקח אותם בעד חוב. אינו ענין לדבריו שם מיירי לענין סידור שמיניתין חיי הנפש. וכן ספרים ההכרחיים לת"ח היינו חיי וכלשון דאי' במס' מכות (י) תלמיד שגלה מגלן רבו עמו שנא' וחי עבד מידי דתהוי לי' חיותא. ובזה"ל ספרי ת"ח המה רבותיו וחיותא דדי'. אבל רק המוכרחים ללמודו ובזה פליגי הפוסקים וכ"ז אינו ענין לס"ת וכש"כ לאחר מותו:

והנה יש נוהגים כמעשר כספים לקנות ספרים בהם לעלמו וגם להשאיל לאחרים. גם ע"ז כתבתי שאין בהם מנהג מעשר עני אלא מנהג מעשר שני דמ"ע מוליאין מירו. ומע"כ כ"ז מדמה לטובת הנאה שיש לבעלים כמעשר עני. אבל לא כן מע"כ נ"י אלו ה' להם דין מ"ע לא ה' ראשית לקנות אלא ספרים השייכים לתלמידים עניים. והמה קודמים לו לעלמו ולא כשאר נדקות שמבוא' בהגהת רמ"א סי' רנ"א דפרנסת עלמו קודמת לכל אדם. אבל מ"ע אפילו עני המחזר על הפתחים מוליאין מירו ונותנין לעניים. ואין לו ללמוד בהם אם לא שאין עניים שילמדו בהם. כדאי' שלהי פ' הזרוע גבי לקט והרי אנו רואים שהמפרש מעשר לקנות ספרים קונה כשי ראונו כאדם העושה בתוך שלו. אלא שאם בל מי לשאול ממנו משאילו אם אינו לריך לעלמו. וא"כ אין זה כמ"ע אלא כמעשר שני

דעיקר פרשה זו כמעשר שני מיירי וכדתינו בספרי שם אין לי אלא כמע"ש שבו דיבר הכתוב. ומע"ש עיקרו משום תלמוד ויראה כמ"ס התום' קידושין (כ"ד א) וב"ב (כ"א) בשם הספרי גדול מע"ש שזיבא לידי תלמוד ויראה. והיינו משום שזיבא בירושלים עד שאכל מעשרו ועודנו בירושלים יושב ולומד ושומע מוסר ויראה שמים ומי שאינו יכול לישב בירושלים כל משך שמעשרותיו בידו או מחלק מעשרו לעמלי תורה בירושלים ומש"ה נהגו האחרים שאין יכולים לבלות מעשר כספים שלהם כדי שילמדו המה לתת לאחרים עמלי תורה. ובאמת אם אותו סומר רוצה לפרוש עלמו לתורה איזה משך ולאכול מעשרו יחולו ברכות על ראשו. ואחר שכן נהגו ג"כ לקנות ספרים ללמוד בעלמו או להשאילם לאחרים. והוא קודם לאחרים כדון מע"ש שהמלה שיאכל בעלמו בירושלים יוחר משילקח לאחרים. מעתה מי שקונה ספרים כמעשר כספים עפ"י אותו מנהג. יכול למוכרן לאחרים שהרי מע"ש ג"כ למ"ד ממון בעלים הם האפשר ליתנה' במתנה ולמוכרם כדאי' במס' קידושין (נ"ד ב) וכמו קדשים קלים לריה"ג דאי' במס' פסחים (ל') דאפשר למכור. וכמו בכור בזה"ל שהוא ממון בעלים כדאי' ב"ב (י"ב) ה"ג מע"ש למ"ד מ"ב הן. אלא דאין קי"ל כר"מ דמע"ש ממון גבוה הוא וליתנהו בנתנה ומכירה. אבל מעשר כספים שאינו מפורש בתורה פשיטא דממון בעלים הם ואפשר למוכרם. אלא המכירה יהי' בזה האופן שהי' בידו היינו שיהא הלוקה מחויב להשאילן בשעה שלא יהי' נלרך לעלמו כמו מכירת מע"ש למ"ד ממון בעלים הן שהלוקה מחויב לאוכלם בירושלים כדון מע"ש והיינו שכתב הט"ז בסו' רמ"ט כשקונה בערו ספרים לריך לכתוב עליו שהוא ממעשר למען ידעו בניו ולא יחיוקו להם עכ"ל. מבואר דשי"ך בהם ירושה שהרי שלהם הוא אלא שמוחיבים להשאילם בשעה שאין הספר נדרש להם. שהרי עמ"כ הופרש מעשר כספים שיבאו לתלמוד על ידיהם. וה"ג בע"ח גובה חובו מספרים הללו בזה האופן שיהי' נהג בהם דין מעשר להשאילן כלל מי שחפץ ללמוד בהן ואת"ג שם פ"ת הביא בשם משנת חכמים להסתפק בזה. כך דעתנו נוטה. הא מיהא אינו יכול בע"ח לגבות אותם הספרים שיהא שלו ממש. אבל כ"ז בנהג לקנות ספרי תלמוד ופוסקים. משא"כ מי שמפרש מעשר לקנות ס"ת אינו יולא ידי מעשר כספים הללו. ומש"כ בזה"ל שיכול לעשות מזה שאינו מחויב בה ולא מזה שהוא מחויב בה. והוא המבואר דתנינה (ח') שיכול להביא בו"ג ממע"ש ולא קרבן חובה. וא"כ ה' רשאי לקנות ס"ת ג"כ אבל כ"ז אינו אלא באופן שיגיע מזה המעשר לזה התכלית שהופרש מתחילה כמו מע"ש שמקריב בהם קרבנות שיאכל בירושלים. וה"ג מעשר כספים הניתן לנדקה יכול ללאת בהם הנדקה שאין עליו חובה ולא שהוא חובה. אבל לקנות אחרת וכדומה ממע"ש ודאי לא שייך כלל למעשר אפילו אינו חובה. כמו אם יש לו כדי ללאת י"ח אלא שרונה להשיג מהודר יותר ודאי אסור ממעכ"ם וה"ה לקנות ס"ת. ומי שנהג כן ה"ז טועה ואינו יולא מלות מעשר כספים כלל. ומכ"מ הרי המנהג להפריש המעשר לעלמו וכסבורין שכן כשר לעשות והרי אין כופין ליתן מעשר כספים כדון. איך שהוא המעות שלו ממש וכן הס"ת וכדומה וממילא בע"ח גובה ממנה ואין בזה הורדה ושנוי מקדושתה ובכ"מ שתעמוד ה"ה בקדושתה אם לא שהקדים ומסר ללבוז ואינה של בעלים עוד. אבל כ"ז שאין ידוע שכן אין ראי' ממה שהיא עומדת בהיכל ביהמ"ד שמסרה לרבים שהרי כן דרך ס"ת אפי' של יחיד להעמידה במקום קדוש והי' ככלים העשויין להשאיל ולהשכיר שחזקה בעלים עומדין. וה"ג הס"ת בחזקת בעלי' הראשונים עומדת ובע"ח גובה ממנה אפי"ג שידוע שהיא נקנית ממצות מעשר כך דעתו הדלה נוטה וה' יאיר עינינו בתורתו ויעמידנו על קרן האמת והיא התכלית והחזמת כנפש העמום בעבודה:

גפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן עו

ב"ה ג' ב"ם יברכו ישראל הרמ"ח וולאון .

בכבוד ידיד ה' ופאר ישראל רחימא דנפשי הרב הגאון וצדיק וכו' כשית' מ' חזקיה די מדיני שליטא . יהי' ה' עמו ויברך טעמו

הגיעני

מכתב קדשו בלרוף שני ענינים . בדר"ם אשר עטמו הרבני להיות אחי מרחוק ומבקש מות דעתי הדלה . וה' ירני ולא יליל דבר אמת ממני חלילה . הנני מוקירו מלב רלוף אהבה ועמוס בעבודה רבה . משא לעיפה ולישועת ה' יושב ומלפס :

נפתלי צבי יהודא ברלין .

עיד

לכחוב ס"ח לקראים . הן כל יקר רחמה עין מע"כ הגאון שליט"א בכמה ספרים . ואני עני אחוז בדעתי אשר ראה מע"כ ה"י בחיבורי הע"ס . והיולא שם דאס יש לחוש שלא ינהנו בה כבוד אסור בכל אופן . ואשרי המוסר נפשו על זה כמו שהשבת אחאז ע"ז שמסר נפשו ולא נתן ס"ח למלך ארס . אכן אס אין מקום לחוש לזה . ואחייקורי הוא דמתייקרי בה אין זיה איסור זולת הודת הקדושה . ומש"ה אס נכתבה ע"ד כן שרי וכיז"ו איתא בירושלמי סנהדרין פ"ג סוף ה"ט הפרים שזכה בהן א"י אין מוליאון אותן חו"ל . ר' נבי בשם רח"א אס כתב ע"מ להוליא מוליא וכבר רמזתי בהע"ס שם על מש"כ בשאלתא ק' אות ח' . דזהו טעם ההבדל בין המקדים בזה"ו חקקר לבטור שאסור לעקרו . והנני מוסיף בזה דלישוב החום' בבורות (כ"ג א) והרא"ש שם דהוא משום דבכור נאכל במומו קשה לי הוינא שלהי בטורות א"ה מאי ארי' תרי אפי' חד נמי . ומאי קושיא הא חד נאכל במומו משא"כ תרי דחד הוא שלמים אלא הטעם כמש"כ . ומעשר בהמה הוי כמו שהקדים הוא שהרי הוא מונה לרזונו . ועוד יש לדבר בזה וליישב פסק הרמב"ם פ"ו ה"ב ואין זמן ומקום אחי :

משיב

בבר"י דזהו בכלל אין מוסרין ד"ח לנכרי כו' לא נראה כלל דאפילו ללמוד תורה שכתב לנכרי אין איסור . וה' זיה ליהושע לכחוב התורה שבשמים לשון שבטיל אוה"ע . ופי' ומשפטים כל ידעום הוא דינים הגלמוד מחקי התורה שהיו נדרשת בהם . כמו שבארנו בס"ד בהרחב דבר בויקרא י"ח ה' . ויש להוסיף דרבותינו צעהח"ס הבינו הכי שהרי בב"ב (ל"ח) עמדו על הא דא' קראו ושנו ושלשו . מהא דא' בחגיגה אין מוסרין כו' ואמאי דקדקו רבותינו ז"ל להקשות על אלו הדברים . אלא משום דפי' דברים אלו הוא כדאיחא בחגיגה (ו' ב) כללות ופירטות נאמרו בסיני וגשנו באהל מועד ונשתלשלו בערבות מואב . וביאור הדברים תורה שכתב כמו שהוא נאמר בסיני וגשנה סדר משנה בא"מ דא"י כפ' כ"ד מבערבין כ"ד סדר משה כו' ובערבות מואב סדר החלמוד האריך נלמוד המשניות מכללי התורה כדא' בגדרים (ל"א) דלא נחנה פלפול' של תורה אלא למשה . והוא נהג בה טובת עין ונחנה לישראל וזה הוי' בערבות מואב . וזהו דברו ועשה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אחכם לעשות . והוא כללי התורה והמדרשות וזהו חקיס כדאיחא בקידושין (ל"ט) ואל המשפטים האריך ללמוד הדינים מכללים אלו . ודבר זה אסור למאור לאוה"ע שאל' ומשפטים כל ידעום . ומעשה דתני קראו ושנו ושלשו היינו תלמוד הקשו יפה הא ומשפטים כל ידעום כתיב . אבל תורה שכתב אין שום איסור ללמד לגוי . וה"ה לקראים אסור למכור ס"ח שנכתבה לקרות בה בקרב ישראל . אבל לכחוב עבורס שרי וכן לערכאות ש"ג . וזה אין נראה מה שהורו רבני ירושלים תוב"ב למכור ס"ח פפולה . דא"כ עובדים על ל"ע שמכשילים אותם באיסור . ומכש"ב לכחוב לכחילה פייסאל לעשות פרושיות' הסחומות פתוחות כו' זה אין נראה כלל להטיל מוס בקדשים . והוי' במקדשים בע"מ למחבת דוי' מילתא כדא' בתמורה (ו' א) :

עיד

אכילה מנה שמורה שבשעה יני הפסח . אחת כי כן נמלא במעשה רב כי הגר"א ה' אומר ומחבב אכילה מנה . ולא נחבאר מאין למד רבינו הגר"א ז"ל . והי' נראה מדאיחא בפסחים ד"מ

שני ואחר שאין זה מה"ח ולכ"ע הוי ממונ בעלים . מש"ה בע"ח נוטלן בחובו אלא שמחויב ג"כ להשאל למי שירלה . ואין לבע"ח בהם זכות ויחר מצעל המעשר :

היוצא

מכ"ו מעכ"ס אינו אלא מנהג ותלוי בדעת בעלים וחסם הכחוב ס"ח לעלמו . מכיין ללאח ידי נולדה ויהא שלו ובע"מ גובה בחובו כמ"ס במכתבי הקודם :

ובדבר

להחם מוס למקוה ע"י גוי ביו"ט שני . פשיטא דשרי כמו שראה מעכ"ח כ"י הרבה שו"ת אחרונים ז"ל וגם רבינו עקיבא איגרי ז"ל לא הולך ליתול מן המוס לשתי' אלא ביו"ט ראשון . ולא ביו"ט שני כמבואר בסו"י והנני להוסיף על דברי רבותינו האחרונים ז"ל דיש מקום והוכחה להחיר ביו"ט שני לנורך טבילה אפי' מלאכה ע"י ישראל . מדא' נדה (ס"ז ב) אשה חופפת כו' אשה מופפת בא' יבשת וטובלת בחמישי בשבת שכן אשה חופפת בע"ס וטובלת במולאי יו"ט שני של ר"ה שחל אחר השבת . וקשה למה לא אחר טעם יו"ט שני ש"ג . אלא משום דיו"ט שני ש"ג אפי' הוי אכור חפיפה מד' ימים קודם טבילה הוי ראשי לחוף ביו"ט שני עלמו . מש"ה הוכיח ממי"ט של ר"ה והשחא דקיי"ל דחופפת ד' ימים קודם אסור לחוף ביו"ט שני ש"ג . שהרי אפשר לחוף בערב יו"ט . איברא בירושלמי מגילה (פ"ד) א' מימרא זו ובאמת איתא שם יו"ט שני ש"ג . מבואר דאסור לחוף ביו"ט שני ש"ג לנורך טבילה ותליא במחלוקת הראשונים במילה שלא בזמנה אי שרי ביו"ט שני ש"ג . וכבר העלתי בחיבורי הע"ס פ' לך שהעיקר כהש"ך יו"ד סי' רס"ז דכל הראשונים ס"ל דמילה שלא בזמנה דוחה יו"ט שני ש"ג ולא כהרא"ש ותשכ"ן . אולם נהגו כהרא"ש ולא מהלין והטעם שהרי גם במת דפי' החירו בנמ' לעשות מלאכה ע"י ישראל ביו"ט שני ש"ג . ומכ"מ נהגו להחמיר משום דנפיש ע"ה ואחי לילולוי ביו"ט שני אי נעביד מלאכה בדבר מפורסם לרבים . אבל במידי דלינעא הוי' מקום להקל מכ"מ חלילה לעשות הלכה למעשה ע"י ישראל ביו"ט שני מלאכה דאורייתא . אבל ע"י גוי ודאי שרי בלי שום פקפוק כ"ז ביו"ט שני אבל ביו"ט ראשון שקיל וטרי הגרע"א ז"ל ועלה ע"ד להחיר ע"י גוי בלי לורך שתי' . ומטעם דהוי שבות דשבות במקום מלוה משום דביטול ביו"ט מה"ח שרי משום הואיל ואי מקלעי אורחים . ואין קיי"ל דשבות דשבות במקום מלוה שרי ודחה רבינו הג"ל דע"ג דקיי"ל הואיל . מכ"מ כיון דמשכחא ביטול סמוך לחשיכה דלא שייך אי מקלעי אורחים כמש"כ החום' במסכת שבת (ל"ה א) ואסור מה"ח . ומש"ה פסקו החום' דרחינה אסור ביו"ט בחמין שהוחמו מעיו"ט וא"כ אינו שבות דשבות זהו תורף דברי רבינו ז"ל . ואני בעניי אומר דלפי דקיי"ל הואיל ליכא למיגור משום סמוך לחשיכה . והחום' לטעמיהו אזלי דס"ל דלית לן הואיל כמש"כ בבבלי (ב' ב) ד"ה והי' כו' דרבה לטעמי' אזיל דאית לי' הואיל כו' ואפי' לידן ניחא כו' הרי מבואר דס"ל דלא קיי"ל כרבה . וכבר הטילו ספק בזה הפסק בפסחים (מ"ח א) בד"ה רבי א' כו' ור"י דוחה כו' דהא אפליגי רבה ור"ח בהכי פי' וי"ל דהלכה כר"ח דלא ס"ל הואיל . אבל לשיטת הרי"ף דס"ל הואיל ודאי שבות הוא דאפי' יחס מוס סמוך לחשיכה אפשר לרחוץ פניו ידיו ורגליו . ואפי' אס הוא כבד רחץ אפשר דמיקלעי אחרים שלא רחלו . ובאמת הוי' שבי' הסו"ס בינה הג"ל ואפילו לדידן כו' דמשמע דפשיטא להו דלא קיי"ל כרבה . היינו משום שהוכחו מסוגיא דשבת (מ') רגזרו על רחילה ביו"ט בחמין שהוחמו מעיו"ט . וע"כ משום דלא ס"ל הואיל והירוש' שהביא מעכ"ח כ"י דמבואר דבחמין שהוחמו ביו"ט דוקא פליגי ולא בוחמו מעיו"ט ס"ל כרבה דק"ל הואיל מש"ה לא גזרו כ"כ . נחזור לענין דלפי דקיי"ל כהרי"ף דאית לן הואיל הוי' מקום להחיר גם ביו"ט ראשון ע"י גוי כמו שעלה ע"ד הגרע"א ז"ל . אבל אח"כ כו' עוד טעם לאסור משום דאפשר בליל יו"ט שני ולמאי נדחה יו"ט ראשון וזהו ודאי טעם יפה לאסור אחי' ע"י גוי אבל אס יו"ט ראשון הוא עש"ק והטבילה הוא בש"ק הבא אחריו אפשר דשרי להחם ע"י גוי . והמקום יאיר עינינו בחורחו ולא ילל מפינו דבר אמת והיא החלילית והחוחמה כעחירה העמוס בעבודה :

נפתלי צבי יהודא ברלין .

מתיר לגרר הנגיעה לחוד לא ע"פ הצריחה דמ"ס. לפי דבריו דהמ"ס מיירי רק בנשחנה זורת האות אלף מלד הסכרא שרי כיון שאין בדבוק קדושה כלל. ואין לחוש שמא ימחוק מעט יותר מן האורך. והוא הסכרא שהביא הב"י בשם סה"ד ז"ל. או נימא אישכא דהכא אלף למחוק רק מה שנכתב בטעות כו'. והמרדכי בשם הר"י התיר מהא דמ"ס מכ"מ לא פליגי בדיון. וכע"פ ס"ל בדבוק אין בו קדושה והא שהור"ך ללמוד מהא דמ"ס היינו דס"ל להר"י דודאי יש לחוש שמא לא יהי' נזהר כ"כ וימחוק יותר מן האורך וכהא דאיתא בסנהדרין (פ"ד ב) דרב לא שביק לבריי למשקיל ליי' סילוא דילמא חביל הוי ליה שגגת איסור. ואיתא שם דאחר שרי משום דהוי שגגת לאו אבל מכ"מ דוקא במקום מזה דהיינו לרפואה שרי הא בל"ז אסור. וה"נ הו' לאסור דילמא יוסיף למחוק מעט מש"ה הביאו ברייתא דמ"ס וס"ל דע"כ לא מיירי בבטל זורת האות דא"כ למה לן טעמא דאינו אלף מתקן תיפוק לן שאינו בגדר מוחק כלל שהרי כבר נמחק כמה שנפל הדיו ואפילו כחב בסיקרא ע"ג דיו נק' מוחק בניטין (י"ט) מכש"כ בנשפך דיו וביטל זורת האות ולא מליטו איסור בחומק אחר מוחק. וכל הני דאסרי בזה אחר זה בבטורות (ל"ג ב) מקראי הוא דכפ"ל. וע"כ מיירי אפילו באופן שהדיו לא ביטל זורת האות אלף פסלו בדבוק ומכ"מ שרי משום תקון דהוי מזה. וה"נ משום מזה לא גזיר ופי' לשון הצריחה שלא יהיה כוונתו אלף להקן לא דמש"ה אינו נק' משחית שהרי מכוין לתקן. אלף ה"פ שלא יהיה כוונתו למחוק יותר מן האורך אלף לתקן ולמחוק הדבוק. ובה אין שום איסור מחיקה ואין לחוש שמא ימחוק יותר מן האורך שהרי מזה הוא. ובה מיושב דעת המרדכי שכ' דדוקא בנפל דיו שרי שכבר היה שם כדבשי ומזה הו' לתקן. אבל הכא בפסול נעשה מחלחלו ולא מן השם הוא זה עכ"ל ולפי הפי' שבשביל תקן ל"ז מיקרי השחית א"כ מה לי אם יש מזה או לא. כוף כוף הרי אינו משחית אלף מתקן אלף ודאי זה ברור אם הו' מחיקה במקום שנחשדש אסור אפילו מכוין לתקן. כדעת הרי"א ועיקר היתור הוא משום שבמקום הדיבוק אינו קדוש ולא חיישינן שמא ימחוק יותר. שהרי אינו מכוין אלף למחוק הדבק והוי דבר שא"מ ושרי. אבל זה אינו אלף במקום מזה שהו' השם בקדושה כראוי ומזה היה לתקנו כו' [ואע"ג דאכתי איכא מזה לתקן היריעה שיש בה הרבה שמות ס"ל להמרדכי דאין סברא דבשביל לתקן אותן שמות יחא עושה דבר שיש לחוש שימחוק זה השם שאין מזה לתקנו. וכי"ז אי' במנחות (מ"ח א) עמוד וחטא בחטאת שבביל שחובה בחטאת אמרינן עמוד וחטא בחטאת שבביל שחובה בעולה לא אמרינן. והר"י לא ס"ל הכי אלף לעולם מזה היא ולא חיישינן שיוסיף במחיקה במקום לאו] מעשה אויל דברי ה"ט"ב דאפילו נדבק בסוף שרי לגרור. דמקום הדבוק אינו קדוש ולחוש שמא ימחוק יותר מעט אין לנו משום מזה כדי לקרות זה ולא יגנו כל היריעה וכסברת הר"ש והר"י דבשלמא אי נימא דמחיקת הדבוק יש בה איסור. אלף דשרי משום דמכוין לתקן ולא בהשחית בזה יש סברא דאי נימא דכשרה הס"ת בלי תקון א"כ המחיקה אסור מה"מ ומשום ספק תיקון א"ל להתיר מה שאסור מה"מ. אבל לפי ביאורט דבדבוק אין שום איסור מחיקה. אלף שהחשש שמא יוסיף יותר ובשביל מזה אין לחוש כמו בסנהדרין הג"ל א"כ מה לי אי בניטין ודאי תקון או ספק במקום מזה לא גזרו שמא יעשה איסור בלא מחטבין וזה הנראה לי דלא כהגאון גו"ב ז"ל אחר כותבי ראייתו ש"מ הגאון פני יהושע סי' א' שהעלה כמש"כ בזה יע"ש. וה' יעמידנו על קרן האמת כנפש העמוס בעבודה :

ד"מ דאמי' דמר בר' דרבינא מנקבא ליי' חייטי שמורה בארבי. וחי משום לילי יו"ט למוד למה לה ארבי אלף ה' מהדר לאכול כל ימי הפכה איבירא יש לדחות ולומר שא"ל להוכיח מכאן אלף שאם רולה לאכול לחם בשבעה ימי הפסח מזה לאכול שמורה דוקא או מזה. וכבר הראיתי בזה בהע"ש סי' ע"ז אות ג' בס"ד מחלוקת הראשונים ז"ל דלא כהר"ן. אבל אין ראי' דמזה לאכול לחם מזה איך שהוא לא שמענו לכרך בכל ימי הפסח. ומכ"מ מסופקני אם יש בזה משום ברכה לבטלה כמש"כ בשאלתא דטורים סי' ס"ז אות ג'. ובה יתיישב טעמא דרב סעדי' גאון לענין ברכה על טבילה בערב יוה"כ"פ שהביא הרא"ש וסור אר"ח סי' תר"י :

יי"ו נפתלי צבי יהודה ברלין.

סימן עח

ב"ה ד' ג' אדר תרמ"ב.

כבוד ידיד ה' ועטו הרב המאור"ג וכו' כש"ח
מוהרי"ח זוכמאן הבהן ג"י.

מכתב מעכ"ה כ"י מן י"ט שבט הגיעני זה שבע ימים. ולא יכולתי להזקק להשיב דבר עד היום. עמה בחתי מראש בדבר הלכה והוראה כמה שנמלא בס"ת בזהותיות השם הנכבד אות ו' דבוק לה' בחרא. והורה מעכ"ת כהמבואר בשו"ע לגרור הדבק. וגמלא מערערים על הוראתו עפ"י מש"כ בנוב"ח סי' קס"ט דזה אינו אלף כשהיה הדיבוק בתחלת הכתיבה דהס"ת פסול לכו"ע. אבל כשנעשה דיבוק זה בסוף יש הפק אם הוא פסול לדעת הירובלמי הוא כשר. וא"כ אין זה תיקון ואסור לגרר הדיבוק וא"כ ג"כ כאן יש לחוש שמא נעשה הדיבוק אחר הכתיבה. והשיב מעכ"ה כ"י ממ"כ אם נעשה אחר"כ הלא לא נהקדש הנגיעה ומותר לגרר. וכונת מעכ"ה כ"י דהנו"ב לא כתב אלף כשנעשה הדיבוק בשעה כתיבה בסוף וא"כ נהקדש גם הדבוק ואסור לגרר אם לא בשביל התיקון. משא"כ כאן הו' הנגיעה בראש עובי הוא"ו עם גנה של הה'. וא"כ אם ניחוש שמא היה הדבוק אחר גמר האות ע"כ היה ע"י נטיפה מדיו. וא"כ לא נהקדשה הטיפה כלל ודבריו מאירין בשיטת הגאון ט"ב ז"ל. אבל לעג"ד עיקר דברי הגאון ז"ל אין מאירין בדעת השו"ע שסתם וכתב דדיבוק אות לחברתה יש לגררו. ואי הו' מקום לומר דהשו"ע לא מיירי אלף באופן אחד הו' להשו"ע לחוש שלא יבואר להיפך דדוקא בדבוק הכא בסוף שכבר היה השם כהלכתו ויש מזה לתקנו. משא"כ אם בתחלת הכתיבה הו' פסול וכדברי המרדכי שהביא הב"י אלף סמך השו"ע על סתימת הלשון דבכל אופן שרי לגרר הדיבוק. וכ"כ הגאון רע"א ז"ל בהגהת אר"ח סי' ל"ב. אלף שיש לברר טעם הוראה זו. והנה קשה לי עובא שני פסקי שו"ע ביו"ד סי' רע"ו סי"א והמהמר פסק דשרי לגרר הדבוק. ומבואר בב"י בשם המרדכי דהר"י למד זה ממס' סופרים פ"ה דנפלה דיו ע"ג האות מותר למחוק דאינו מחטבין רק לתקן. ובהגהת רמ"א הביא פסק הר"י אסכנדרוני ביה' הדבוק של רגל הה"א גונג מעט בנג באופן שלא נשחנה זורת הה"א ומכ"מ פסול לדעתו דיש לספק אם מותר לגררו ופי' הר"י אסכנדרוני דהמ"ס מיירי בנפלה דיו ובטלה זורת האות. וע"כ יכול לגרורה אבל הכא כל העולם קורין אותה ה"א אלף שנפסלה בניעשה לגנה אחר. ולפי' מכש"כ מאי ענין דבוק להטיא דמ"ס והרי בדבוק לא נשחנה האות כלל. וא"כ סתרי שני דינים הללו :

אלף ז"ל ע"פ מ"ש הר"י אסכנדרוני שם דאי גריר הטיא דבוק סוי ליי' חק חטות. מבואר דאי לא מיפסל משום חק חטות סיה פשוט אלף לגרר זה הנגיעה מן הרגל להגג ואע"ג דלא נשחנה זורת הה"א מכ"מ זה הדיבוק אינו בכלל קדושה כלל ולא אסור הר"י אסכנדרוני אלף משום דע"כ לריך לגרר כל הרגל זה אסור כמו שהאר"ך שם. וא"כ הדבוק בין אות לאות שאין בזה משום חק חטות שרי גם להרי"א דמקום הדיבוק אין בו קדושה כלל אחרי שאין ראי' לדבק אפילו נימא דכשר אם נדבק בסוף. מכ"מ אסור לדבק מחללה וא"כ אין בזה הדיבוק משום קדושה כלל ושרי. ואע"ג דהרי"א הו'

סימן עט

תשובת רבני הדי"ג שיחי' בעזוה"י

עיד כתיבת מקלת השם על הטלוי שכ' בחשובת מפיל לרקת בזה"ל השם שח"י על המטלית וחלוי על היריעה כ"ל שהוא יותר גרעון מכתב חלוי חוץ לשיטה. וגם בניטין פוסלין הכתיבה בשני קלפים דבוקים עכ"ל. ונראה ברור דס"ל דכל השם כשר לכתוב על המטלית ולא כש"מ חינוך כ"י שהביא בפ"ת וסוד שו"מ דהא